

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

ΓΡΑΦΟΥΝ ΟΙ:

**ΣΠΥΡΟΣ ΤΑΛΙΑΔΟΥΡΟΣ
ΠΑΝΟΣ ΚΑΖΑΚΟΣ
ΝΙΚΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ
ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΑΛΕΚΟΣ ΑΛΑΒΑΝΟΣ**

ΕΠΙΣΗΣ ΟΙ:

**ΘΑΝΟΣ ΛΙΠΟΒΑΤΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ
ΧΑΡΗΣ ΤΣΙΛΙΩΤΗΣ
ΕΛΕΝΗ ΤΡΟΒΑ
ΒΑΛΙΑ ΚΑΓΚΑ**

ΒΕΤΟ ΚΑΙ ΟΜΟΦΩΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

ROVER 620 ti

ΠΟΛΥΤΕΛΩΣ ΠΑΝΙΣΧΥΡΗ

Είναι μία λιμουζίνα. Το μεγάλο σαλόνι, όλο δέρμα δουλεμένο στο χέρι και ξύλο καρδιάς, δίνει την αίσθηση της απόλυτης άνεσης και προδιαθέτει για ναυαγική, απολαυστική οδήγηση.

Όμως,

Οι διακόσιοι ίπποι του δίλιτρον κινητήρα... καιροφυλακτούν. Τα 100 από στάση έρχονται σε 7,2 δευτερόλεπτα.

Και η τελική ξεπερνά τα 230.

Εντυπωσιακά ωραίο και ασυνήθιστα ισχυρό αυτοκίνητο.

Με σπορ αναρτήσεις, με σύστημα ελέγχου πρόσφυσης Torsen, με τέσσερα δισκόφρενα, τα εμπρός αεριζόμενα, με ABS, με speed sensitive υποβοήθηση τιμονιού.

Και με πλούτο εξοπλισμού που εντυπωσιάζει.

Ηλεκτροκίνηση παντού. Ηλιοροφή, παράθυρα, καθρέπτες. Ακόμα και το ύψος των προβολέων ρυθμίζεται με ηλεκτροκίνηση.

Εξελιγμένο air-conditioning, αερόσακκοι οδηγού και συνοδηγού, προστατευτικές μπάρες στις πόρτες, ζάντες αλουμιένιες εξάκτινες, κεντρικό κλειδίωμα με τηλεκοντρόλ, συναγερομός υπερήχων, immobiliser, μεγαφωνική εγκατάσταση, ραδιοκασετόφωνο Blaupunkt με

αποσπώμενη πρόσδεση και RDS.

Όλα περιλαμβάνονται στον στάνταρντ εξοπλισμό. Είναι όμως και άλλα που δεν φαίνονται με την πρώτη ματιά. Όπως η υδραυλική στήριξη Hydramount του κινητήρα που αποσβένει τους κραδασμούς κάνοντας την Rover 620 ti ένα από τα πιο αθόρυβα αυτοκίνητα στον κόσμο.

Είναι ακόμα ο εκπληκτικά "απαλός" και απόλυτα ελεγχόμενος τρόπος διοχέτευσης μιας τόσο μεγάλης ισχύος στους τροχούς και τον δρόμο.

Και βέβαια η έξοχη ποιότητα κατασκευής και το πλήθος των λεπτομερειών πολυτέλειας.

Είναι μια λιμουζίνα με σχεδόν απεριόριστες δυνατότητες για έναν περιορισμένο αριθμό πολύ απαιτητικών οδηγών.

Αν είστε ένας απ' αυτούς, τηλεφωνείτε μας.

Ευχαρίστως θα σας παρουσιάσουμε την Rover 620 ti, δίνοντάς σας και την ευκαιρία ενός test drive είτε στις Εκθέσεις μας, είτε στο γραφείο ή το σπίτι σας.

Βλέπετε, οι σχεδιαστές της Rover έκαναν τα αδύνατα - δυνατά γι' αυτό το αυτοκίνητο.

Κάνουμε λοιπόν κι εμείς τα απρόσιτα - προσιτά.

ΠΑΝΩ ΑΠ' ΟΛΑ ΕΙΝΑΙ ROVER

Η ΒΙΑΜΑΕ έχει τώρα στη διάθεσή σας και νέα εναλλακτικά χρηματοδοτικά προγράμματα. Ενημερωθείτε.

Και δωρεάν ετήσια ασφαλιστική κάλυψη οδικής προστασίας και προσωπικής βοήθειας, για σας και το νέο σας αυτοκίνητο. Επωφεληθείτε.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

ISSN: 11058137 • ΔΡΧ. 1.000 • ΕΤΟΣ 6ο • ΤΕΥΧΟΣ 22 • ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ - ΙΟΥΛΙΟΣ 1996

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ:

Αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία
"Ευρωπαϊκή Κοινωνία, Πολιτική,
'Εκφραση, Θεομοί".
Ομήρου 54, Αθήνα 10672
Τηλ.: 36.43.224 • Fax: 36.46.953
e mail: ekfrasi@exi.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ:
Νίκος Γιαννής

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ:

Κωστίς Παπαδημητρίου

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ:

Παναγιώτα Μπαλοπούλου

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Ναταλία Αθανασιάδου • Θανάσης Κοτοίρης • Παναγιώτα Μπαλοπούλου

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ:

Γιώργος Βλασσοπούλος • Βασιλική Γεωργιάδου • Ανδρέας Δρίτσας • Παναγιώτης Ευαγγελόπουλος • Σταυρούλα Καραβάνου • Νίκος Κουλούρης • Τάκης Λιαργκόβας • Θόδωρος Λύτρας • Στάθης Μίχος • Θόδωρος Μπενάκης • Αλέξης Νικολαΐδης • Τζωρτζης Παγουλάντος • Παναγιώτης Περράκης • Τερίνα Ράπτη • Ροδάνθη Σεντούκα • Ανδρέας Σιδέρης • Πάνος Σταθόπουλος • Μιχάλης Τζωρτζής • Σταύρος Τσέτσος • Ελ. Τροβά • Γιάννης Φωτογιάννης • Θόδωρος Ψαλλιδόπουλος

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Γιάννης Αναστόπουλος • Γιάννης Βαλνιάκης • Θανάσης Διαμαντόπουλος • Παναγιώτης Ιωακείμης • Πάνος Καζάκος • Ηλίας Κατσούλης • Αντώνης Μακρυδημήτρης • Παναγιώτης Μπενρίτσας • Κωνσταντίνος Οικονομίδης • Γιώργος Παπαδημητρίου • Αστέριος Πλιάκος • Κωνσταντίνος Στεφάνου • Γιώργος Σωτηρέλλης • Παύλος Τζεμμιάς • Ν. Φραγκάκης • Θεόδωρος Χριστοδουλίδης

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ -

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ:

• Αλέξανδρος Λακερδής

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ:

Παναγιώτα Μπαλοπούλου

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ - ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Δήμητρα Γκιβίση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ:

Πολιτικά Θέματα ΕΠΕ

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ:

• Π. Πολυζωίδης (Λονδίνο) • Γ. Χατζημαρκάκης (Βόννη) • Χ. Τσιλιώτης (Χαϊδελβέργη) • Γ. Παπαγεωργίου (Βρυξέλλες) • Δ. Τριανταφύλλου (Βρυξέλλες) • Α. Γιαννής (Ναϊρόμπι) • Α. Γουγιάς (Γενεύη) • Κ. Ψάρρης (Νέα Υόρκη) • Χ. Ζουμπούλης (Βερολίνο) • Alessandro Stricca (Ρώμη) • Σάββας Παπασάββας (Λουξεμβούργο) • Vesna Kurelec (Ζάγκρεμπ) • Μιλτ. Βαρβιτσιώτης (Βοστώνη) • Δ. Χριστόπουλος (Γλασκώβη), Δ. Χρυσόχου (Λονδίνο) • Ronald Meinardus (Σεούλ)

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΟΜΟΦΩΝΙΑΣ

- Εισαγωγή (σελ. 3)
- **ΣΠΥΡΟΣ ΤΑΛΙΑΔΟΥΡΟΣ:** Εθνικά συμφέροντα και βέτο (σελ. 4)
- **ΠΑΝΟΣ ΚΑΖΑΚΟΣ:** Το σύστημα των ψηφοφοριών και η αρχή της ομοφωνίας (σελ. 5 - 7)
- **ΝΙΚΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ:** Είναι πράγματι η ομοφωνία ο κανόνας κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση; (σελ. 8)
- **ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ:** Λιγότερο βέτο αλλά περισσότερη ασφάλεια (σελ. 9 - 10)
- **ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ:** Πάμε σε μια συζήτηση με ισχυρούς συμμαχικές (σελ. 10 - 12)
- **ΑΛΕΚΟΣ ΑΛΑΒΑΝΟΣ:** Τον κύριο λόγο έχει η δημιουργία συμμαχιών (σελ. 12 - 15)
- Παρεμβάσεις (σελ. 16)

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

- **ΘΑΝΟΣ ΛΙΠΟΒΑΤΣ:** Δύο είδη εθνικισμού και οι συνέπειές τους (σελ. 17 - 20)
- **ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ:** Η Ευρώπη σε σταυροδρόμι (σελ. 21 - 26)
- **ΒΑΛΕΡΙ ΖΙΣΚΑΡ ΝΤ' ΕΣΤΕΝ:** Διακήρυξη για μια νέα ομοσπονδιακή Ευρώπη (σελ. 27 - 29)
- **ΧΑΡΗΣ ΤΣΙΛΙΩΤΗΣ:** Η ευρωπαϊκή ενοποίηση όπως τη βλέπει ο Καγκελάριος Κολ (σελ. 30 - 33)

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

- **ΕΛΕΝΗ ΤΡΟΒΑ:** Τεχνολογική Εκπαίδευση και Ευρωπαϊκή Ένωση (σελ. 34 - 35)

ΘΕΩΡΙΑ

- **ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΒΑΡΣΑΜΟΣ:** Υπηρεσίες επίγειας εξυπηρέτησης (σελ. 36 - 39)

ΑΚΟΜΗ

- **ΝΤΑΤΟΥΚ ΔΛΙ ΡΟΥΣΤΑΜ:** Παρεμβαίνοντας στον ΟΗΕ για θέματα νεολαίας - Συνέντευξη στο Μιχάλη Τζωρτζή (σελ. 40 - 41)
- **ΒΑΛΙΑ ΚΑΓΚΑ:** Παιδεία: Προσφορά γνώσεως ή κατάρτιση; (σελ. 42)
- Βιβλιοπαρουσίαση (σελ. 44)
- Ευρωπαϊκά Νέα (σελ. 45 - 46)

ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

QUARTERLY EDITION ON EUROPEAN ISSUES

ISSN: 11058137 • DRX. 1.000 • YEAR 6 • VOL. 22 • MAY - JUNE - JULY 1996

PROPRIETOR - EDITION:

"European Society, Politics, Expression, Institutions",
non Profit Making Company
54 Omirou St., Athens 106 72
Tel.: 36.43.224 • Fax: 36.46.953
e mail: ekfrasi@ecxi.gr

EDITOR - PUBLISHER BY LAW:

Nikos Yannis

EDITOR IN CHIEF:

Kostis Papadimitriou

MANAGING EDITOR:

Panayota Balopoulou

ASSISTANT EDITORS:

• Nataria Athanasiadou • Thanassis Kotsiris •
Panayota Balopoulou

REGULAR CONTRIBUTORS:

• Giorgos Vlassopoulos • Vassiliki Georgiadou •
Andreas Dritsas • Panayiotis Evangelopoulos •
Stavroula Karathanou • Nikos Koulouris • Takis
Liargovas • Thodoros Lytras • Stathis Michos •
Thodoros Benakis • Alexis Nicolaidis • Tzortzis
Pagoulatos • Panayiotis Perrakis • Terina Rapti •
Rodanthi Sedouka • Andreas Sideris • Panos
Stathopoulos • Michalis Tzortzis • El. Trova •
Stavros Tsetsis • Yiannis Photoyiannis •
Thodoros Psalidopoulos

ADVISORY COMMITTEE:

• Yannis Anastopoulos • Yannis Valinakis •
Thanasis Diamandopoulos • Panagiotis
Ioakimidis • Panos Kazakos • Ilias Katsoulis •
Antonis Makridimitres • Panayotis Bernitsas •
Costas Economides • Giorgos Papadimitriou •
Asteris Pliakos • Konstantinos Stefanou •
Giorgos Sotirellis • Pavlos Tzermias • Theodoros
Christodoulides • Nikos Frangakis

ADVISOR - PUBLIC RELATIONS:

Alexandros Lakerdas

TRANSLATIONS:

Panayota Balopoulou

SECRETARY - SUBSCRIPTIONS:

Dimitra Givissi

TECHNICAL ADVISOR:

Politika Themata INC

CORRESPONDENTS ABROAD:

• P. Polizoïdes (London) • G. Chatzimakakis
(Bohn) • Ch. Tsiliotis (Heidelberg) • G. Papageorgiou
(Brussels) • D. Triantafyllou (Brussels) • Al. Yannis
(Nairobi) • A. Gougas (Geneva) • C. Psaris (New
York) • Ch. Zoumboulis (Berlin) • Alessandro
Stricca (Rome) • Savas Papassavas (Luxembourg) •
Vesua Kurelec (Zagreb) • Miltiadis Varvitsiotis
(Boston) • D. Christopoulos (Glasgow) •
Balopoulou, D. Chrissochoou (London) • Ronald
Meinardus (Seoul)

THE PRINCIPLE OF UNANIMITY IN THE EUROPEAN UNION

- Introduction (p. 3)
- **SPYROS TALIADOUROΣ:** Veto and national interest (p. 4)
- **PANOS KAZAKOS:** Voting system and the principle
of unanimity (p. 5 - 7)
- **NIKOS YANNIS:** Is actually unanimity the rule for taking decisions in the
European Union? (p. 8)
- **KOSTAS KARAMANLIS:** Less veto but more security (p. 9 - 10)
- **PANTELIS ECONOMOU:** Entering a discussion with strong
opponents (p. 10 - 12)
- **ALEKOS ALAVANOS:** Forming alliances is the most important factor (p.
12 - 15)
- Interventions (p. 16)

EUROPEAN DEBATE

- **THANOS LIPOWATZ:** Two kinds of nationalism and their
consequences (p. 17 - 20)
- **PANAYOTIS GENNIMATAS:** Europe on a cross road (σελ. 21 - 26)
- **VALERY GISCARD D'ESTAING:** Declaration for a new federative
Europe (p. 27 - 29)
- **CHARIS TSILLOTIS:** European unification according to chancellor
Kohl (p. 30 - 33)

INFORMATION

- **ELENI TROVA:** Technological education and the European
Union (p. 34 - 35)

THEORY

- **STAMATIS VARSAMOS:** The provision at ground handling services in
Greece (p. 36 - 39)

AND

- **DATUK ALI RUSTAM:** Intervening in the United Nations for youth
issues - Interview to Michalis Tzortzis (p. 40 - 41)
- **VALIA KAGA:** Education: offer of knowledge or professional
training (p. 42)
- Book Review (p. 44)
- European News (p. 45 - 46)

Η αρχή της ομοφωνίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή Έκφραση θεωρώντας το ζήτημα των διαδικασιών λήψης αποφάσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ιδιαίτερα την προοπτική δραστηκής συρρίκνωσης της ομοφωνίας (βέτο) ως κεντρικό θέμα της εν εξελίξει Διακυβερνητικής Διάσκεψης πραγματοποίησε ύστερα από πολύμηνη και συστηματική προετοιμασία μια μελέτη την οποία παρουσίασε και έθεσε προς συζήτηση σε εκδήλωση που διοργάνωσε στο Ζάμπειο με αφορμή την 9η Μαΐου 1996. Στο τεύχος αυτό παρουσιάζεται ένα μεγάλο μέρος του προβληματισμού που αναπτύχθηκε τον οποίο συνόψισε με ολοκληρωμένο και εύστοχο τρόπο ο καθηγητής Νίκος Φραγκάκης, διευθυντής του ΕΚΕΜΕ, ως εξής:

- Η Ελλάς έχει μια ιδιαιτερότητα μέσα στον ενωσιακό χώρο, η οποία συνδέεται και πάλι με τα θέματα της δυνατότητας συμμετοχής σε μια κοινή εξωτερική πολιτική και ενδεχόμενα σε μια κοινή πολιτική ασφάλειας, αλλά που δεν περιορίζεται μόνο σε αυτά. Δηλαδή είναι σαφές ότι υπάρχουν και οικονομικές ιδιαιτερότητες τις οποίες περιμένουμε από τους εταίρους μας να μην τις παραβλέψουν.

- Είναι ένα άλλο ζήτημα κατά πόσο

πραγματικά η ύπαρξη - και κυρίως η χρήση - της αρχής της ομοφωνίας μπορεί όντως να εξασφαλίσει σε μεγαλύτερο βαθμό τα εθνικά συμφέροντα.

- Πρέπει να υπάρχει μια κατάλληλη αντίληψη της ίδιας της χώρας ως μέλους της Ένωσης και από την άλλη να υπάρχει και η αντίληψη των υπόλοιπων εταίρων ότι αυτός που είναι ο συνομιλητής, αυτή η χώρα που είναι ο συνομιλητής τους, έχει το *animus* του να είναι πραγματικά μέλος μιας κοινότητας.

- Δεν είναι νοητό, όταν φτάνουμε στην επόμενη φάση που είναι μια φάση που θα μας βάλει σε συνθήκες πολιτικής ένωσης, να περιχαρακωνόμαστε πίσω από το άβατο της κυριαρχίας.

- Βέβαια ένα τέτοιο αποτέλεσμα, προκειμένου να μπορέσει να επιβιώσει και προκειμένου να είναι αποδεκτό από τον Ευρωπαϊκό πολίτη, πρέπει να αντιμετωπιστεί από την φάση της διεργασίας και της διαπραγματεύσεώς του, όχι σαν κάτι το οποίο οι διπλωματικοί και κυβερνητικοί εκπρόσωποι διαπραγματεύονται πίσω από κλειστές πόρτες, αλλά που το συζητάνε με την κοινωνία των πολιτών.

Ευρωπαϊκή Έκφραση

Εθνικά συμφέροντα και βέτο

Σήμερα η Ευρώπη είναι αντιμέτωπη με τη μεγαλύτερη πρόκληση στην ιστορία της: την πολιτική της ολοκλήρωση, που θα της επιτρέψει αφενός να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των πολιτών της διασφαλίζοντας έναν συνεκτικό εσωτερικό χώρο ειρήνης, ευημερίας, απασχόλησης και ποιότητας ζωής, αφετέρου να αποκτήσει μια ενιαία ταυτότητα στη διεθνή σκηνή, αναλαμβάνοντας πρωταγωνιστικό ρόλο εγγυητή της διεθνούς σταθερότητας.

Αναμφίβολα τη στιγμή αυτή υπάρχει μια τεράστια δυσαναλογία μεταξύ του οικονομικού βάρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της πολιτικής παρουσίας της στη διεθνή σκακιέρα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σήμερα, όπως νομίζω επιτυχώς έχει λεχθεί, "είναι μια οικονομική υπερδύναμη και ένας πολιτικός νάνος". Αυτό οφείλεται και στο γεγονός ότι στα οικονομικά θέματα προέκισε τον εαυτό της με τους αναγκαίους θεσμούς. Οι θεσμοί αυτοί της επέτρεψαν να εκφράζεται ενιαία και να προωθεί τα συμφέροντα της κατά τρόπο αποτελεσματικό. Αντίθετα, στον πολιτικό τομέα είμαστε μάρτυρες του θλιβερού θεάματος. Παρατηρούμε πρωτοβουλίες ασυντόνιστες και συχνά αντιφατικές, όπου το εθνικό στοιχείο προεξάρχει του συλλογικού με αποτέλεσμα να αναπτύσσονται δραστηριότητες ενίοτε βεβιασμένες συχνά διστακτικές και σε τελευταία ανάλυση, ουσιαστικά αναποτελεσματικές. Η γιουγκοσλαβική κρίση νομίζω ότι είναι το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα της αδυναμίας αυτής. Συνεπώς, τίθεται θέμα βελτίωσης των μηχανισμών λήψης των αποφάσεων που θα οδηγήσει εκ των πραγμάτων σε περιορισμό του κανόνα της ομοφωνίας στο πλαίσιο του Συμβουλίου. Παράλληλα με το

θέμα αυτό συνδέεται και το ζήτημα της ενίσχυσης του ρόλου της Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Είναι περισσότερο από σαφές ότι μια Ευρωπαϊκή Ένωση με 20 και περισσότερα κράτη - μέλη δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική εάν διατηρηθεί ο κανόνας της ομοφωνίας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, όταν ήδη με 15 κράτη η αρχή αυτή θέτει σοβαρά προβλήματα και προκαλεί δυσλειτουργίες. Πόσο άλλωστε βιώσιμη και εξωτερικά πειστική μπορεί να είναι οποιαδήποτε κοινότητα όταν για οποιαδήποτε απόφαση χρειάζεται να συμφωνήσουν όλοι, κάτι που εξάλλου αντιβαίνει στον κανόνα της επικράτησης της γνώμης της πλειοψηφίας που είναι συστατικό στοιχείο οποιασδήποτε δημοκρατικής δομής;

Μήπως ο κανόνας της ομοφωνίας δεν ήταν εκείνος που απέτρεψε πρόσφατα την υιοθέτηση, με μια-δύο έστω διαφωνίες, καταδικαστικής απόφασης εναντίον της Τουρκίας για εμφανή παραβίαση του διεθνούς δικαίου και επιθετικότητα εναντίον κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

Από την άλλη πλευρά είναι εξίσου αναγκαίο να διασφαλίζεται κατά τρόπο σαφή και απόλυτο η ασφάλεια, η εδαφική ακεραιότητα και το απαραβίαστο των συνόρων των κρατών - μελών της Ένωσης. Και τούτο γιατί η ενδεχόμενη παραίτηση των κρατών - μελών από τον κανόνα της ομοφωνίας οφείλει να αντισταθμίζεται από τη απόλυτη εγγύηση ότι ο κανόνας της αλληλεγγύης θα τυγχάνει αυτόματης εφαρμογής προς όφελός τους.

Σπύρος Ταλιαδούρος,

Δρ Νομικής, Πρόεδρος Ομίλου Ευρωπαϊκή Έκφραση

Το σύστημα ψηφοφοριών και η αρχή της ομοφωνίας

Του ΠΑΝΟΥ ΚΑΖΑΚΟΥ
καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών και μέλους
της Επιστημονικής Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Έκφρασης

Το σύστημα ψηφοφοριών στο Συμβούλιο είναι χωρίς αμφιβολία πρωταρχικής σημασίας για το μέλλον της Ε.Ε. Από αυτό εξαρτάται όχι τόσο η αποτελεσματική λειτουργία των θεσμών σε μια διευρυμένη Ένωση όσο η κατεύθυνση, την οποία θα πάρουν οι πολιτικές (πολιτική συνοχής, ΚΑΠ κ.ά.) και συνεπώς ο προϋπολογισμός της (ύψος και σύστημα ιδίων πόρων).

Βασικό στοιχείο του συστήματος ψηφοφοριών είναι η αρχή της ομοφωνίας, που δίνει τυπικά ίδιες εξουσίες σε όλα τα κράτη μέλη, επιτρέποντας σε κάθε ένα (ακόμη και στο Λουξεμβούργο) να εμποδίσει μια απόφαση στις προβλεπόμενες περιπτώσεις¹. Βέβαια στην πραγματικότητα πολλά προβλήματα που προκαλεί η αρχή αυτή αντιμετωπίζονται με τη διεύρυνση των «διαπραγματευτικών δεσμών» (package deals). Άλλα στοιχεία του συστήματος είναι η «αναστέλλουσα μειοψηφία» (blocking minority) στις περιπτώσεις φυσικά που εφαρμόζεται η αρχή της ειδικής πλειοψηφίας και η κατανομή των δικαιωμάτων ψήφου, που σήμερα εννοεί τα μικρά κράτη.

Η αρχή της ομοφωνίας.

Σήμερα προβλέπεται ομοφωνία ανάμεσα σε άλλα σε

— τομείς που δεν χρηματοδοτούνται από τις λεγόμενες «υποχρεωτικές» δαπάνες (δηλαδή αυτές που προβλέφθηκαν στις αρχικές συνθήκες),

— θέματα εσωτερικής αγοράς (φορολογία, κρατικές βοήθειες κ.ά.), νέων πολιτικών και ΟΝΕ,

— αναθεώρησης των Συνθηκών και προσχώρησης νέων μελών,

— θέματα ΚΕΠΠΑ (π.χ. ο καθορισμός κοινών θέσεων) κ.λπ.

Η ολοσχερής κατάργηση ή δραστική μείωση του πεδίου εφαρμογής της αρχής της ομοφωνίας (που συνεπάγεται ότι κάθε κράτος μέλος μεγάλο ή μικρό έχει δικαίωμα «veto» στα θέματα όπου εφαρμόζεται) έχει ήδη προταθεί από διάφορες πλευρές, αλλά και με διαφορετικούς στόχους. Ορισμένες χώρες επιζητούν κυρίως να αποκλείσουν την ομοφωνία σε θέματα φορολογίας, άλλες σε θέματα «υψηλής πολιτικής».

Οποσδήποτε η κατάργηση ή δραστική συρρίκνωση του πεδίου εφαρμογής της ομοφωνίας θα έχει σημαντικές συνέπειες στις μελλοντικές διαπραγματεύσεις στο Συμβούλιο, γιατί είναι προφανές ότι διαπραγμάτευση που γίνεται με το ενδεχόμενο κάποιο κράτος μέλος να ασκήσει το δικαίωμα του βέτο διαφέρει ουσιωδώς από μια διαπραγμάτευση σε έ-

να θέμα, στο οποίο έχει αποκλεισθεί η χρήση του².

Η Συνθήκη βελτίωσε ήδη τις δυνατότητες λήψης αποφάσεων του Συμβουλίου επεκτείνοντας την ψηφοφορία με ειδική πλειοψηφία, η οποία πλέον καλύπτει μεγάλο μέρος των τομέων δράσης της Κοινότητας (του πρώτου πυλώνα). Οι βελτιώσεις αυτές συνέβαλαν, όπως διαπιστώνει έκθεση του ίδιου του Συμβουλίου στην επιτάχυνση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, όχι μόνον γιατί επέτρεψαν την αντιμετώπιση ορισμένων αδιεξόδων, αλλά και γιατί η προοπτική να μειοψηφίσουν οι διαφωνούντες οδηγεί συχνά στην αναζήτηση των αναγκαίων συμβιβαστικών λύσεων. Εάν ληφθεί υπόψη το τελευταίο αυτό στοιχείο, ο σχετικά περιορισμένος αριθμός αποφάσεων που όντως ελήφθησαν με ειδική πλειοψηφία [...] δεν αντανακλά πλήρως το ρόλο της ειδικής πλειοψηφίας ως παράγοντα αποτελεσματικότητας στην εφαρμογή της κοινοτικής πολιτικής στους διάφορους τομείς³.

Αν η αρχή της ομοφωνίας πρόκειται να καταργηθεί σε θέματα που ορισμένα κράτη μέλη θεωρούν ότι εμπίπτουν στο πεδίο των κυριαρχικών τους δικαιωμάτων (ή όπου λογικά μπορούν να αναμένουν πλειοψηφίες αντίθετες προς ό,τι θεωρούν εθνικό τους συμφέρον), τότε φυσικά και προκειμένου να προλάβουν τέτοιες ανεπιθύμητες καταστάσεις θα επιχειρήσουν να διασφαλίσουν από πριν τα (ζωτικά) εθνικά τους συμφέροντα, προτείνοντας την ενσωμάτωση στη νέα Συνθήκη διαφόρων ρητρών διασφάλισης ή άλλων διατάξεων ουσίας. Έτσι μια πρόταση για συνολική κατάργηση της ομοφωνίας θα οδηγούσε σε διόγκωση του αντικειμένου της διαπραγμάτευσης και σε επιμήκυνση της διάρκειας της διακυβερνητικής.

Η οριζόντια κατάργηση εφόλης της ύλης της αρχής της ομοφωνίας δεν φαίνεται εφικτή. Όμως σήμερα, με την εξαίρεση του Εν. Βασιλείου όλοι συμφωνούν ότι η αρχή της ομοφωνίας πρέπει να περιορισθεί. Υπάρχουν διαφορές ως προς τον τρόπο, με τον οποίο αυτό μπορεί ή πρέπει να γίνει (σε ποιους τομείς, σε ποια έκταση, με τι να αντικατασταθεί).

Προτάσεις που συζητούνται για την ομοφωνία στην ΚΕΠΠΑ

Όσον αφορά την ΚΕΠΠΑ, η δραστικότερη πρόταση θέλει την ολοσχερή κατάργηση της ομοφωνίας και τη γενι-

κευμένη χρήση της ειδικής πλειοψηφίας, αλλά με ειδικούς κανόνες στον στρατιωτικό τομέα (Επιτροπή). Η πρόταση συνιστά μέρος μιας πολιτικής προσανατολισμένης στην «κοινοτικοποίηση της ΚΕΠΠΑ». Η μαξιμαλιστική αυτή πρόταση δεν είναι ρεαλιστική και δημιουργεί προβλήματα σε όλα τα μεγάλα κράτη μέλη.

Μια δεύτερη μετριοπαθέστερη ιδέα είναι η «συναίνεση πλην ενός», όπως περίπου εφαρμόζεται στον χώρο του ΟΑΣΕ.

Παραλλαγή της ιδέας αυτής είναι η «εποικοδομητική ή θετική αποχή» την οποία πρότειναν πρόσφατα οι Γαλλία και Γερμανία για θέματα της ΚΕΠΠΑ. Η αρχή αυτή θάδινε τη δυνατότητα σ' ένα κράτος μέλος να διαφοροποιηθεί από μια απόφαση της ΕΕ, χωρίς να την «μπλοκάρει» («εποικοδομητική αποχή στην πολιτική αλληλεγγύη»). Με άλλα λόγια κανένα κράτος μέλος δεν θάταν υποχρεωμένο να αποδεχθεί μια κοινή θέση, αλλά σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να συμπεριφέρεται πολιτικά αλληλέγγυα. Μερικοί υποστήριξαν ότι η αλληλεγγύη πρέπει να εκφράζεται και οικονομικά, με τη συμμετοχή στο κόστος ενδεχομένων δράσεων.

Παραλλαγή πάλι της ίδιας ιδέας είναι η καθιέρωση μιας «υπερπλειοψηφίας» σε περιπτώσεις αποφάσεων στον τομέα της ασφαλείας (Γαλλία³) ή/και σε άλλους ευαίσθητους τομείς (Επιτροπή).

Η αρχή αυτή θα συμβάδιζε πιθανόν με την «αυτοεξαίρεση» (opting out) από την κοινή δράση.

Δύο ακόμη συναφείς προτάσεις πρέπει να προστεθούν εδώ:

Σε περιπτώσεις, στις οποίες ορισμένα κράτη μέλη θέλουν να αναλάβουν πρωτοβουλία δράσης, θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα οι δράσεις αυτές να συνιστούν δράσεις της Ένωσης κατά τον βαθμό που δεν αντίκεινται «στο γενικό συμφέρον της Ένωσης» και τηρούνται ορισμένοι διαδικαστικοί κανόνες (Επιτροπή, Γερμανία, Γαλλία). Έτσι συγκεκριμενοποιείται η αρχή της ευκαμψίας!

Επίσης, η διεύρυνση της προοπτικής για αποφάσεις με πλειοψηφία δεν σημαίνει ότι ένα κράτος μέλος δεν θα μπορούσε «να επικαλεσθεί την ύπαρξη ζωτικού εθνικού συμφέροντος, που δικαιολογεί την αναβολή της ψηφοφορίας και συνέχιση της διαπραγμάτευσης» («συμβιβασμός του Λουξεμβούργου») (Γαλλία, για τον πρώτο πυλώνα, αλλά προφανώς ισχύει και για τον δεύτερο). Το ερώτημα που τίθεται τότε είναι αν θάπρεπε προηγουμένως να διευκρινισθεί η έννοια του «εθνικού συμφέροντος».

Υπάρχουν φυσικά πολλές ασάφειες ακόμη, αλλά η κατεύθυνση είναι σαφής: Στον τομέα της ΚΕΠΠΑ να περιορισθεί η εφαρμογή της ομοφωνίας.

Οι λόγοι είναι μάλλον προφανείς: Αποφυγή αδιεξόδων σε ένα τομέα όπου η Ένωση χρειάζεται να πάρει αποφάσεις. Αλλά το ζήτημα παραμένει πώς υπό τις συνθήκες αυτές κατοχυρώνονται τα κράτη μέλη, από το να «συρθούν» σε αποφάσεις και δράσεις, που συνεπάγονται διατάραξη παραδοσιακών σχέσεων, διακύβευση ανθρωπίνης ζωής και οικονομική επιβάρυνση.

Τι λέγει τώρα η επίσημη Ελλάδα;

Ουσιαστικά, έχουν διαμορφωθεί δύο «σχολές»: Η μια, εμμένει στην ομοφωνία όπως είναι σήμερα. Κατά την άποψη του ΥΠΕΞ ως πρόσφατα «η τήρηση του consensus συμβάλλει στην ενίσχυση της συνοχής και συνεπάγεται τη στήριξη των πολιτικών της ΕΕ από τις κυβερνήσεις και τους λαούς των κρατών μελών»⁶. Ο πρώην κυβερνητικός εκπρόσωπος ήταν αμεσότερος: Οι «ειδικότερες εμπειρίες» της χώρας μας στα ζητήματα της Fyrom, της ελληνοαλβανι-

κής έντασης, των ευρω-τουριστικών σχέσεων και της ένταξης της Κύπρου οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα οφείλει να έχει ως διαπραγματευτική αφετηρία τη διατήρηση της αρχής της ομοφωνίας και του διακριτικού χαρακτήρα του Συμβουλίου και να είναι επιφυλακτική έναντι του ρόλου της Επιτροπής, όταν αυτή χειρίζεται θέματα αμιγώς πολιτικά⁷. Από την άλλη μεριά βέβαια η Ελλάδα αναγνωρίζει ότι «χρειάζεται μια περισσότερο συνεκτική και αποτελεσματική κοινή εξωτερική πολιτική»⁸.

Η δεύτερη σχολή αναζητά τρόπους συμβιβασμού με την ιδέα του περιορισμού της αρχής της ομοφωνίας, αναγνωρίζοντας ότι υπάρχει θέμα αποτελεσματικότητας και αξιοπιστίας της ΚΕΠΠΑ. Για τον λόγο αυτό αναζητά τις «προϋποθέσεις» κάτω από τις οποίες η Ελλάδα θα μπορούσε να αποδεχθεί κάποια μορφή πλειοψηφικών αποφάσεων. Στο πνεύμα αυτό κινούνται πρόσφατες δηλώσεις του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης Μ. Έβερτ, ο οποίος σε συνέντευξή του υιοθέτησε τη θέση ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να δεχθεί κατάργηση της ομοφωνίας (του βέτο), αν πρώτον συμφωνηθούν κοινός στόχοι στην ΕΕ, που να ικανοποιούν τις ανάγκες ασφαλείας της χώρας, και, δεύτερον, λειτουργεί αυτόματος και αποτελεσματικός μηχανισμός υποστηρίξης μέλους σε περίπτωση επίθεσης εναντίον του⁹. Την ίδια θέση υποστηρίζει ο Γ. Καψής, θέτοντας όμως υπερβολικές προϋποθέσεις¹⁰ και, έμμεσα, υποστηρίζοντας την κοινοτικοποίηση της ΚΕΠΠΑ, ο Μαν. Κεφαλογιάννης¹¹.

Αν δεχθούμε, ότι στο θέμα αυτό δεν μπορούμε να είμαστε άκαμπτοι, τότε πρέπει να απαντήσουμε και στα συγκεκριμένα ερωτήματα: σε ποιούς ακριβώς τομείς της ΚΕΠΠΑ δεχόμεθα περιορισμό της ομοφωνίας, τι εκτιμούμε ότι θα πρέπει να την υποκαταστήσει, με ποιές ασφαλιστικές δικλίδες για τα κράτη μέλη και με ποιές προδιαγραφές ουσίας. Τέσσερα κρίσιμα ερωτήματα. Αν δεν τα απαντήσουμε δεν έχουμε θέση και δεν έχουμε παρουσία στη ΔΣΔ '96.

Η πρότασή μου:

α. Δεχόμεθα ένα λελογισμένο περιορισμό της ομοφωνίας στην πτυχή τη ζκοινής εξωτερικής πολιτικής. Για «κοινές θέσεις» μπορεί να ισχύει «υπερπλειοψηφία» ή «θετική αποχή» (δηλαδή: αποχή συν πολιτική αλληλεγγύη).

β. Σε στρατιωτικά θέματα οι συνθήκες δεν είναι ώριμες για οποιαδήποτε πλειοψηφία ούτε για πρωτοβουλίες μερικών κρατών μελών υπό τον μανδύα της ΕΕ.

γ. Υποστηρίζουμε να διατηρηθεί η ασφαλιστική δικλείδα του συμβιβασμού του Λουξεμβούργου (επίσκληση ζωτικού εθνικού συμφέροντος και αναβολή ψηφοφορίας ή συνέχιση διαπραγματεύσεων).

δ. Ακόμη και αυτή η «λελογισμένη» εξέλιξη προϋποθέτει αποσαφήνιση των «κοινών συμφερόντων» στην ΕΕ και αξιοπιστία στην προόπισή τους. Όσο περισσότερο ικανοποιούνται οι προϋποθέσεις αυτές, τόσο περισσότερο διευκολύνεται ο περιορισμός της ομοφωνίας και του βέτο. Και το μείζον κοινό συμφέρον είναι η αποτροπή οποιασδήποτε επίθεσης από τρίτους εναντίον οποιουδήποτε κράτους μέλους και η αξιοπιστή συμπαράσταση στο υφιστάμενο επίθεση.

ε. Η αυτοεξαίρεση (opting out) από κοινές δράσεις που συνεπάγονται στρατιωτική εμπλοκή εξυπηρετεί και την Ελλάδα, που δεν επιθυμεί να εμπλακεί σε διενέξεις άλλων π.χ. με τις αραβικές χώρες. Πάντως το θέμα χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση, προς το παρόν δεν ισχύει η «αυτοεξαίρεση» αλλά τείνει να καθιερωθεί μια πρακτική αποκλει-

σμού άλλων κρατών μελών από διάφορες πρωτοβουλίες (π.χ. ΔΕΕ) και αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την απαίτηση για ανοιχτές μορφές συνεργασίας. Η Ελλάδα δεν πρέπει να νομιμοποιήσει με οποιονδήποτε τρόπο.

Η ομοφωνία στον Κοινοτικό Πυλώνα

Εδώ τα πράγματα δεν είναι λιγότερο πολύπλοκα.

Η κατάσταση σήμερα, όσον αφορά τις διαμορφωμένες θέσεις, συνοψίζεται ως εξής¹² (βλ. Έκθεση Ομάδας προβληματισμού):

* Υπάρχει «ευρεία συμφωνία» να διατηρηθεί η ομοφωνία ως κανόνας για τις αποφάσεις επί του δικαίου των συνθηκών (άρθρα Ν και Ο), για τη θέσπιση του συστήματος των ίδιων πόρων και του ύψους τους.

* «Μεγάλη πλειοψηφία» των κρατών μελών είναι διατεθειμένη να δεχθεί την ειδική πλειοψηφία ως γενικό κανόνα στην περίπτωση της κοινοτικής νομοθεσίας. Σήμερα, ισχύει ουσιαστικά η ειδική πλειοψηφία, για θέματα εσωτερικής αγοράς και η ομοφωνία (κατά κανόνα) σε θέματα πολιτικής στον κοινωνικό, φορολογικό και περιβαλλοντικό τομέα. Το αποτέλεσμα είναι να σημειώνεται ένα είδος ασυμμετρικής εξέλιξης.

Στο ζήτημα αυτό η Γαλλία (και πιθανόν η Ελλάδα, αν και δεν φαίνεται να πήρε σαφή θέση στην ομάδα προβληματισμού) επιθυμεί να διατηρηθεί ο «συμβιβασμός του Λουξεμβούργου» ενώ το Εν. βασιλείο δεν βλέπει λόγο επέκτασης της αρχής της ειδικής πλειοψηφίας.

Το ζήτημα σχετίζεται στενά με άλλα: τη στάθμιση των ψήφων, τη διπλή πλειοψηφία, την επικουρικότητα, τις αρμοδιότητες του Συμβουλίου κ.ά. Άρα υπάρχει θέμα συνολικής δέσμης (linkages).

Η Επιτροπή στην πρόσφατη γνωμοδότησή της¹³ (1 Μαρτίου '96) προτείνει επίσης την πλειοψηφία ως γενικό κα-

νόνα αλλά με ταυτόχρονη εισαγωγή της υπερπλειοψηφίας σε «ευαίσθητους τομείς», τους οποίους δεν εξειδικεύει ως προς την Κοινότητα, και ένα σύστημα ψηφοφορίας για τροποποίηση των «μη συνταγματικών» διατάξεων των Συνθηκών (δηλαδή αυτών που αφορούν τις πολιτικές της Ένωσης) λιγότερο καταναγκαστικό (moins contraignant) από αυτό που ισχύει σήμερα. Η Ελλάδα μπορεί να συμφωνήσει στην κατάργηση της ομοφωνίας (έστω μετά από μια μεταβατική περίοδο) σε ορισμένα θέματα του πρώτου πυλώνα σταθμίζοντας τις εξελίξεις που θα προκύψουν από την αλλαγή αυτή. Ενδεικτικά μόνον αναφέρω τα εξής:

— καταλογισμό στον κοινοτικό προϋπολογισμό λειτουργικών δαπανών της ΚΕΠΠΑ, κατά προτίμηση με παράλληλη πρόβλεψη, για αύξηση των πόρων της ΕΕ,

— διορισμό μελών στην Επιτροπή των Περιφερειών και έγκριση του εσωτερικού της κανονισμού,

— εκλογική διαδικασία για το ΕΚ,

— όλα τα θέματα της ΟΝΕ (καθίγοντα της ΕΚΤ κ.λπ.) με εξαίρεση το υπερβολικό έλλειμμα (άρθρο 104 Γ παρά 14),

— φορολογία κ.λπ.¹⁴

Τελική παρατήρηση

Η οποιαδήποτε τελική ελληνική θέση θα πρέπει να στηρίζεται πρώτον σε μια ανάλυση του τρόπου, με τον οποίο λειτουργήσει ως τώρα η ομοφωνία (ή το «βέτο») ειδικά μάλιστα σε σχέση με θέματα ελληνικού ενδιαφέροντος και δεύτερον με τους γενικότερους προσανατολισμούς της ελληνικής ευρωπαϊκής πολιτικής, δηλαδή του προτύπου ευρωπαϊκής οργάνωσης που ανταποκρίνεται ρεαλιστικά στα ελληνικά συμφέροντα.

Σημειώσεις:

1. Πρέπει να διαχωρίζουμε σαφώς την αρχή της ομοφωνίας, που ισχύει κατά τις Συνθήκες σε σειρά θεμάτων και συνεπώς είναι δικαίωμα κάθε μέλους από τον «συμβιβασμό του Λουξεμβούργου» που επιτρέπει σε ένα μέλος να σταματήσει τη διαδικασία απόφασης σε ένα θέμα, αν μπορεί να αποδείξει ότι θίγεται «ζωτικό εθνικό συμφέρον» του.

2. βλ. Έκθεση του Συμβουλίου για τη λειτουργία της ΣυνθΕΕ, 1995.

3. Ibid, σελ. 11.

4. Commission: Renforcer l' Union Politique et préparer élargissement, 1.3.1996, sel. 13.

5. Βλ. «France's guidelines for the 1996 Intergovernmental Conference», ντοκουμέντο της γαλλικής κυβέρνησης. Βλ. Europe, 23 Feb. 1996.

6. Βλ. Θεοδωράκη, Α. (ΓΓ ΥΠΕΞ): «Από την κοινή αγορά στην πολιτική ένωση», στην εφημερίδα Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 14.5.1995.

7. Ε. Βενιζέλος: «Επτά θέσεις για τη Διακυβερνητική Διάσκεψη του '96», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 30.4.1995. Υπάρχουν βέβαια και πιο ακραίες διατυπώσεις και θέσεις (βλ. εισήγηση Γιάννη Καψή, εισηγητή της πλειοψηφίας στην Επιτροπή Ευρωπαϊκών και Κοινοτικών Υποθέσεων της Βουλής των Ελλήνων, πολυγραφημένο κείμενο. Μάρτιος 1995, περιέχεται πλέον τροποποιημένο στην έκδοση Βουλή των Ελλήνων-Επιτροπή

Ευρωπαϊκών Υποθέσεων: Ευρωπαϊκή Ένωση-Διακυβερνητική Διάσκεψη 1996-συζητήσεις, προβληματισμοί, θέσεις και προτάσεις που διατυπώθηκαν στην Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων, Τυπογραφείο της Βουλής, Αθήνα, Ιούλιος 1995.

8. Θεοδωράκης, Α: «Η νέα μορφή της ΕΕ», στον Οικονομικό Ταχυδρόμο, 2.3.1995.

9. Βλ. Οικονομικός Ταχυδρόμος, 17 Αυγούστου 1995.

10. Βλ. έκθεσή του στην Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Βουλής των Ελλήνων. Βουλή των Ελλήνων-Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων: Ευρωπαϊκή Ένωση-Διακυβερνητική Διάσκεψη 1996, Αθήνα, Ιούλιος 1995.

11. Βλ. έκθεσή του στην Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Βουλής των Ελλήνων. Βουλή των Ελλήνων-Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων: Ευρωπαϊκή Ένωση-Διακυβερνητική Διάσκεψη 1996, Αθήνα, Ιούλιος 1995.

12. Βλ. Έκθεση της Ομάδας Προβληματισμού, Βρυξέλλες, 5 Δεκεμβρίου 1995.

13. Commission: Renforcer l' Union Politique et préparer l' élargissement, 1.3.1996, σελ. 18 και μετά.

14. Βλ. όμως και έκθεση του Μανώλη Κεφαλογιάννη στην Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Βουλής των Ελλήνων, Βουλή των Ελλήνων - Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων: Ευρωπαϊκή Ένωση-Διακυβερνητική Διάσκεψη 1996, Αθήνα, Ιούλιος 1995.

Είναι πράγματι η ομοφωνία ο κανόνας κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση;

Του Νίκου Γιαννή, ειδικού επιστήμονος στη Βουλή των Ελλήνων, γενικού γραμματέα της Ευρωπαϊκής Έκφρασης και υπεύθυνου έκδοσης του περιοδικού

Έκφρασης

I. Η συζήτηση γύρω από το σύστημα ψηφοφοριών και την αρχή της ομοφωνίας συνδέεται αναπόσπαστα με τέσσερα θεμελιώδη ζητήματα:

1. το πρότυπο της ευρωπαϊκής ενοποίησης, δηλαδή μια ομοσπονδιακή προοπτική ή διακυβερνητισμός/προωθημένη οικονομική συνεργασία

2. την έκταση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης και το περιεχόμενο της αρχής της επικουρικότητας

3. τον βαθμό συμμετοχής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη νομοθετική διαδικασία και την επιζητούμενη ποιότητα δημοκρατικής νομιμοποίησης των αποφάσεων που λαμβάνονται στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

4. την αναζήτηση των νέων ορίων μεταξύ από τη μία μίας συνεπούς εφαρμογής όσων ρητά προβλέπονται στις Συνθήκες ως προς τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και μίας αυξημένης αποτελεσματικότητας της δράσης της ΕΕ και από την άλλη της ρεαλιστικής ανάγκης ουσιαστικής εσωτερικής νομιμοποίησης στα κράτη των πολιτικών επιλογών που περιέχουν νομοθετικά κείμενα της Ένωσης και που εθνικές Κυβερνήσεις και εθνικά Κοινοβούλια καλούνται να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν.

II. Πρέπει κατ' αρχήν να σημειωθεί ότι οι ιδρυτικές συνθήκες δεν προέβλεψαν την αρχή της ομοφωνίας ως γενικό κανόνα. Σύμφωνα με τις ιδρυτικές συνθήκες, όπως αυτές τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν με την Ενιαία Πράξη και τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη του Μάαστριχτ), προβλέπονται τρεις βασικοί τρόποι λήψης αποφάσεων: με ομοφωνία, με ενισχυμένη πλειοψηφία, και με απλή πλειοψηφία.

A. Οι περιπτώσεις που απαιτείται ομοφωνία είναι:

1. στα συνταγματικής (αναθεώρηση συνθηκών, τοποθέτηση μελών Επιτροπής, ένταξη και σύνδεση νέων κρατών, γλωσσικό καθεστώς κ.λπ.) και δημοσιονομικής (προϋπολογισμός, ίδιοι πόροι, φορολογία) φύσεως θέματα

2. συνήθως όταν μία νέα πολιτική υιοθετείται ή μία υφιστάμενη πολιτική τροποποιείται ή αναπτύσσεται κι άλλο

3. όταν το Συμβούλιο επιθυμεί να τροποποιήσει μία πρόταση της Επιτροπής ενάντια στη θέλησή της και

4. στο δεύτερο και τον τρίτο πυλώνα δηλαδή στους τομείς της κοινής εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας και δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων.

Οι αποχές δεν εμποδίζουν τη λήψη αποφάσεων που απαιτούν ομοφωνία.

B. Οι περιπτώσεις που απαιτείται **ειδική/ενισχυμένη πλειοψηφία** αυξάνονται συνεχώς και καλύπτουν σήμερα όλες σχεδόν τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων (συναπόφαση, συνεργασία, διαβούλευση, σύμφωνη γνώμη) και τους περισσότερους τομείς πολιτικής. Με βάση την ενισχυμένη πλειοψηφία διαθέτουν από 10 ψήφους η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, 8 ψήφους η Ισπανία, 5 ψήφους η Ολλανδία, το Βέλγιο, η Ελλάδα και η Πορτογαλία, 4 ψήφους η Αυστρία και η Σουηδία, 3 ψήφους η Δανία, η Ιρλανδία και η Φινλανδία και 2 ψήφους το Λουξεμβούργο. Από το σύνολο των ψήφων χρειάζεται περίπου το 70% για να υιοθετηθεί ένα κείμενο με ενισχυμένη πλειοψηφία.

Γ. Οι περιπτώσεις που απαιτείται **απλή πλειοψηφία** είναι:

1. για διαδικαστικές φύσης θέματα

2. από τον Φεβρουάριο του 1994 για ορισμένα ζητήματα της κοινής εμπορικής πολιτικής (θέματα αντιντάμπινγκ και κάποια δασμολογικής φύσης)

Λήψη απόφασης με απλή πλειοψηφία σημαίνει ότι στην ψηφοφορία συμμετέχει κάθε κράτος με μία ψήφο.

III. Πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ αυτών που προβλέπονται ρητά από τις συνθήκες και της ακολουθούμενης πρακτικής, αρχής γενομένης από τον λεγόμενο "συμβιβασμό του Λουξεμβούργου" ή "συμφωνία του Λουξεμβούργου" του Ιανουαρίου 1966 στον οποίο οδήγησε η "πολιτική της κενής καρέκλας" της Γαλλίας από τον Ιούλιο του 1965.

Με βάση τον "συμβιβασμό του Λουξεμβούργου" διατυπώθηκαν δύο βασικές προτάσεις:

1. Στις περιπτώσεις που προβλέπεται λήψη απόφασης με ειδική πλειοψηφία και ταυτόχρονα διακυβεύονται πολύ σημαντικά συμφέροντα ενός ή περισσοτέρων μελών, οι εταίροι πρέπει μέσα σε λογικό χρόνο να καταλήξουν σε λύσεις που να μπορούν να υιοθετηθούν από όλους, σεβόμενοι τόσο τα αμοιβαία εθνικά όσο και τα κοινοτικά συμφέροντα.

2. Έχοντας υπόψη τα προηγούμενα η γαλλική Κυβέρνηση εκτιμά ότι όπου διακυβεύονται πολύ σημαντικά συμφέροντα οι συζητήσεις πρέπει να συνεχίζονται μέχρις ότου να επιτευχθεί μια ομόφωνη συμφωνία.

Ο πολιτικός "συμβιβασμός του Λουξεμβούργου" επηρέασε έκτοτε καθοριστικά την πορεία της Ε.Κ., όχι μόνο με την αρνητική έννοια αλλά και με τη θετική και μόνο τη δεκαετία του 1980 εμφανίσθηκαν τα πρώτα σημάδια κάμψης της επιρροής του και σχετικής επιστροφής στο γράμμα των συνθηκών. Άλλωστε η Ενιαία Πράξη επέκτεινε τους τομείς όπου απαιτείτο ειδική πλειοψηφία. Μετά την Ενιαία Πράξη η ομοφωνία παρέμεινε ως διαδικασία λήψης απόφασης σε 37 περιπτώσεις άρθρων των συνθηκών. Πρόσφατα, κατά τη διαπραγμάτευση της Συνθήκης του Μάαστριχτ, οι χώρες που υποστήριξαν την επέκταση της πλειοψηφίας ήσαν οι τρεις χώρες της Benelux, η Γερμανία, η Ιταλία αλλά και η Ελλάδα. Παρόλ' αυτά και δεδομένων των νέων αρμοδιοτήτων της Ένωσης η ισορροπία δεν άλλαξε σημαντικά.

Η Διακυβερνητική Διάσκεψη που βρίσκεται σε εξέλιξη καλείται να προσδώσει νέα ώθηση στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και η δραστική κάμψη της αρχής της ομοφωνίας φαίνεται υπό ορισμένες συνθήκες σαν

μία από τις απαραίτητες προϋποθέσεις γι' αυτό.

Λιγότερο βέτο αλλά περισσότερο ασφάλεια

**Κώστας Καραμανλής, βουλευτής
Νέας Δημοκρατίας:**

Το θέμα της ομοφωνίας έχει πάρα πολλές πτυχές και είναι εξαιρετικά πολυσύνθετο αλλά από καθαρά πολιτική σκοπιά τέσσερις είναι, κατά τη γνώμη μου, οι βασικές παραδοχές, γύρω από το θέμα αυτό.

Η πρώτη έχει να κάνει με την γεωπολιτική και γεωστρατηγική θέση της Ελλάδας. Η Ελλάδα είναι μια χώρα που έχει κάνει τη δυτική επιλογή, μέσα στη δυτική επιλογή είναι και ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός, ευτυχώς, κατά την άποψή μου πάντα, σήμερα πια σε μόνιμη βάση. Αλλά βέβαια είναι η μόνη χώρα ενταγμένη σε αυτό που θα λέγαμε γενικά "δυτικό στρόφο" και κυρίως στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό, η οποία γεωγραφικά, γεωπολιτικά, γεωστρατηγικά είναι εκτεθειμένη σε ένα εξαιρετικά ρευστό, ανασφαλές, ασταθές, επικίνδυνο εξωτερικό περιβάλλον.

Αυτό την διαφοροποιεί από όλα τα υπόλοιπα κράτη μέλη και αυτά που είναι σήμερα κράτη μέλη, πιθανόν και από τα περισσότερα που είναι να ενταχθούν, με εξαίρεση ίσως την Κύπρο.

Σημαίνει αυτό ότι και το γενεσιουργό αίτιο της ευρωπαϊκής πολιτικής από τότε που επιδίωξε η Ελλάδα αρχικά την σύνδεση και μετά την ένταξη, αλλά και στα χρόνια που είναι μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τουλάχιστον συγκριτικά και ποσοσιαία διαφέρει από τις στοχεύσεις των υπολοίπων κρατών μελών, στην λογική ότι η πρώτη προτεραιότητα της Ελλάδος είναι, αν όχι η εξασφάλιση, πάντως η ενίσχυση των διασφαλίσεων που έχουν σχέση με την ανεξαρτησία, την ακεραιότητα και την εθνική ασφάλεια.

Θα δώσω ένα πολύ απλό παράδειγμα συγκριτικό. Συνήθως κατατάσσονται οι τρεις χώρες, η Πορτογαλία, η Ελλάδα και η Ιρλανδία από πλευράς

οικονομικών δεικτών, όχι των δυναμικών, γιατί εκεί οι άλλες χώρες έχουν πολύ καλύτερες επιδόσεις από την δική μας, αλλά των στατικών δεικτών, στο ίδιο γκρουπ, στην ίδια κατηγορία, στην ίδια ομαδοποίηση.

Με την διαφορά ότι οι άλλες δύο μπορεί να έχουν μια σειρά από άλλα προβλήματα, αλλά πάντως μπορεί να αφιερώνουν τις εσωτερικές τους δυνάμεις σχεδόν μονοσήμαντα στην κατεύθυνση της ανασύνταξης τους και της οικονομικής αναδιάρθρωσης και προόδου τους, ενώ για την Ελλάδα παραμένει ως πρώτη προτεραιότητα το ζήτημα της ασφάλειας, ειδικά στον προκύψαντα μετακομμουνιστικό κόσμο. Είναι αν θέλετε και μια από τις ενδιαφέρουσες ειρωνείες που παρουσιάζει κάποτε η ιστορική εξέλιξη.

Αυτό σημαίνει ότι η Ελλάδα για τους συγκεκριμένους λόγους είναι ένθερμος θιασώτης και της διαδικασίας ολοκλήρωσης και βέβαια σαν μια από τις πτυχές αυτής της ολοκλήρωσης και της αποτελεσματικής, αποφασιστικής πραγμάτωσης ή δειγμάτων πραγμάτωσης της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, με κρυφό αλλά θερό όνειρο κάποτε μια κοινή άμυνα.

Η δεύτερη παραδοχή είναι ότι η Ελλάδα εμμένει στην αρχή της ομοφωνίας. Όμως για λόγους οι οποίοι φαντάζομαι ότι είναι πάρα πολύ κατανοητοί σε όλες και σε όλους μας, η αρχή της ομοφωνίας αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα, θα μπορούσε κανείς να το ονομάσει μέχρι και εμπόδιο στην προοπτική της βελτίωσης, της αναβάθμισης, της αποτελεσματικότητας. Και βεβαίως των δυνατοτήτων λήψης συγκεκριμένων και συγκροτημένων αποφάσεων και στο επίπεδο του πρώτου πυλώνα, αλλά πάνω απ' όλα σε αυτό που αφορά την ΚΕΠΠΑ.

Θα σημειώνα μάλιστα ότι δεν είναι μόνο ζήτημα αποτελεσματικότητας, αλλά είναι και ζήτημα τελικού περιεχομένου, ποιοτικό δηλαδή του τι είδους Ευρώπη θέλουμε και αν συμφωνούμε ή εν πάση περιπτώσει δείχνουμε ότι συγκλίνουμε στην άποψη της ολοκλήρωσης και αυτή η ολοκλήρωση πρέπει να έχει περισσότερο ή λιγότερο χαρακτηριστικά ομοσπονδοποίησης. Χαρακτηριστικά μείωσης

του δημοκρατικού ελλείμματος, αναβάθμισης του ρόλου του Κοινοβουλίου και ούτω καθεξής.

Αυτό σημαίνει ότι και σε ό,τι αφορά το ποιοτικό σκέλος, το σκέλος του περιεχομένου, μας ενδιαφέρει μια διαδικασία η οποία θα επιταχύνει τα βήματά της, θα τα κάνει πιο συγκεκριμένα και συγκροτημένα, θα ξεπεραστούν δηλαδή η λογική του βήματος σημειωτόν ή έστω των πολύ βασανιστικών και μικρών βημάτων.

Αρα η πρώτη παραδοχή και η δεύτερη παραδοχή, εάν δεν θέλουν να βρίσκονται σε λογική αντίφαση, θα πρέπει να βρεθεί ένας τρόπος να συναρμολογηθούν. Δηλαδή η εμμονή στην αρχή της ομοφωνίας βρίσκεται σε προφανώς λογική αντίφαση με τον πρώτο στόχο της ελληνικής πολιτικής προοπτικής, σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση και όλα όσα ενσαρκώνουν οι ελπίδες μας στην προοπτική της.

Τρίτη παραδοχή: η εμπειρία καταδεικνύει ότι το βέτο, το δικαίωμα της αρνησικυρίας κατά κανόνα το αξιοποιούν οι ισχυρότεροι παράγοντες, οι ισχυρότεροι παίκτες - πρωταγωνιστές μέσα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, είτε χρησιμοποιούν, αφήνοντας να αιωρείται η απειλή πιθανής χρήσης του. Για τους μικρότερους ή αν μου επιτρέπτε τον όρο, ασθενέστερους παίκτες του ευρωπαϊκού συστήματος, μόνο κατ'εξαίρεση υπάρχει αυτή η χρήση, η απειλή χρήσης. Οφείλω βέβαια να υπογραμμίσω για λόγους αναζήτησης σχετικής ακρίβειας και αντικειμενικότητας ότι αξίζει κανείς να προβληματιστεί για το γεγονός ότι πιθανή άρση ή κάμψη της αρχής της ομοφωνίας, έστω και υποθετικά ή θεωρητικά, αίρει και την όποια διαπραγματευτική ή αποτρεπτική ισχύ. Τούτο το δικαίωμα καταρχήν παρέχει.

Η τέταρτη παραδοχή είναι ότι πράγματι η ιδιάζουσα γεωπολιτική θέση και τα ειδικά εθνικά θέματα που προκύπτουν ή έχουν προκύψει στην ευαίσθητη και ρευστή μας εθνική περίμετρο, πέρα από τις διαφορετικές γνώμες που μπορεί να υπάρχουν για την αποτελεσματικότητα της εξωτερικής μας πολιτικής, πέρα από την συζήτηση που γίνεται για το αν υπάρχουν ψυχώσεις ή υστερίες, αφορούν στο ευρωπαϊκό πλαίσιο μόνο εμάς και κα-

νέναν άλλο. Εννδώ από τους λοιπούς εταίρους μας. Τουλάχιστον από όσους μέχρι στιγμής συγκαταλέγονται, συμπεριλαμβάνονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σημαίνει ότι σε περίπτωση διαφοροποίησης του τρόπου, δραματικής διαφοροποίησης του τρόπου λήψης αποφάσεων, είναι πολύ πιθανό να δούμε ακριβώς λόγω αυτής της ιδιαιτερότητας την χώρα μας να είναι συχνά στην όχι ευχάριστη θέση εκείνου που μειοψηφεί κατά την λήψη των αποφάσεων.

Καταλήγω σε ό,τι αφορά την ελληνική θέση σε δύο άξονες. Ο πρώτος είναι ότι για λόγους αξιοπιστίας και εσωτερικής συνοχής των εθνικών μας στοχεύσεων σε σχέση με τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό, είμαι πεπεισμένος ότι οφείλουμε να υποστηρίξουμε καταρχήν σε επίπεδο αρχής την κάμψη της αρχής της ομοφωνίας.

Δεύτερος άξονας, η οποία συρρίκνωση της, η οποία αποδοχή άρσης των επιφυλάξεων ή των αντιρρήσεων, πρέπει να είναι άρρηκτα συνδεδεμένη ή αλλιώς, ευθέως ανάλογη, με τη δρομολόγηση αποφασιστικότερων βημάτων σε σχέση με την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, την πραγμάτωση ή την προοπτική πραγμάτωσης της ΚΕΠΠΑ και πάντως συγκεκριμένης παροχής εγγυήσεων και διασφαλίσεων που έχουν σχέση από την μια με την εγγύηση των συνόρων και από την άλλη με την πιθανότητα ρήτρας αμοιβαίας συνδρομής ή βοήθειας σε περίπτωση εξωτερικής απειλής.

Πάμε σε μια συζήτηση με ισχυρούς συμπαίχτες

Παντελής Οικονόμου, μέλος της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ:

Θα ξεκινήσω από έναν όρο που ήδη αναφέρθηκε, το περιφημο δημοκρατικό έλλειμμα. Στην Ευρώπη συνήθως, χρησιμοποιούν τον όρο αυτό για να εννοήσουν ότι δεν λειτουργούν καλά οι δημοκρατικοί θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το πραγματικό δημοκρατικό έλλειμμα όμως κατά την γνώμη μου εί-

ναι ότι συζητούνται πάρα πολύ σοβαρά θέματα, με σημαντικές επιπτώσεις στη ζωή την δική μας και στην ζωή των πολιτών όλης της Ευρώπης και στη ζωή των παιδιών μας, χωρίς να μπορεί να υπάρξει κατανόηση του τι ακριβώς συζητιέται.

Αυτό νομίζω ότι είναι το μεγαλύτερο δημοκρατικό έλλειμμα και ένα θέμα που πρέπει να τεθεί στη Διακυβερνητική από πλευράς της Ελλάδος, δηλαδή ο τρόπος της ενημέρωσης των Ευρωπαίων πολιτών, ώστε να μην καλούνται, να μην ψηφίζουν ή να ψηφίζουν χωρίς να καταλαβαίνουν περί τίς πρόκειται.

Γι' αυτό ακριβώς θα φροντίσω και το σημερινό θέμα να το απλοποιήσω κατά κάποιο τρόπο, ώστε να μπορούμε να συνεννοηθούμε κάπως καλύτερα.

Το ερώτημα ουσιαστικά είναι γιατί εάν κάποιος από εμάς συμμετέχει σε μια ομάδα, θα δεχτεί να κάνει κάτι που δεν του αρέσει, να στερηθεί το δικαίωμα δηλαδή να πει όχι σε κάτι που δεν του αρέσει, πράγμα το οποίο συμβαίνει πολλές φορές στην ζωή. Αυτό είναι λογικό με την προϋπόθεση ότι υπάρχει η προσδοκία, έχει κάποιος την προσδοκία ότι η συνέχεια της ομάδας, η συνέχεια της παρέας θα έχει καταρχήν διάρκεια και κατά συνέπεια θα πρόκειται να αποδώσει περισσότερα από αυτά τα οποία σήμερα καλείται να καταβάλει.

Εδώ λοιπόν πριν πάρουμε μια συγκεκριμένη θέση, πρέπει να καταλάβουμε τι ακριβώς συζητάμε, ποιο είναι το θέμα και σε τι αφορά.

Υπάρχει μια προσέγγιση που έχει σχέση με το πώς βλέπει κανείς να εξελίσσονται οι παίχτες στη γεωπολιτική και στη γεωοικονομία. Τα επόμενα 10 χρόνια, 20 χρόνια, 50 χρόνια, τον επόμενο αιώνα.

Εδώ θεωρητικά έχουμε δύο σχολές, υπάρχει η σχολή που λέει ότι ο βασικός παίχτης θα παραμείνει το έθνος-κράτος, ένα από τα μεγαλύτερα εφευρήματα στην ιστορία της ανθρωπότητας, και από την άλλη μεριά υπάρχει η προσέγγιση που λέει ότι το έθνος-κράτος θα δώσει σταδιακά την θέση του σε υπερεθνικούς οργανισμούς, οι οποίοι θα λειτουργούν με βάση τη διεθνή νομιμότητα και θα ρυθμίζουν τις τύχες των λαών της γης

και κατ' επέκταση και των πολιτών τους.

Αυτό οδηγεί σε μια πρώτη επιλογή απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως λέγεται σήμερα ή όπως αλλιώς πρόκειται αυτή να λέγεται στο μέλλον, εάν πρόκειται να έχει μορφή ομοσπονδιακή ή διακρατική. Εδώ είναι δικαίωμα του καθενός να διαλέξει όποια σχολή θέλει, αυτή που του ταιριάζει περισσότερο.

Αλλά ανεξάρτητα από το τι θα συμβεί στο μέλλον, υπάρχει μια συγκεκριμένη πραγματικότητα σήμερα, η οποία καθορίζεται από τάσεις στην παγκόσμια σκηνή και τις τάσεις αυτές δεν τις καθορίζει βέβαια η Ελλάδα, πολύ περισσότερο οι παρόντες, αλλά τις καθορίζουν οι ισχυροί της γης, οι οποίοι ρυθμίζουν όχι μόνο τις δικές τους τύχες, αλλά θέλουν να ρυθμίσουν και τις δικές μας. Και αυτό είναι ένα παιχνίδι δύναμης γνωστό, από τότε που υπάρχει ο άνθρωπος πάνω στον πλανήτη.

Οι τάσεις λοιπόν λένε ότι και οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ιαπωνία, αλλά και η Γερμανία, θέλουν να προασπίσουν καταρχήν τα δικά τους συμφέροντα. Μάλιστα η πιο σύγχρονη εκδοχή αυτής της αντίληψης είναι η αμερικανική εκδοχή, αυτό που ο Πρόεδρος Κλίντον λέει πάρα πολύ συχνά στις διεθνείς σχέσεις, νέα τάξη πραγμάτων σημαίνει τι υπάρχει σε οποιαδήποτε κίνηση, σε οποιαδήποτε σχέση για εμάς. Τι πρόκειται να κερδίσουμε εμείς από οτιδήποτε πρόκειται να συμβεί.

Αυτή είναι η μια τάση και η δεύτερη είναι ποια είναι η θέση της Ελλάδος. Τι είναι η Ελλάδα. Η Ελλάδα είναι ένα έθνος κράτος. Το ερώτημα είναι, είναι ισχυρό έθνος-κράτος; Και αν είναι ισχυρό, πόσο ισχυρό είναι;

Η Ελλάδα είναι ένα ισχυρό έθνος-κράτος. Παρά τα αντιθέτως λεγόμενα πολλές φορές, τα οποία λέγονται από μια διάθεση ευρωπαϊκού επαρχιωτισμού που συχνά μας διακρίνει, που μας καλεί να συγκρίνουμε με βάση πρότυπα τα οποία λαμβάνονται σαν δεδομένα, ενώ δεν είναι.

Έχω να σας πω χαρακτηριστικά ότι σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και όχι τις δικές μου εκτιμήσεις, η Ελλάδα στην παγκόσμια κατάταξη βρίσκεται πάρα

πολύ ψηλά, βρίσκεται στην 22η θέση. Και αυτό λέει πάρα πολλά πράγματα.

Άλλωστε η Ελλάδα είναι πάρα πολύ έθνος, πολύ περισσότερο από τα περισσότερα ευρωπαϊκά έθνη που δημιουργήσαν τα έθνη-κράτη και βέβαια έχει το σοβαρό μειονέκτημα, για να μην νομίζουμε ότι όλα είναι καλά, είναι ότι είναι πάρα πολύ λίγο κράτος. Δεν υπάρχει δηλαδή Δημόσια Διοίκηση, δεν υπάρχει κράτος.

Σαν τελικό συμπέρασμα, με βάση την εθνική ομοιογένεια και την αδυναμία της Διοίκησης, έχουμε μια φυσιολογική θέση από άποψη ισχύος, στην κατάταξη των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Άρα λοιπόν έχουμε μια δική μας υπόθεση, μια ελληνική υπόθεση, που είναι πώς θα φτιάξουμε Διοίκηση, πώς θα φτιάξουμε κράτος και σε αυτή την περίπτωση είμαστε ένα από τα ισχυρά έθνη-κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνεπώς εναρμονισμένοι με τις τάσεις των ισχυρών της γης και συνεπώς δεν πρέπει να έχουμε πρόβλημα.

Το θέμα λοιπόν πρέπει να το δούμε από αυτή την πλευρά και ταυτοχρόνως να απαντήσουμε και σε ένα ευρύτερο ερώτημα, εισαγωγικό, που είναι το θέμα της κυριαρχίας. Για να συμφωνήσουμε στο αν πρέπει να συμφωνήσουμε στην κατάργηση της ομοφωνίας ή να επιμεινουμε, είναι αν είναι όλοι οι εταίροι στην Ευρωπαϊκή Ένωση ανυστερόβουλα ταγμένοι υπέρ της εκχώρησης εθνικής κυριαρχίας.

Δηλαδή να υπάρξει κανόνας της πλειοψηφίας στον βαθμό που όλοι θα δώσουμε εθνική κυριαρχία για να υπάρξει ευρωπαϊκή κυριαρχία.

Η γνώμη μου είναι ότι οι ισχυρότερες από εμάς χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είναι διατεθειμένες να εκχωρήσουν κυριαρχία. Το τελευταίο το οποίο θα σκεφτόμουν ήταν ότι η γερμανική κυβέρνηση θα μπορούσε να προτείνει στον γερμανικό λαό και να γίνει αποδεκτό, να εκχωρήσουν γερμανική κυριαρχία για να οικοδομηθεί αυτό που λέγεται ευρωπαϊκή κυριαρχία.

Αυτό λοιπόν έχει δώσει μια συγκεκριμένη ροπή στις εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Και ενισχύεται αυτή η ροπή από την σημερινή εικόνα, είναι ο τέταρτος παράγοντας, σχολιάστηκε και πριν για αυτό θα είμαι

σύντομος, η μορφή της Ευρωπαϊκής Ένωσης σήμερα είναι μια σχεδόν ολοκληρωμένη μορφή αγοράς με ταχύτητες, είναι μια αγορά που έχει ταχύτητες, μια αγορά 820 εκατ.κατοίκων, η μεγαλύτερη στην ιστορία της ανθρωπότητας και συνεπώς η δύναμη που θα ορίσει τους κανόνες του διεθνούς εμπορίου τον επόμενο αιώνα, με ταχύτητες βέβαια, που περιγράφονται στο Μάαστριχτ.

Υπάρχουν αυτοί που θα μπούν, αυτοί που θα μείνουν απ' έξω και μετά είναι τα μέλη τα οποία δεν είναι μέλη αλλά θα έχουν τελωνειακές συνδέσεις και άλλου είδους διακρατικές συμφωνίες.

Και σε όλα τα άλλα θέματα υπάρχει υστέρηση για δύο λόγους. Ο ένας είναι ότι ενσυνείδητα η Ευρώπη σκέφτηκε ότι οποιαδήποτε άλλη ολοκλήρωση πρέπει να στηριχτεί πάνω στην οικονομική ολοκλήρωση, που είναι πολύ λογικό και δεύτερον ότι οι άλλοι παίκτες και κυρίως οι Ηνωμένες Πολιτείες, είναι στρατιωτικά ισχυρότερες και ποτέ δεν θα άφηναν χωρίς να ερωτηθούν και χωρίς να εγκρίνουν σε τελευταία ανάλυση να οικοδομηθεί σε επίπεδο ασφάλειας, πολιτικής ασφάλειας, ένας ολοκληρωμένος μηχανισμός χωρίς την έγκρισή τους ή την επιρροή τους.

Το συμπέρασμα από αυτούς τους νέους παράγοντες είναι ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι περισσότερο από κάθε άλλο και ανεξάρτητα από το τι θα γίνει στο μέλλον, μια διακρατική διαπραγματεύση. Άρα λοιπόν ένα μέλος όπως είναι η Ελλάδα, δεν μπορεί να προσέρχεται σε μια διαπραγματεύση χωρίς να είναι διατεθειμένη να συζητήσει κάθε ενδεχόμενο που αφορά σε διαδικασίες, όπως και την ομοφωνία.

Σημαίνει όμως ότι αφού πάμε στην διαπραγματεύση πρέπει να ξέρουμε ορισμένα πράγματα. Το πρώτο είναι ποιος ζητάει την κατάργηση της ομοφωνίας. Το δεύτερο είναι για ποιο λόγο ζητάει την κατάργηση και για ποιο θέμα και το τρίτο είναι τι δίνει για να πάρει αυτό το πράγμα.

Εδώ πρέπει να ξέρουμε ότι για κάθε θέμα που μπαίνει στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν όρια τα οποία δεν είναι τα ίδια. Για παράδειγμα στο κομμάτι της οικονομίας, η γνώμη μου εί-

ναι ότι θα πρέπει να είμαστε απόλυτα ελαστικοί. Εκεί υπάρχει κάτι συγκεκριμένο, υπάρχει ένας ενιαίος οικονομικός χώρος ο οποίος οικοδομείται, εκεί πέρα ο καθένας ανάλογα με την δύναμή του θα πάρει την θέση που του αξίζει και κανένας νόμος και καμία ομοφωνία δεν μπορεί να αλλάξει αυτή την πραγματικότητα.

Η αγορά δεν ακούει σε τέτοιου είδους συμφωνίες θεσμικές. Είναι ένα παιχνίδι ισχύος και καλά θα κάνουμε να είμαστε ισχυροί για να πάμε στην πρώτη ταχύτητα.

Βεβαίως επειδή και εκεί θα τεθούν κατά την γνώμη μου κάποια στιγμιαία αλλαγής των κανόνων, νομίζω ότι θα πρέπει να είμαστε έτοιμοι να ζητήσουμε και εμείς αυτό που μας συμφέρει, και αν θέλετε να γίνω πιο συγκεκριμένος, σε ό,τι αφορά τα κριτήρια του Μάαστριχτ είναι η κατάργηση του κριτηρίου του δημοσίου χρέους, το οποίο είναι ένα παράλογο κριτήριο, το οποίο τέθηκε ακριβώς για να αφήσει μερικές χώρες απ' έξω.

Αλλά αν πάμε σε άλλα θέματα όπως είναι η ασφάλεια, η ευρωπαϊκή ασφάλεια, εκεί το θέμα αλλάζει. Εκεί ουσιαστικά ευρωπαϊκή ασφάλεια δεν υπάρχει, γιατί ασφάλεια σημαίνει ότι υπάρχουν συμφέροντα, υπάρχουν κοινά ευρωπαϊκά συμφέροντα, υπάρχει ευρωπαϊκή ισχύς και υπάρχουν και απειλές κατά της ευρωπαϊκής ασφάλειας.

Αυτά τα πράγματα δεν είναι ορισμένα και εφόσον δεν είναι ορισμένα, δεν υπάρχει ευρωπαϊκή ασφάλεια και αφού δεν υπάρχει ευρωπαϊκή ασφάλεια πώς είναι δυνατόν να δεχτείς την κατάργηση του κανόνα της ομοφωνίας. Για ποιο πράγμα;

Βεβαίως υπάρχει μια σκέψη στην Ελλάδα, λανθασμένη κατά την γνώμη μου, που λέει ότι η ευρωπαϊκή ασφάλεια θα είναι η προστασία των συμφερόντων του κάθε κράτους μέλους, αυτό είναι λάθος κατά τη γνώμη μου. Ουδέποτε πρόκειται Λουξεμβούργιοι να έρθουν να υπερασπιστούν τα σύνορά μας έναντι Τούρκων.

Άρα λοιπόν η ευρωπαϊκή ασφάλεια δεν είναι αυτό, ευρωπαϊκή ασφάλεια θα είναι να έχουμε κοινά ευρωπαϊκά συμφέροντα και πάνω σε αυτά τα συμφέροντα να οικοδομήσουμε την πολιτική της ασφάλειας.

Μπορούν να υπάρξουν κοινά ευρωπαϊκά συμφέροντα; Βεβαίως. Η Ελλάδα νομίζω ότι πρέπει να τα εισηγηθεί. Το πρώτο το οποίο μας αφορά είναι το θέμα των οικονομικών προσφύγων. Οι οικονομικοί πρόσφυγες είναι μια απειλή κατά της Ευρώπης η οποία μας έχει αγγίξει λίγο.

Πολύ σύντομα ενδέχεται να μας αγγίξει πολύ περισσότερο. Το φαινόμενο των Τούρκων οικονομικών προσφύγων έχει ήδη θίξει βαρύτερα, έστω και προσχηματικά, ένα υποψήφιο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης που είναι η Κύπρος.

Φανταστείτε εάν η Τουρκία πάει άσχημα, όπως πιστεύω ότι θα πάει άσχημα, φανταστείτε να έχουμε κύμα οικονομικών προσφύγων Τούρκων στην Ελλάδα και τότε ποια θα είναι η ασφάλεια.

Εάν λοιπόν τεθεί τέτοιο θέμα, που ευτυχώς απ'ότι βλέπω έχει τεθεί, νομίζω ότι έχουμε κάθε λόγο να το θεωρούμε σαν ευρωπαϊκό συμφέρον και να γίνουν οι ανάλογες κινήσεις για να υπάρξει ασφάλεια απέναντι σε αυτή την απειλή.

Και βέβαια υπάρχουν και άλλου είδους απειλές οι οποίες δεν έχουν καταγραφεί καθόλου και εκεί εάν θεθούν από την Ελλάδα, πιστεύω ότι δεν θα γίνουν δεκτές, απλούστατα γιατί εκεί πλέον εάν συνεχίσει να υπάρχει η ομοφωνία θα έχουμε πρόβλημα.

Θα σας πω ένα χαρακτηριστικό. Είναι το πρόβλημα της περιβαλλοντικής καταστροφής. Η πραγματικότητα είναι ότι στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης η Ελλάδα συνυπάρχει με μερικές από τις πιο ρυπαίνουσες χώρες του κόσμου. Είναι βέβαιο ότι η καταστροφή του όζοντος της ατμόσφαιρας που υποσκάπτει την υγεία του ελληνικού πληθυσμού, καταστρέφει αν θέλετε ακόμα και τον τουρισμό και την οικονομία μας σε μεγάλο βαθμό, επηρεάζεται πάρα πολύ από φουγάρα τα οποία καπνίζουν στο Ντίξελντορφ ή σε άλλες περιοχές της Ευρώπης.

Θα ήταν λογικό να ζητήσουμε να υπάρξει ένα σύστημα κινήτρων-αντικινήτρων για την περιβαλλοντική κατανάλωση και τις καταστροφές στον χώρο της Ευρώπης.

Σε αυτήν την περίπτωση νομίζω ότι θα είχαμε ζωηρές αντιδράσεις, θα χρησιμοποιούσαν δηλαδή τότε οι ισχυροί

της Ευρώπης τον κανόνα της ομοφωνίας. Το τελευταίο που θα ήθελαν οι Γερμανοί, οι Ολλανδοί και οι Γάλλοι θα ήταν ίσως να πληρώνουν ουσιαστικά, γιατί για αυτό μιλάμε, για το ελληνικό περιβάλλον το οποίο αναλώνουν άνευ φραγμού σήμερα.

Για να καταλήξω, πάμε σε μια συζήτηση με ισχυρούς αντιπάλους, με ισχυρούς συμπαίκτες αν θέλετε, ανάλογα με το πώς το βλέπει ο καθένας, όπου θα γίνει η διαπραγμάτευση. Η δική μου γνώμη είναι ότι θέση με την έννοια την οποία ζητάει η σημερινή συζήτηση να υπάρξει, δεν πρέπει να υπάρξει, γιατί πάμε σε μια διαπραγμάτευση και αυτό που δεν πρέπει να κάνουμε είναι να έχουμε εκ των προτέρων "θέσεις".

Πρέπει να έχουμε την γνώση του τι πάμε να κάνουμε και την ευελιξία να δώσουμε και να πάρουμε την τελευταία στιγμή αυτά τα οποία μπορούμε να πετύχουμε σε αυτή την διαπραγμάτευση.

Και αυτό νομίζω ότι είναι κάτι που τονίζει τη σημασία και την ανάγκη να υπάρχει μια πολιτική ηγεσία, που δυστυχώς στις μέρες μας αμφισβητείται πάρα πολύ και από πάρα πολλές πλευρές.

Τον κύριο λόγο έχει η δημιουργία συμμαχιών

Αλέκος Αλαβάνος, Ευρωβουλευτής του Συνασπισμού:

Το θέμα του "βέτο", της ομοφωνίας, της λειτουργίας του Συμβουλίου, αν δηλαδή θα παραμείνουμε στην ομοφωνία ή θα κινηθούμε στη γενίκευση του κανόνα της πλειοψηφίας, έστω και σταδιακά, εμφανίζεται συνήθως στην Ελλάδα με δύο πολωτικές απόψεις, μια υπέρ της ομοφωνίας, μια για τον περιορισμό ή την πλήρη κατάργηση της ομοφωνίας.

Η μια άποψη θεωρείται ότι κινείται σε μια διακυβερνητική λογική, η άλλη άποψη θεωρείται ότι κινείται σε μια ομοσπονδιακή λογική. Κατά τη γνώμη μου βέβαια η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν πρέπει να κινηθεί σε καμία από αυτές τις δύο λογικές. Η Ευρωπαϊκή Ένωση

πρέπει να κινηθεί σε μια πρωτότυπη λογική η οποία επιβάλλεται από το πρωτοφανές αυτό εγχείρημα της ενοποίησης ολοκληρωμένων κρατικών οντοτήτων χωρίς βία, με διαφορετικό πολιτισμικό και ιστορικό βάθος, που δεν μπορεί να εκφραστεί με κανένα συνταγματικό μόρφωμα το οποίο υπάρχει μέχρι σήμερα στο διεθνές δικαιο ή στο εθνικό δικαιο.

Λέω όμως ότι τόσο η κατάργηση της ομοφωνίας όσο και η διατήρησή της κινούνται στη διακυβερνητική λογική που είναι η λογική που λέει ότι σε αντίθεση με όλες τις ομοσπονδιακές εμπειρίες που έχουμε μέχρι σήμερα, η νομοθετική εξουσία δεν ανήκει σε όργανα τα οποία εκλέγονται άμεσα από την κοινωνία, αλλά ανήκει στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε ένα όργανο το οποίο αποτελείται από εκπροσώπους της Εκτελεστικής Εξουσίας των χωρών μελών, των 15 κρατών.

Επομένως, αν δούμε το πρόβλημα του συστήματος λήψης αποφάσεων, από αυτή την σκοπιά, διαπιστώνουμε ότι ακόμη και η κατάργηση της ομοφωνίας είναι μια εξέλιξη και βελτίωση και εξεύρεση των σχημάτων σε μια λογική διακυβερνητική και μια προσπάθεια μετατόπισης εξουσίας ανάμεσα στις διάφορες χώρες μέλη, σε σχέση με την εξουσία που υπάρχει μέχρι σήμερα.

Πέρα από όσα αναφέραμε πριν, για τις νέες δηλαδή μορφές ψηφοφορίας του Συμβουλίου, εμφανίζεται μια καινούρια ιδέα: να υπάρχει το πληθυσμιακό κριτήριο, οι χώρες να ψηφίζουν όχι με βάση τις ψήφους που έχουν μέχρι σήμερα, αλλά με βάση το πληθυσμιακό κριτήριο, που σημαίνει για παράδειγμα ότι δεν θα έχει 10 ψήφους η Γερμανία και 5 η Ελλάδα. Θα έχει 5 η Ελλάδα και 40 η Γερμανία. Και 35 το Ηνωμένο Βασίλειο και 30 η Ιταλία.

Επομένως νομίζω ότι το περισσότερο μέσα στο ζήτημα της ομοφωνίας και της κατάργησής της βλέπουμε μια διαφοροποίηση στη διακυβερνητική πορεία που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση και μια μεταβολή στον συσχετισμό δυνάμεων ενόψει μάλιστα της διεύρυνσης.

Γιατί ο κίνδυνος τον οποίο επικαλούνται ειδικά οι ισχυρές χώρες της

Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι ότι μετά τη διεύρυνση θα έχουμε πολλούς μικρούς και με πολύ περισσότερους μικρούς (καμία μεγάλη χώρα δεν είναι υποψήφια χώρα), η σχετική τους δύναμη μέσα στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης φοβούνται ότι μπορεί να μειωθεί ουσιαστικά.

Το άνοιγμα αν θέλετε σε αυτό που λέμε ομοσπονδιακή λογική, το οποίο εγώ δεν το αποδέχομαι ακριβώς με την έννοια ότι θα μιμηθούμε μια μορφή ομοσπονδιακού κράτους που υπάρχει σήμερα, το αποδέχομαι όμως ως μια σχέση των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την κοινωνία, άμεσα, χωρίς να μεσολαβεί συνεχώς το κράτος και οι κυβερνήσεις των χωρών μελών, θα έπρεπε να κινηθεί σε άλλες κατευθύνσεις. Και κύρια κατά την γνώμη μου στην αμφισβήτηση, του μονοπωλίου, της ισχυρής θέσης που έχει σήμερα το Συμβούλιο Υπουργών στη νομοθετική εξουσία και στην κυριαρχία του ενός Κοινοβουλίου το οποίο εκφράζει όλους τους λαούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα πρέπει να αποτελεί τον πυρήνα της νομοθετικής εξουσίας.

Επειδή θα πρέπει να κινηθεί στην κατεύθυνση της εμπλοκής των εθνικών Κοινοβουλίων τα οποία στην πραγματικότητα είναι εκτός κοινοτικής οικοδόμησης, με ένα τρόπο πολλές φορές εξευτελιστικό. Καλούνται τα εθνικά Κοινοβούλια με διαδικασίες επί τροχάδην να επικυρώσουν νομοθετικές πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης χωρίς καμία ουσιαστική συζήτηση και χωρίς καμία δυνατότητα ουσιαστικής παρέμβασης.

Επομένως νομίζω ότι η κατάργηση της ομοφωνίας και η αντικατάστασή της από την πλειοψηφία αυτό είναι κεντρικό ζήτημα γιατί έτσι το θέλουν οι χώρες οι ισχυρές της Ευρωπαϊκής Ένωσης που καθορίζουν την ατζέντα, την ημερήσια διάταξη, τα ζητήματα τα κρίσιμα και όχι γιατί αυτό επιτάσσει ένα άνοιγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την κοινωνία και μια πορεία της σε ένα είδος ομοσπονδιοποίησης.

Δυστυχώς αυτή η δυνατότητα των μεγάλων να καθορίζουν την ατζέντα περνάει σε όλη την εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αντίστοιχο παράδειγμα είναι το γεγονός ότι η Οικονομική και Νομισματική Ένωση και το ενιαίο νόμισμα είναι η βάση της οικο-

δόμησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με ένα τρόπο μάλιστα μονοπωλιακό, όπως αποφάσισε η συνθήκη του Μάαστριχτ, ενώ η κοινωνική πολιτική είναι ένας εντελώς δευτερεύον σήμερα παράγοντας για την οικοδόμηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αυτή είναι μια πρώτη παρατήρηση. Ας προχωρήσουμε σε μια δεύτερη σκέψη. Το βασικό επιχείρημα το οποίο καλείται για να στηρίξει την μείωση, την κατάργηση της ομοφωνίας, την ουσιαστική μείωση της κρίσης της, χρήση του "βέτο", είναι η αποτελεσματικότητά. Και είναι ενμέρει σωστό αυτό. Υπάρχει μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση ένα πολύ δύσκαμπτο σύστημα λήψης αποφάσεων, το οποίο δεν έχει σχέση μόνο με το Συμβούλιο. Ο τρόπος που παίρνει αποφάσεις το Συμβούλιο είναι μια πλευρά και ίσως όχι η πιο σημαντική.

Μια άλλη σημαντική πλευρά είναι η σχέση ανάμεσα σε τρία περιεργα κεντρικά θεσμικά όργανα που έχει η Ευρωπαϊκή Ένωση, που είναι το Συμβούλιο, η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Υπάρχει μια συντεχνία, μια θεσμική συντεχνία, υπάρχει ανταγωνισμός και πάλη των διαφόρων οργάνων, υπάρχει μπλοκάρισμα και καθυστέρηση στις αποφάσεις και σωστά υπάρχει η προοπτική όλα αυτά να επιδεινωθούν με την εμφάνιση της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον ορίζοντα.

Κατά τη γνώμη μου πρέπει αυτή η διεύρυνση να γίνει. Πρέπει όμως να γίνει, όταν τα πράγματα είναι ώριμα και έτοιμα να υποδεχτούν τις νέες χώρες, χωρίς ουσιαστική υποβάθμιση κεκτημένων δικαιωμάτων που έχουν χώρες όπως η δική μας μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η αποτελεσματικότητα όμως δεν είναι το μόνο πρόβλημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι σαν να έχουμε έναν άνθρωπο ο οποίος είναι πολύ άσχημος, έχει μια τεράστια μύτη και έχει και τεράστια αυτιά και νομίζει ότι αν κάνει πλαστική εγχείρηση στην μύτη, παρά τα τεράστια αυτιά του θα γίνει πρότυπο ομορφιάς. Δεν θα γίνει. Πρέπει και στα αυτιά του να κάνει ανάλογες επεμβάσεις.

Με αυτή την έννοια ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αυτή την παθολογία της αναποτελεσματικότητας,

έχει μια δεύτερη παθολογία η οποία ίσως είναι πρώτη και είναι πολύ πιο ισχυρή. Δηλαδή την παθολογία της νομιμοποίησης από τις κοινωνίες, της δημοκρατικής νομιμοποίησης, της αποδοχής των αποφάσεων της και της στήριξης από τους πολίτες.

Εδώ πέρα αρκεί κανείς να δει το πώς υποδέχτηκαν οι πολίτες το Μάαστριχτ. Έχουμε δύο δημοψηφίσματα. Στη Δανία το πρώτο ήταν απορριπτικό. Στη Γαλλία, που είναι ένας από τους μεγάλους πρωταγωνιστές και ένας από τους μεγάλους άξονες της προώθησης της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης, με δέκατα της μονάδας μόλις πέρασε η επικύρωση του Μάαστριχτ.

Την κοινωνική δυναμική, τις τάσεις αποστασιοποίησης, αποξένωσης ή και εχθρότητας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, την είδαμε στην Γαλλία τον Δεκέμβριο του 1995, τη βλέπουμε στην Ελλάδα, τη βλέπουμε σε δημοσκοπήσεις που γίνονται στις τρεις χώρες που εντάχθηκαν τελευταία.

Επομένως νομίζω ότι δεν μπορεί στις αναζητήσεις που κάνουμε στα θεσμικά ζητήματα, να σερονόμαστε μόνο κάτω από τον στόχο της βελτίωσης της αποτελεσματικότητας. Δεν πρέπει να τον υποτιμήσουμε, δεν πρέπει να τον σβήσουμε, δεν είναι όμως ο μόνος στόχος. Είναι και ο στόχος της κοινωνικής ενσωμάτωσης, της στήριξης των κοινωνιών στο εγχείρημα αυτό το μεγάλο που γίνεται για μια ενοποίηση κρατών που πέρασαν πολέμους, ανταγωνισμούς, μόλις πριν από λίγες δεκαετίες.

Από την πλευρά της κοινωνικής νομιμοποίησης ο σεβασμός στη διαφορετικότητα, η δυνατότητα που πρέπει να έχει η κάθε χώρα, ακόμα και η μικρή, να θέτει βέτο σε κάποια ζητήματα τα οποία θεωρεί ζωτικά, έχει τεράστια σημασία για την ευτυχία του εγχειρήματος.

Θα σας αναφέρω ένα παράδειγμα. Τι πιο αποτελεσματικό θα ήταν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τι πιο εύκολο, τι πιο οικονομικό, από το να καταργήσει, να μειώσει σήμερα τις 11 γλώσσες εργασίας που χρησιμοποιούμε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στα άλλα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να τις περιορίσει σε 5 όπως προτείνουν ορισμένοι; Ή σε μια όπως θα ήταν πιο λογικό, αφού υπάρχει μια

παγκόσμια γλώσσα λίγο πολύ, μια γλώσσα παγκόσμιας επικοινωνίας η οποία είναι η αγγλική; Τι πιο λογικό θα ήταν, τι πιο οικονομικό, τι πιο αποτελεσματικό; Μπορούμε να το κάνουμε αυτό όμως όταν η γλώσσα είναι η εικόνα, η ιστορία, η παρουσία ενός λαού, ενός έθνους.

Η πρόταση της Ταλλίας που είχε έρθει πέρσι, αρχές του 1995 δημιούργησε μια θύελλα. Είχε επιχειρήματα οικονομικά, αποτελεσματικότητας αλλά εκεί πέρα ξαφνικά συνειδητοποιήσαμε ότι δεν θέλουμε να κάνουμε μόνο μια αποτελεσματική μηχανή που θα δουλεύει, αλλά θέλουμε να φτιάξουμε έναν κήπο με πολλά λουλούδια και μια πολυπολιτισμική παρουσία μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Επομένως και τα θέματα της ομοφωνίας και τα θεσμικά θέματα που μπαίνουν στη διακυβερνητική, δεν πρέπει να τα αντιμετωπίζουμε μόνο με βάση την αποτελεσματικότητα, αλλά και με βάση την κοινωνική νομιμοποίηση, τη δημοκρατική νομιμοποίηση και τη διαφορετικότητα που πρέπει να έχουν οι διάφορες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το τρίτο σημείο είναι η ιδιαιτερότητα της Ελλάδας. Πιστεύω και από την εμπειρία μου ως μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ότι η Ελλάδα έχει μια ιδιαιτερότητα. Αναφέρθηκε ήδη από όλους σχεδόν τους ομιλητές, ότι η Ελλάδα έχει εθνικά ζητήματα ανοιχτά που για άλλες χώρες είναι εντελώς κλειστά και αδιανόητο να τα σκεφτούν.

Για το Βέλγιο και την Ολλανδία π.χ., ήταν μια κοσμοϊστορική μεταβολή η κατάρρευση των καθεστώτων της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης αλλά αρκετά απόμακρη. Για την Ελλάδα όμως ξαφνικά παρουσιάστηκαν νέα σοβαρά προβλήματα, όμως η εμφάνιση της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας ως μιας ανεξάρτητης κρατικής οντότητας.

Η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα στην οποία δεν ισχύει το Ελσίνκι, η αναγνώριση των συνόρων, των μεταπολεμικών συνόρων. Υπάρχει μια αμφισβήτηση στην ίδια την εδαφική μας ακεραιότητα. Το βλέπουμε προχθές, το είδαμε με την Τσιλέρ, το εί-

δαμε με πιο ευγενικό ίσως και πολιτισμένο τρόπο από τον τωρινό Υπουργό Εξωτερικών της Τουρκίας για "γκρίζες περιοχές".

Με αυτή την έννοια η Ελλάδα δεν έχει ίσως την πολυτέλεια να αποκτήσει την ψευδαίσθηση, που ίσως μπορούν να έχουν η Ολλανδία ή το Λουξεμβούργο, ότι μπαίνουμε σε μια πραγματικότητα όπου οι εθνικές διαστάσεις εξαφανίζονται, εξατμίζονται και είμαστε όλοι πια σε ένα καινούριο πεδίο, υπερεθνικό, όπου όλα τα προβλήματα λύνονται αυτομάτως.

Θα έλεγα ότι είναι ένα σημείο που πρέπει να προσέξουμε πολύ. Νομίζω ότι κανείς δεν υποστηρίζει ότι η πορεία αυτή από το κράτος - έθνος στην υπερχρατική οντότητα την καινούρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα γίνει πάρα πολύ γρήγορα. Όλοι καταλαβαίνουμε ότι θα γίνει σταδιακά.

Για την Ελλάδα όμως αυτή η ύπαρξη, συνύπαρξη της εθνικής πραγματικότητας έχει πολύ μεγαλύτερο βάρος και σημασία απ'ότι έχει για διάφορες άλλες χώρες. Παρ'ότι και εδώ πρέπει να πάρουμε υπόψη ότι είναι πολλά σημάδια που μας δείχνουν ότι αυτή η πορεία από το έθνος στην υπερεθνικότητα δεν θα είναι τόσο αυτόματη, ούτε τόσο γρήγορη, ούτε καν τόσο ασφαλή όσο πιστεύαμε.

Αντίθετα βλέπουμε ότι, ενώ προχωρεί βέβαια η διαδικασία της Ευρωπαϊκής ενοποίησης, υπάρχει η διαδικασία αμφισβήτησης των κρατών μελών από τα μέσα και από τα κάτω, με μια διασπαστική λογική. Δείτε στο Βέλγιο, πως το Βέλγιο υποχωρεί από την ενιαία εθνική οντότητα σε χωριστές οντότητες, τους Φλαμανδούς, τους Γαλλόφωνους. Δείτε την Ιταλία, δείτε τι προτείνει η Λέγκα η οποία είναι μια αξιόλογη σε μέγεθος δύναμη.

Επομένως αυτή η διαδικασία περάσματος από το έθνος-κράτος στην υπερχρατική οντότητα θα είναι μια διαδικασία όχι ευθύγραμμη, όχι γρήγορη, με πισωγυρίσματα, όχι ασφαλής. Εμείς, οι Έλληνες, πρέπει να λειτουργούμε φυσικά ως στοιχείο οικοδόμησης της Ενιαίας Ευρώπης, αλλά να έχουμε στο μυαλό μας και στην συνειδησή μας και στην διαμόρφωση

της πολιτικής μας, τα προβλήματα που υπάρχουν μπροστά μας ως χώρας, ως έθνους, ως κράτους. Δεν θα ήταν καθόλου συνετό, με τις πλούσιες εμπειρίες που έχουμε, να δεχθούμε την κατάρρηση της ομοφωνίας.

Το τέταρτο σημείο που θέλω να βάλω: Μέσα σε αυτά τα πλαίσια βέβαια, δεν καθορίζουμε εμείς, δεν μπορούμε να καθορίσουμε εμείς τον ποιο δρόμο θα πάρει η Ευρωπαϊκή Ένωση - και όταν λέω "εμείς", εννοώ "εμείς ως έλληνες", εννοώ και για το πολιτικό κόμμα που εκφράζω, "εμείς ως δύναμη της αριστεράς". Βρισκόμαστε μπροστά σε κάποια συγκεκριμένα πιάτα από τα οποία πρέπει να διαλέξουμε κάποιο, χωρίς να έχουμε τη δυνατότητα να μαγειρεύουμε το φαγητό που θα θέλαμε.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια ένα πρώτο ζήτημα που πρέπει να σκεφτούμε, είναι ότι για την κοινή εξωτερική πολιτική, για την πολιτική ασφάλειας, η Ελλάδα πρέπει να επιμείνει στην διατήρηση της αρχής της ομοφωνίας για τις κεντρικές επιλογές.

Ασφαλώς όταν υπάρχει ένα όπλο μπορεί να το χρησιμοποιήσει και ο άλλος έναντι σου. Το ξέρεις αυτό. Αλλά εκεί πέρα πρέπει να ξέρεις ότι ο άλλος μπορεί να έχει και άλλα όπλα, το Ηνωμένο Βασίλειο που χρησιμοποίησε ενάντια μας το βέτο στην απόφαση που τελικά δεν βγήκε για την καταδίκη της Τουρκίας ενόψει του Συμβουλίου Σύνδεσης, έχει πάρα πολλά όπλα να χρησιμοποιήσει επίσης ενάντια μας. Ενώ εμείς πόσα άλλα όπλα έχουμε;

Στις σημερινές συνθήκες η επιμονή στην ομοφωνία και στην δυνατότητα βέτο στις κεντρικές επιλογές της εξωτερικής πολιτικής, είναι ένα βασικό και κεντρικό ζήτημα στο οποίο πρέπει να σταθούμε.

Μόνο στο θέμα της Τουρκίας και μόνο στο θέμα της Γιουγκοσλαβίας, αν συνειδητοποιήσουμε την διαφορετικότητα που είχαμε στις απόψεις αλλά και την κρισιμότητα που έχουν αυτά τα θέματα για εμάς, θα κατανοήσουμε γιατί πρέπει να κρατήσουμε την ομοφωνία.

Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι δεν θα μπορούσαν να απλοποιηθούν οι διαδικασίες, αφού υπάρχει ομοφωνία

στις κεντρικές θέσεις, οι κεντρικές κατευθύνσεις. Η λήψη μιας κεντρικής επιλογής της Ευρωπαϊκής Ένωσης - κάνουμε ή δεν κάνουμε τελωνειακή ένωση με την Τουρκία; Αναγνωρίζουμε ή δεν αναγνωρίζουμε τη Σλοβενία, την Κροατία και τη Βοσνία - χρειάζεται την Ομοφωνία. Στην υλοποίησή της πια το να έχεις τον μηχανισμό της ομοφωνίας θα θέσει εμπόδια και προβλήματα στην εκτέλεση των αποφάσεων. Εδώ συζητείται η πλειοψηφία.

Όσο αφορά τώρα στα ζητήματα εκτός κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας και εγώ νομίζω και σας λέω σκέψεις εδώ πέρα, ότι είναι θέματα όπως είναι τα προβλήματα των συνθηκών, της αναθεώρησης, της διεύρυνσης, των ιδίων πόρων, στα οποία πρέπει να κρατηθεί η ομοφωνία, είναι αντίθετα θέματα όπου η αλήθεια είναι ότι η ομοφωνία έχει σαν αποτέλεσμα να μην μπορεί να αναπτύξει πολιτικές η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στα ζητήματα της ενιαίας αγοράς κινείται με την ειδική πλειοψηφία, στα ζητήματα όμως του περιβάλλοντος και τα κοινωνικά, κινείται τις περισσότερες φορές με ομοφωνία, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να προχωρήσει.

Επομένως σε αυτά τα ζητήματα πραγματικά θα μπορούσε να γίνει μια μεταβολή και ένα πέρασμα από την ομοφωνία στην ειδική πλειοψηφία. Βέβαια στον βαθμό που ενισχύεται ο ρόλος των άμεσα εκλεγμένων οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αντίστοιχα θα μπορούσαμε να δεχτούμε την απλοποίηση των μεθόδων λήψης αποφάσεων στο Συμβούλιο, τη δυνατότητα με ειδική πλειοψηφία να καταλήγει σε δεσμευτικούς στόχους, πολιτικούς στόχους. Στον βαθμό που η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί και υλοποιεί και αυτοδεσμεύεται να εκφράσει την αλληλεγγύη της, στον βαθμό που η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει ότι έχει κάποια σύνορα τα οποία πρέπει να υπερασπιστεί, σε αυτό τον βαθμό μπορεί να εξετάζουμε το ζήτημα της ομοφωνίας.

Αλλά είναι σαφές νομίζω και θα είχαμε αυταπάτες αν πιστεύαμε ότι όλα αυτά μπορεί να επιτευχθούν μέσα στην Διακυβερνητική, ώστε εμείς να εγκαταλείψουμε μια θέση όπως είναι το βέτο στα ζητήματα της κοινής εξωτερικής πολιτικής.

Και το πέμπτο και τελευταίο σημείο, έχει ειπωθεί αυτό, είναι ότι και το ίδιο το βέτο είναι ένα όπλο. Το θέλουμε. Είναι όμως ένα όπλο που δεν μπορείς να του κάνεις κατάχρηση και έχει σημασία ο τρόπος, η προετοιμασία σου και μετά την οποία χρησιμοποιείς αυτά τα όπλα. Και η Ελλάδα εδώ νομίζω, εγώ έχει κάποια παραδείγματα θετικά από το παρελθόν, π.χ. τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα, ήταν αποτέλεσμα της χρήσης κάποιου βέτο, όταν ήταν να ενταχθεί η Ισπανία και η Πορτογαλία μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα τότε. Εκεί υπάρχει μια θετική κατά την γνώμη μου, σε γενικές γραμμές, εμπειρία.

Από την άλλη μεριά όμως υπάρχουν πάρα πολλές αρνητικές εμπειρίες, ειδικά στον τελευταίο τρόπο που χρησιμοποίησε το βέτο η Ελλάδα. Και είναι πολύ σωστό αυτό που είπε σχετικά ο κύριος Καζάκος. Είναι η εμπειρία μας μέσα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Μπαίναμε και λέγαμε όχι αυτό για την Αλβανία, όχι αυτό για την Μακεδονία, όχι αυτό για την Τουρκία. Ήσουν αναξιόπιστος τελικά, ήσουν αναποτελεσματικός, δεν μπορούσες να κάνεις συμμαχίες, δεν μπορούσες να φέρεις, να δημιουργήσεις κάποιες συνθήκες που να ευνοούν τις δικές σας θέσεις. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι το βέτο που ζούμε τώρα.

Ερχεται η Ελλάδα, αίρει το βέτο της τον Μάρτιο του 1995 για την τελωνειακή ένωση με την Τουρκία. Το βέτο δεν είναι ένα όπλο αιώνιο, το χρησιμοποιείς πιστεύω μέχρι να έχεις, μέχρι να κερδίσεις κάποια θετικά αποτελέσματα.

Κέρδισε ίσως από την Ευρωπαϊκή Ένωση μια δέσμευση, μια υπόσχεση ότι θα αρχίσουν οι συζητήσεις για την ένταξη της Κύπρου. Δεν έθεσε όμως κανέναν όρο στην Τουρκία. Η Ελλάδα αίρει το βέτο της απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Τουρκία, χωρίς να θέσει κανέναν όρο στην Τουρκία. Χωρίς να ζητήσει απολύτως κανένα αντάλλαγμα.

Η Τουρκία δε δεσμεύτηκε για τίποτα, δε δεσμεύτηκε καν και για την συμφωνία της με την ένταξη της Κύπρου. Γίνεται αυτό, αίρουμε εμείς το βέτο μας και ερχόμαστε και το ξαναβάζουμε σήμερα. Αφού τελικά πι-

στεύω ότι κακώς είπαμε το βέτο, το επαναθέτουμε τώρα ως επιμέρους θέμα στο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο. Με πολύ μικρότερο βάρος και αποτελεσματικότητα, σε σύγκριση με το βέτο του Μάρτη του 1996, που πολύ κακώς το ήραμε. Το βάζουμε και στον κανονισμό, που είναι ο κανονισμός χρηματοδότησης όλων των Μεσογειακών χωρών, με αποτέλεσμα ενώ είναι εχθρός μας η Τουρκία, να κάνουμε εχθρούς όλες τις μεσογειακές χώρες. Και να βλέπουν με φοβερή δυσαρέσκεια, Αίγυπτος, Μαρόκο, Ισραήλ, Μάλτα, την Ελλάδα η οποία βάζει βέτο στις μεσογειακές χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επομένως έχει σημασία πώς θα χρησιμοποιήσεις το βέτο. Η Ιταλία μας έχει δώσει ένα φοβερό παράδειγμα με την Σλοβενία. Δεν έβαλε σε πολλά βέτο, έβαλε στο θέμα της Σλοβενίας. Το κρατάει τρία χρόνια. Έχει τηγανίσει κυριολεκτικά τη Σλοβενία, παρότι ήταν δίπλα στην Γιουγκοσλαβία και στην κρίση της Γιουγκοσλαβίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση με ψήφους 14 υπέρ και 1 κατά της Ιταλίας - χρειάζεται όμως ομοφωνία - δεν υπογράφει την συμφωνία με την Σλοβενία, μέχρις ότου η Σλοβενία λύσει το ζήτημα περιουσιών 50 οικογενειών της Ιταλίας.

Οι Ιταλοί έχουν μια σταθερότητα παρά τις αλλαγές κυβερνήσεων, παρά την ταραγμένη εσωτερική της ζωή. Επιμένουν σε ένα βέτο και έχει αποτέλεσμα. Και η Σλοβενία αλλάζει το σύνταγμά της και τον νόμο της και ικανοποιεί αυτές τις θέσεις της Ιταλίας.

Επομένως έχει σημασία πώς χρησιμοποιούμε το βέτο. Επίσης έχει σημασία το να κατανοήσουμε από τώρα ότι με την ύπαρξη ή την μη ύπαρξη της ομοφωνίας, είναι ιδιαίτερα κρίσιμο το να μπορεί η Ελλάδα να μετέχει σε κάποιες συσπειρώσεις οι οποίες θα έχουν μεγαλύτερο βάρος μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, απέναντι στις διάφορες μεγάλες χώρες ή στις διάφορες άλλες ομάδες.

Μιλάμε για μια Ευρωπαϊκή Ένωση που σε λίγο θα αποτελείται από πάρα πολλές χώρες. Οι συμμαχίες έχουν ιδιαίτερη σημασία για την προσπάθεια και τη δυνατότητα της Ελλάδας να πολιτευθεί με έναν αποτελεσματικό τρόπο, διδασκόμενη από τις μέχρι σήμερα μάλλον αρνητικές της εμπειρίες.

Παρεμβάσεις

Θεοδώρα Αντωνίου, Δέκτορας του Πανεπιστημίου Αθηνών

Καταρχήν το ζήτημα της κατάργησης του βέτο είναι θέμα κοινοτικό ή είναι θέμα εθνικών κρατών; Αυτό πρέπει να το διευκρινίσουμε. Το θέμα κατάργησης βέτο νομίζω ότι είναι άμεσα συνδεδεμένο και αναφέρθηκε από όλους τους εισηγητές, με την ποιότητα της κοινοτικής εξουσίας και με το ζήτημα της διατήρησης του κράτους ως υποκειμένου του διεθνούς δικαίου, αλλά και γενικότερα ως τρόπο οργανώσεως της κοινωνίας.

Σήμερα το κράτος βάλλεται ρητά, βάλλεται εσωτερικά και εξωτερικά. Εσωτερικά βάλλεται από την προβληματική της ιδιωτικοποίησης, σήμερα ιδιωτικοποιούμε τα πάντα, όχι μόνο βέβαια τις προβληματικές επιχειρήσεις, πρόσφατα γίνεται η συζήτηση στην Γαλλία για την δημόσια τάξη. Είναι να ανατεθεί σε ιδιώτες.

Ο ελάχιστος πυρήνας του κράτους νομίζω ότι αναφέρεται σε πολύ περιορισμένες αρμοδιότητες, περιορισμένους κρατικούς σκοπούς και κρατικές αρμοδιότητες. Εξωτερικά το κράτος βάλλεται από την υπερεθνική εξουσία. Ιδιαίτερα μετά το Μάαστριχτ.

Εκείνο όμως το οποίο είναι σίγουρο είναι ότι ο λόγος ισχύος της κοινοτικής εξουσίας δεν είναι βεβαίως το Μάαστριχτ αλλά τα εθνικά συντάγματα. Εξακολουθούν να είναι τα εθνικά συντάγματα ο λόγος ισχύος της κοινοτικής εξουσίας. Δεν έχουμε περιορισμό της κυριαρχίας, έχουμε περιορισμό της άσκησης της κυριαρχίας και πολύ συνειδητά δηλαδή εκχωρήσαμε κυριαρχικά δικαιώματα τόσο κατά το στάδιο της εντάξεως, όσο και κατά την αποδοχή του Μάαστριχτ, το οποίο βεβαίως οι συνθήκες δεν είναι καθόλου μη προβληματικές από συνταγματικής πλευράς, αλλά αυτό είναι ένα άλλο ζήτημα.

Δεν πρέπει όμως να ξεχνούμε ότι το ζήτημα δεν είναι μόνο κοινοτικό, είναι και εσωτερικό. Θέλουμε την διατήρηση του κράτους; Και αυτό βεβαίως, αυτή την στιγμή την θέλουμε, τουλάχιστον έτσι λεί η ρήτρα αιωνιότητας του Συντάγματος. Η μορφή και η βάση του πολιτεύματος δεν αλλάζουν.

Έκανε μια ενδιαφέρουσα πρόταση ο κύριος Οικονόμου ότι να πάμε σε μια ανοιχτή διαπραγμάτευση και τον ρωτώ, ποια είναι η δημοκρατική σας νομιμοποίηση; Αυτοί που θα αναλάβουν την ανοιχτή διαπραγμάτευση για το βέτο, που θα οδηγηθεί, αν θα δεχτούμε κατάργηση του βέτο ή όχι, το έχετε συζητήσει σε εσωτερικό επίπεδο; Σε εθνικό επίπεδο; Το εντάξατε στα προγράμματα των κομμάτων σας; Πώς ζητάτε την δική μας αποδοχή; Μέσα από την ψήφο κάθε 4ετίας; Ούτε καν κάθε 4ετία ή μέσα από την ψήφο που δίνουμε σε Ευρωπαϊκό επίπεδο;

Δηλαδή πιστεύω ότι είναι ένα τόσο ζωτικό ζήτημα εθνικής κυριαρχίας, που θα έπρεπε να είναι το πρώτο πρόβλημα των προγραμμάτων των κομμάτων σας, για να λάβετε την δική μας αποδοχή ή όχι. Δηλαδή να λάβετε την άμεση συμμετοχή μας, γιατί σήμερα δημοκρατική νομιμοποίηση βεβαίως δεν είναι μόνο οι εκλογές ανά τετραετία, είναι και το δικαίωμα συμμετο-

χής στην λήψη ζωτικών αποφάσεων, που με μια σειρά διαδικαστικών δικαιωμάτων το έχουμε κατοχυρωμένο στο Σύνταγμα μας.

Καταλήγω ρωτώντας πόσο ώριμη είναι η εσωτερική συζήτηση ή και πόσο είσατε διατεθειμένοι να την αφήσετε να ωριμάσει πριν τεθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Γιάννης Μανώλης, Αντιπρόεδρος της ΓΣΕΕ

Είναι γνωστό ότι αυτήν τη στιγμή γίνεται στην Ευρώπη πολύ συζήτηση για τη Διεύρυνση. Είναι λοιπόν φανερό ότι σε λίγα χρόνια δεν θα μιλάμε για μία Ευρωπαϊκή Ένωση των 15 αλλά για μία Ευρωπαϊκή Ένωση των 20 ή 25.

Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι σε μία τέτοια Ε.Ε. η διατήρηση του βέτο, η διατήρηση δηλαδή της ομοφωνίας θα λειτουργήσει σε βάρος της αποτελεσματικότητας της Ε.Ε.

Θα μπορούσε δηλαδή κάποιος με ευκολία να υπερασπιστεί τη διατήρηση της ομοφωνίας, όταν οι χώρες είναι λιγότερες, δυσκολεύει όμως η υπόθεση όταν οι χώρες γίνονται περισσότερες.

Βεβαίως τίθεται σήμερα ένα κρίσιμο ερώτημα - αποδεχόμαστε τη διεύρυνση χωρίς όρους, ή την συνδέουμε με την εμβάθυνση, με την επίλυση δηλαδή των προβλημάτων όπως ενιαία εξωτερική πολιτική, πολιτική άμυνας, αναβάθμιση του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου. Γνώμη μας είναι ότι η διεύρυνση χωρίς προηγούμενη εμβάθυνση, θα μεγαλώσει τα προβλήματα.

Παράλληλα, και δεδομένου ότι προέρχομαι από το συνδικαλιστικό κίνημα, επισημαίνω ότι σε πολλές χώρες της Ε.Ε. γίνεται σήμερα συζήτηση για το κατά πόσο πρέπει και μπορεί να μπει μέσα στη συμφωνία ειδικό κεφάλαιο για την ανεργία και το κοινοτικό πρότυπο. Πιστεύω πως ναι, διότι δεν μπορούμε σε μία εποχή που η Ευρώπη μαστιάζεται από την ανεργία (20 εκατομμύρια) και τη φτώχεια (50 εκατομμύρια), να μη συζητάμε αυτά τα θέματα.

Καταλήγοντας, πέρα από τα θέματα της οικονομίας που δε μπορεί να κάνει διαφορετικά, στα υπόλοιπα ζητήματα η συρρίκνωση του βέτο, θα πρέπει να συνδυαστεί με τις άλλες αποφάσεις που θα παρθούν στη Διακυβερνητική.

Διαφορετική δηλαδή πρέπει να είναι η θέση αν στη διακυβερνητική ληφθούν αποφάσεις για την ενιαία εξωτερική πολιτική, την πολιτική ασφάλειας, την αναβάθμιση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, την ανεργία, το κοινωνικό μοντέλο, διαφορετική αν αποφασιστεί μόνο η συρρίκνωση του βέτο.

Θεωρώ λοιπόν ότι μπορεί να συρρικνωθεί το βέτο εφ' όσον ισχύουν αυτές οι προϋποθέσεις και να είναι ελάχιστες οι περιπτώσεις εκείνες, που θα ισχύει το βέτο και για συγκεκριμένες περιπτώσεις που γίνονται εθνικά συμφέροντα.

Θόδωρος Λύτρας, διδάκτορας Νομικής, μέλος Δ.Σ. Ευρωπαϊκής Έκφρασης:

Οι ψηφοφορίες έχουν λειτουργία σε δύο επίπεδα, αν μου επιτρέπετε αυτή την διάκριση. Το πρώτο είναι το πολιτικό επίπεδο, πολλές φορές λέμε ψηφίστηκε έτσι, ψηφίστηκε αλλιώς, ομόφωνα ή μη και αυτό σημαίνει ένα πολιτικό μήνυμα. Αρα η εξέταση και τα επιχειρήματα ως προς αυτή την μεριά, αυτή την ερμηνεία αν θέ-

λετε των ψηφοφοριών, θα είναι πολιτικές.

Υπάρχει ένα δεύτερο θέμα το οποίο είναι το θέμα της νομικής δεσμευτικότητας. Αυτό το βλέπουμε εντονότερα στις αποφάσεις που έχουν να κάνουν με τους υλοποιημένους, σε μεγάλο βαθμό, στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αναφερόμαι κυρίως στις οικονομικές αποφάσεις.

Το τι αποφασίζεται εκεί, λαμβάνει και από νομικής πλευράς δεσμευτικότητα σε αντίθεση για παράδειγμα με μια διακήρυξη πολιτικού περιεχομένου.

Νομίζω όμως ότι το βασικότερο πρόβλημα δεν είναι η νομική δεσμευτικότητα από τις αποφάσεις που λαμβάνονται με πλειοψηφία ή ομοφωνία, γιατί εκεί γνωρίζοντας όλα τα μέλη της Ένωσης ότι ακριβώς αυτό που θα αποφασίσουν θα πάει σάφρα και οσά στα κράτη μέλη, είτε με κανονισμούς, είτε με οδηγίες, αλλά το πρόβλημα εντοπίζεται στο πολιτικό μέρος και κυρίως όταν μιλάμε για κοινή πολιτική, εξωτερική ή άμυνας και τέτοια θέματα που παραδοσιακά συνδέονται με την κυριαρχία των κρατών μελών.

Το πολιτικό θέμα παίρνει και μια άλλη διάσταση, αν θέλετε ευρωπαϊκή αλλά και σημαντική από πλευράς και δημοσίου δικαίου. Και εννοώ εδώ ότι δικαιολογημένα οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα αναρωτιόταν. Αν ήταν να εκχωρήσουμε στην Ευρωπαϊκή Ένωση τόσο σοβαρές κυριαρχικές αρμοδιότητες, αν δηλαδή η Ευρωπαϊκή Ένωση, είτε με ομοφωνία, είτε με πλειοψηφία αποφασίζει για θέματα που παραδοσιακά ανήκουν στην πλήρως νομιμοποιημένη εθνική κυβέρνηση ή εθνική Βουλή.

Μιλώ για το θέμα της δημοκρατικής νομιμοποίησης μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όταν λοιπόν σε θέματα πολιτικά πρώτου μεγέθους, συζητούμε θέματα ψηφοφορίας, εάν δηλαδή θα εφαρμόσουμε ομοφωνία ή όχι, νομίζω ότι έχουμε ένα σχήμα πρωθύτερο. Θα έπρεπε πρώτα να συζητήσουμε το θέμα του κατά πόσο νομιμοποιείται η Ευρωπαϊκή Ένωση με τους θεσμούς της όπως υπάρχουν σήμερα, να λαμβάνει αποφάσεις τόσο σημαντικές και ίσως θα έπρεπε να συνδέσουμε τον προβληματισμό του τρόπου διαδικασίας λήψης αυτών των αποφάσεων με μηχανισμούς ολοκλήρωσης της δημοκρατικής νομιμοποίησης των οργάνων της Κοινότητας.

Ασφαλώς θα υπάρξει ο αντίλογος ότι οι κυβερνήσεις που διορίζουν στην ουσία την Κομισιόν, έχουν την δημοκρατική αυτή νομιμοποίηση, αλλά πιστεύω ότι θα έπρεπε αυτό να προκύπτει κυρίως από την διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και ίσως σε ένα ομοσπονδιακό σύστημα θα έπρεπε να διασφαλίζονται τα συμφέροντα των μικρότερων κρατών, με ένα σύστημα διπλής Βουλής ή κάτι παρόμοιο.

Δηλαδή δεν βλέπω το όλο θέμα σε πολιτικό επίπεδο σε ένα καθαρό θέμα διαδικαστικό, ψηφοφοριών, όσο ως ένα ευρύτερο πολιτικό θέμα που συνδέεται άμεσα με την ολοκλήρωση της δημοκρατικής νομιμοποίησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αν θέλουμε να πιστεύουμε ότι ο σκοπός δεν είναι στενά οικονομικός, αλλά κυρίως και πρωτίστως πολιτικός, νομίζω ότι θα πρέπει να δώσουμε μια πολιτική απάντηση σε αυτό το θέμα και ασφαλώς θα βρεθούν δρόμοι για να λύσουμε και τα θέματα τα διαδικαστικά.

Δύο είδη εθνικισμού και οι συνέπειές τους

Του ΘΑΝΟΥ ΛΠΟΒΑΤΣ,

καθηγητή πολιτικής Ψυχολογίας
στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

Θεωρούμε ότι υπάρχουν δύο είδη εθνικισμού που οδηγούν σε εντελώς διαφορετικά αποτελέσματα. Τον ένα τον ονομάζουμε “κοινοτικό εθνικισμό” (nationalisme communaliste) και τον άλλο “πατριωτισμό του συντάγματος” (patriotisme de la constitution) (J. Habermas). Στη νεότερη

ευρωπαϊκή ιστορία, αυτές οι δύο μορφές εθνικισμού είχαν τις ρίζες τους σε συγκεκριμένες ιστορικές και πολιτισμικές συγκυρίες. Ο διαφωτισμός και η γαλλική Επανάσταση, όπως και η αμερικανική επανάσταση, οδήγησαν στην έννοια του δημοκρατικού κράτους δικαίου και των δικαιωμάτων του ατόμου και του πολίτη. Στο πλαίσιο αυτό το έθνος οικοδόμησε μια ταυτότητα, η οποία είχε ως στόχο μια κοινωνία πολιτών (societe civile), μια ανοιχτή κοινωνία, στην οποία υπήρχε η ελπίδα ότι οι αντιθέσεις θα έπρεπε να διαμεσολαβούνται μέσα από διαπραγματεύσεις. Στην περίπτωση αυτή η εθνική ταυτότητα εμπεριέχει και την αναγνώριση της αυτοδιάθεσης των λαών. Το μοντέλο αυτό επικράτησε στις αναπτυγμένες χώρες της δυτικής Ευρώπης και της βόρειας Αμερικής. Ωστόσο είχε και έχει ασθενή σημεία: το κοινωνικό πρόβλημα παρέμεινε άλυτο, όπως επίσης και το θέμα των εθνικών και πολιτισμικών μειονοτήτων. Αυτός ο εθνικισμός απαιτούσε και την αφηρημένη ισότητα και ισοπέδωση ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές και τοπικές ομάδες στο όνομα της καθολικότητας του ορθού Λόγου (raison).

Από εδώ ξεπήδησε η αντίδραση στο μοντέλο αυτό, που εκφράστηκε αρχικά με την παλινόρθωση, έπειτα από τη

γαλλική επανάσταση. Την ίδια εποχή εμφανίστηκε στα πλαίσια αυτής της αντίστασης στη Γερμανία και σε όλες τις χώρες της Ευρώπης, ιδιαίτερα της ανατολικής και της νότιας Ευρώπης, το ρομαντικό μοντέλο του κοινοτιστικού εθνικισμού. Σε αντίθεση με τον πατριωτισμό του συντάγματος, ο κοινοτιστικός εθνικισμός τόνιζε και το-

“Υπάρχουν δύο είδη εθνικισμού που οδηγούν σε εντελώς διαφορετικά αποτελέσματα. Τον ένα τον ονομάζουμε “κοινοτικό εθνικισμό” (nationalisme communaliste) και τον άλλο “πατριωτισμό του συντάγματος” (patriotisme de la constitution) ”

νίζει την ύπαρξη της φαντασιακής (imaginaire) και αιώνιας μυστικής (mystique) “ουσίας” ενός λαού, που αναμεταδίδεται από γενιά σε γενιά μέσα από το αίμα, τη γη, τη γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμα. Εδώ υπάρχει μόνο ένα συλλογικό υποκείμενο, στο οποίο τα άτομα και ο ορθός Λόγος είναι υποταγμένα, ενώ οι χαρισματικοί οδηγοί ενσαρκώνουν το “πεπρωμένο” της φυλής. Το αί-

μα και η γη είναι τα δύο φετίχ και είδωλα λατρείας, στα οποία πρέπει να θυσιάζονται τα άτομα από την άλλη οι εθνικές αυτές κοινότητες βρίσκονται σε εχθρικό ανταγωνισμό η μια με την άλλη και έχουν ως στόχο τη “λύτρωση” εκείνων των τμημάτων τους που δεν έχουν ακόμα απελευθερωθεί εθνικά. Η κοινότητα δεν αναγνωρίζει την ύπαρξη ταξικών ή άλλων πολιτισμικών διαφορών στους κόλπους της και θεωρεί ιδιαίτερα ως εχθρικά στοιχεία τις αλλοεθνείς ομάδες, τους Εβραίους και τους κριτικούς διανοούμενους.

Αυτά τα δύο μοντέλα ήταν σ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα μέχρι και τη συντριβή του φασισμού το 1945, σε ανταγωνισμό ανάμεσά τους. Η κρίση της δημοκρατίας και του ορθολογισμού στα τέλη του 19ου αιώνα είχε οδηγήσει στο δυνάμωμα του κοινοτισμού, ο οποίος άλλοτε ταυτίστηκε με την παραδοσιακή θρησκεία (βλέπε τον εθνικισμό των ορθοδόξων στις βαλκανικές χώρες και τη Ρωσία) και άλλοτε είχε μια καθαρή παγανιστική βάση (βλέπε τα σωβινιστικά καθεστώτα). Η θέση που υποστηρίζουμε εδώ είναι ότι υπάρχει ένας αριστερός και ένας δεξιός κοινοτισμός (βλέπε τον σταλινισμό και τον φασισμό ως ακραίες περιπτώσεις) όπως υπάρχει και ένας αριστερός και ένας δεξιός πατριωτισμός

του συντάγματος (βλέπε σοσιαλδημοκρατία και φιλελευθερισμό).

Στις δεκαετίες του μεσοπολέμου, η άνοδος του φασισμού και του εθνικοσοσιαλισμού, καθώς και η μεγάλη ακτινοβολία του ντεσιζιονισμού και του βολονταρισμού οδήγησαν στο θρίαμβο του κοινοτισμού (και του κορπορατισμού). Βέβαια γι' αυτό υπήρξαν ψυχολογικοί και κοινωνικοί λόγοι, όμως οι πρώτοι δεν ανάγονται στους δεύτερους, ούτε οι δεύτεροι στους πρώτους. Οι κοινωνικοί λόγοι οφείλονταν τότε στις οικονομικές ανακατατάξεις και τις ψυχολογικές μεταβολές των μικροαστικών στρωμάτων των πόλεων και των χωριών αλλά και της διανόησης. Όμως η κρίση που επήλθε έπειτα από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο είχε ως ένα ορισμένο βαθμό μια ομοιότητα με τη σημερινή κρίση στα Βαλκάνια και στην Ελλάδα.

Πρόκειται για μια κρίση που είναι συνέπεια της πίεσης για εκσυγχρονισμό και εκδημοκρατισμό αυτών των χωρών, κρίση που ενέχει εξίσου την ύπαρξη κοινωνικών ανισοτήτων και την καταστροφή παραδοσιακών αξιών μέσω του καταναλωτισμού. Μεγάλα στρώματα του πληθυσμού καλούνται ν' αλλάξουν τρόπο ζωής, συνήθειες και νοοτροπία.

Ιδιαίτερα η αμφισβήτηση της παραδοσιακής ασφάλειας αλλά και κυριαρχίας που ενέχει το πελαταιακό σύστημα (clientelisme) και η μη παραγωγικότητα του παλαιού, βολικού καθεστώτος, οδηγεί πολλούς σε σύνδρομα άμυνας και επιθετικότητας απέναντι σε κάθε τι το ατομικιστικό και ορθολογικό. Η εθνική κοινότητα αναβιώνει εδώ τους μύθους της, τα παραδοσιακά ήθη και έθιμα, επικαλούμενη τη χιλιετή ιστορία, τους εθνικούς αγώνες και ήρωες, το φθόνο αλλά και τον θαυμασμό απέναντι στη Δύση, που συνοδεύονται από συναισθήματα κατωτερότητας.

Η επανεμφάνιση της θρησκείας και του κοινοτιστικού εθνικισμού δεν είναι δύσκολο να εξηγηθεί στην περίπτωση των βαλκανικών χωρών, εφόσον το κομμουνιστικό καθεστώς το συγκροτούσε ένας αριστερός κοινοτισμός, του οποίου η κατάρρευση αναγκαστικά ευνοεί σε πολλούς την επιστροφή παλαιότερων μορφών κοινοτισμού. Από την άλλη, στην Ελλάδα, το σοσιαλιστικό κίνημα ήταν από την αρχή ο φορέας αυτού του πνεύματος μέσα και από μια τριτοκοσμική ιδεολογία και τον λαϊκισμό.

Ο εθνικιστικός κοινοτισμός είναι ε-

“*Η επανεμφάνιση της θρησκείας και του κοινοτιστικού εθνικισμού δεν είναι δύσκολο να εξηγηθεί στην περίπτωση των βαλκανικών χωρών, εφόσον το κομμουνιστικό καθεστώς το συγκροτούσε ένας αριστερός κοινοτισμός, του οποίου η κατάρρευση αναγκαστικά ευνοεί σε πολλούς την επιστροφή παλαιότερων μορφών κοινοτισμού*”

πικίνδυνος γιατί βασίζεται επάνω στην υστερία των μαζών καθώς και μιας μερίδας διανοουμένων. Μπορεί να πει κανείς ότι εκεί που δεν υπάρχει ιστορία, υπάρχει υστερία. Γιατί η ιστορικότητα σημαίνει ακριβώς την υπέρβαση της υστερίας, δηλ. της φαντασιωμένης και παράλογης αντίδρασης στις δυσκολίες της συλλογικής ζωής καθώς και της απόρριψης του ορθού Λόγου ως ενός μέσου για την επίλυση των προβλημάτων. Η πίεση των εσωτερικών οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων μετατίθεται έτσι φαντασιακά σε “επιβουλές” και “απειλές” των εχθρών από τη Δύση ή τους ανατολικούς γείτονες και οδηγεί στη συσπείρωση των γραμμών στο εσωτερικό της χώρας και την απώθηση (refoulement) των πραγματικών προβλημάτων.

Σήμερα ο κάθε λαός των Βαλκανίων υποβλέπει εχθρικά κάθε γείτονά του και επικαλείται συγκρούσεις και πολέμους που έλαβαν χώρα πριν από 50 ή 600 χρόνια! Αυτό ακριβώς είναι η απόρριψη της ιστορικότητας και η αιώνια επαναφορά των ίδιων συγκρούσεων. Τον τραγικό πόλεμο στην πρώην Γιουγκοσλαβία και την αμοιβαία κλιμάκωση της βίας εκεί, τη δικαιολογούν αμφότερες οι πλευρές με την ανάγκη για εκδίκηση του γείτονα. Η έλλειψη θέλησης για το ξεπέρασμα του παρελθόντος επικρατεί στους λαούς όταν δεν υπάρχουν στους κόλπους τους οι πολιτικές δυνάμεις που θα προτείνουν μια νέα προοπτική

οικονομικού και θεσμικού εκσυγχρονισμού και ορθολογισμού, στα πλαίσια του οποίου θ' απορροφηθούν οι φαντασιώσεις και οι ενέργειες των ανθρώπων από μια δημιουργική και όχι καταστροφική εργασία.

Ολέθριο ρόλο σ' όλα αυτά παίζουν ορισμένα στρώματα διανοουμένων που καλλιεργούν την αναχρονιστική λατρεία της αμετάβλητης και ομοιογενούς εθνικής κοινότητας, την εξυψώνουν φαντασιακά πάνω απ' όλες τις άλλες και φανατίζουν έτσι ιδιαίτερα τους νέους. Για τους σώφρονες πολιτικούς και στρατιωτικούς ηγέτες υπάρχει εδώ ένα δίλημμα: αν θέλουν να βρουν πραγματιστικές ειρηνευτικές και αναπτυξιακές λύσεις πρέπει να έχουν κερδίσει την εμπιστοσύνη των διαφόρων κοινωνικών στρωμάτων και ομάδων. Όμως από την άλλη, στο βαθμό που κυριαρχούν στην κοινωνία ανεξέλεγκτες καταστάσεις υστερίας αναγκάζονται και οι πολιτικοί να κάνουν συμβιβασμούς με τη “φωνή του λαού”, αλλά στο τέλος γίνονται αιχμάλωτοί της, και έτσι δεν μπορούν πια να επιτύχουν τους αρχικούς στόχους τους. Έτσι φθάνουν τότε σ' ένα επικίνδυνο σημείο όπου δημιουργείται μια κατάσταση πλειοδοσίας (surenchere) και εθνοκαπηλείας από διάφορους δημαγωγούς, οι οποίοι εκβιάζουν τους πολιτικούς να κάνουν συμβιβασμούς μαζί τους ώσπου να χάσουν οι πολιτικοί στο τέλος το παιχνίδι.

Όταν δημιουργηθεί μια κατάσταση υστερίας των μαζών, έχει ήδη προηγηθεί μια μακρά περίοδος ασυνείδητης ψυχολογικής κρίσης και ανασφάλειας των ανθρώπων. Τελικά “πληρώνει” κανείς πάντα για όλες τις αμέλειες και τα σφάλματα του παρελθόντος. Από την άλλη όμως υπάρχει και μια θετικής μορφής κινητοποίηση των μαζών, όπου εκδηλώνεται ένας ενθουσιασμός και μια επιθυμία για εθνική ενότητα και ακεραιότητα, προκειμένου να υπερνικηθούν όχι φαντασιακές αλλά πραγματικές απειλές. Η πολεμική αντίσταση των Ελλήνων ενάντια στην ιταλική εισβολή το 1940, καθώς και η αντίσταση του ελληνικού και άλλων λαών των Βαλκανίων ενάντια στη ναζιστική και φασιστική κατοχή αποτέλεσαν παραδείγματα αυτής της θετικής μορφής εθνικής κινητοποίησης. Βέβαια δεν ξεχνάμε εδώ ότι αυτή η συσπείρωση δεν απέκλεισε τις εμφύλιες πολιτικές συγκρούσεις ανάμεσα στις διάφορες οργανώσεις.

Στόχος των δημοκρατικών πολι-

τικών ηγετών θα έπρεπε να είναι η υπερονίκηση της εθνικιστικής υστερίας καθώς και η μεταλλαγή της (conversion) σε μια κινητοποίηση με θετικό πρόσημο, δηλ. το ξεπέραςμα τόσο καταστάσεων απάθειας και μοιρολατρίας, όσο και σωβινιστικής έξαρσης. Βέβαια οι δύο αυτές περιπτώσεις βρίσκονται συχνά η μια δίπλα στην άλλη και είναι δύσκολη η διάκριση ανάμεσα τους: άλλοτε οι μάξες παρασύρουν τους πολιτικούς και άλλοτε συμβαίνει το αντίθετο. Αυτό που παίζει καθοριστικό ρόλο εδώ είναι αν και κατά πόσο σε μια χώρα υπήρξε μια παράδοση ορθού λόγου και πατριωτισμού του συντάγματος, γιατί όλ' αυτά τα στοιχεία λειτουργούν ανασταλτικά επάνω στον κοινοτισμό και την υστερία των μαζών.

Τα διαφορούμενα του εθνικισμού προέρχονται έτσι από το γεγονός ότι ο εθνικισμός είναι ένα φαινόμενο ταύτισης και ταυτότητας. Υπάρχουν πολλών ειδών ταυτίσεις: η φανταστική και η συμβολική, που αντιστοιχούν στον κοινοτιστικό εθνικισμό και στον πατριωτισμό του συντάγματος. Ο πρώτος είναι φανταστικού τύπου γιατί εδώ τα υποκείμενα ταυτίζονται ανάμεσα τους μέσω της αναφοράς τους σε κοινούς αρχηγούς, κοινές εικόνες και κοινά σύμβολα. Η απόλαυση που βρίσκουν μ' αυτόν τον τρόπο απορρέει από τη σκηνοθεσία φαντασιώσεων και τελετουργικών παντοδυναμίας, τελειότητας, κυριαρχίας επάνω σε άλλους και αποκλεισμού του Άλλου, της Διαφοράς. Ο δεύτερος είναι συμβολικού τύπου γιατί τα υποκείμενα εδώ ξεπερνούν τον κοινοτισμό αναπτύσσοντας αυτόνομη, ατομική κρίση και ορθό Λόγο, που προσανατολίζεται στην παράδοση υπεράσπισης και κατάκτησης Ελευθερίας (όχι απλά εθνικής ελευθερίας: ένα "ελεύθερο" έθνος μπορεί να ζει κάτω από τη σκλαβιά του ολοκληρωτισμού) και Δικαιωμάτων, έτσι όπως αυτά εγγράφονται στο δημοκρατικό Σύνταγμα και στη συλλογική μνήμη του εθνικού συνόλου.

Αλλά το ότι μιλάμε για "διαφορούμενα" σημαίνει ότι αυτά απορρέουν από την ύπαρξη της γλώσσας. Αν η γλώσσα είναι η προϋπόθεση κάθε πολιτισμού, από την άλλη τον σφραγίζει ανεξίτηλα με τα παράδοξα και τις παγίδες της. Μια ταυτότητα συμβολικού τύπου δεν είναι τελικά τίποτε άλλο παρά ένα όνομα που το "υιοθετεί" κάποτε μια ομάδα (το ίδιο ισχύει με το "βάπτισμα" και για την ονομα-

σία των ατόμων). Στην περίπτωση της φανταστικής ταύτισης όμως, αυτό το όνομα περιβάλλεται από μια φανταστική "άλω", μια "αυλή" εικόνων και φαντασιώσεων. Δηλ. αν το αίτημα του πολιτισμού είναι η ανάπτυξη ενός αυτόνομου υποκειμένου το οποίο μαζί με άλλα, εξ ίσου αυτόνομα υποκείμενα, συγκροτεί ένα σύνολο που αποτελεί μιαν αυτόνομη ομάδα-κοινωνία πολιτών που έρχεται σε ειρηνική συνδιαλλαγή με μια άλλη εξίσου αυτόνομη κοινωνία πολιτών με "άλλο όνομα" (άλλο έθνος), αν αυτό είναι το ζητούμενο, τότε έχει και συνέπειες πολιτικής και συμβολικής φύσης. Εξάλλου "αυτονομία" δε σημαίνει εδώ αυταρέσκεια, αυτάρκεια, εγωκεντρισμό, αλλά την αυτοπαράτηση από φαντασιώσεις παντοδυναμίας, κυριαρχίας, αποκλεισμού του Άλλου, ανωτερότητας ή κατωτερότητας απέναντί του.

Το (εθνικό) όνομα δεν μπορεί να γίνεται φετίχ, είδωλο για αυτόνομα άτομα και σύνολα. Εδώ διαφαίνεται πόσο οι Έλληνες είναι "ρεαλιστές", με το νόημα που έδινε στη λέξη αυτή η μεσαιωνική φιλοσοφία. Σύμφωνα με αυτήν, οι λέξεις "υπάρχουν" σαν τέτοιες και εμπεριέχουν την "ουσία" των πραγμάτων έτσι η ορθή και αποκλειστική κατοχή και χρήση μιας λέξης σημαίνει και την κυριαρχία του "πράγματος". Εδώ εξακολουθεί και υπάρχει ακόμα μια μαγική σχέση των ανθρώπων με τον κόσμο. Η αντίθετη άποψη του "νομιναλισμού" που επικράτησε στη νεότερη εποχή τελικά, υποστηρίζει ότι υπάρχει πάντα μια απόσταση ανάμεσα στις λέξεις και τα πράγματα και ότι οι άνθρωποι μπορούν αυτόνομα να χειρίζονται τις λέξεις, διαφοροποιώντας τις συνέχεια. Με αυτόν τον τρόπο παρεμβαίνουν δημιουργικά στα πράγματα (ή καταστροφικά). Με τη στάση αυτή διευκολύνονται πραγματιστικές λύσεις. Από την άλλη ξέρουμε ότι μια λέξη δεν έχει καθ' εαυτήν "νόημα" παρά μόνον μέσω της διαφοράς της με όλες τις άλλες λέξεις μιας γλώσσας. Αλλά κάθε νόημα μπορεί ν' αλλάξει αν προσθαφαιρευθούν καινούργιες λέξεις στο υπάρχον σύστημα της γλώσσας.

Μ' άλλα λόγια: αν στη λέξη "Γιάννης" προστεθεί ένας επιθετικός προσδιορισμός, τότε εντός θα ήταν ικανός να προσδιορίσει σαφώς μια ιδιαιτερότητα. Ο Γιάννης Φ. δε συγγεί τον εαυτό του με τον Γιάννη Ψ. Δεν θα ερχόταν ποτέ στο μυαλό του Γιάννη Φ. να "απειλήσει" τον Γιάννη Ψ. γιατί

του "έκλεψε" το όνομα "Γιάννης", ούτε θα αισθάνεται "απειλούμενος" επειδή ονομάζεται ο άλλος "Γιάννης". Η προσθήκη της Διαφοράς Φ-Ψ αρκεί για να μην υπάρξουν προβλήματα. Αυτή η γλωσσική διαφοροποίηση μπορεί να επαναληφθεί συνέχεια σε όλα τα επίπεδα του λόγου.

Αλλά το όνομα είναι το πράγμα, μ' έναν άλλο όνομα τρόπο απ' ότι νόμιζαν οι ρεαλιστές. Η επιθετικότητα που αναπτύσσεται σε σχέση με κληρονομίες και ονομασίες, υποδηλώνει ότι εδώ, πίσω από το "όνομα" κρύβεται το "πράγμα". Αλλά ποιό είναι το πράγμα; Είναι η ίδια η υπόσταση του "ομιλούντος σώματος". Οι διαταραχές στη σχέση ανάμεσα στο όνομα και το σώμα παίρνουν ψυχωτικές και νευρωτικές μορφές. Αλλά οι υποτιθέμενες απειλές από τον Άλλο δεν είναι εκ των προτέρων δεδομένες γιατί κάθε σχέση μου με τον Άλλο περνάει μέσα από παρεξηγήσεις και παραγνωρίσεις. Ακόμα και όταν υπάρχει ένα στοιχείο πραγματικής απειλής, αυτό πάντα "περιτυλίγεται" μέσα σ' ένα φανταστικό πλαίσιο: εγώ δαιμονοποιώ και μεγαλοποιώ τις διαφορές μου με τον Άλλο. Έτσι αντί να βρω σ' αυτόν τα ορθολογικά και συμβολικά στοιχεία με τα οποία θα μπορούσα να φθάσω σ' έναν συμβιβασμό μέσω του λέγειν και της αμοιβαίας αναγνώρισης του ονόματος, αρχίζω και προβάλλω επάνω του τη δική μου (ασυνείδητη και συνειδητή) επιθετικότητα και του υποβάλλω κακές προθέσεις που δεν έχει. Το ίδιο κάνει συχνά και ο Άλλος: έτσι οδηγούμεθα στο "στάδιο του καθρέφτη" και στη χειρότερη περίπτωση στην αλληλοεξόντωση.

Είναι σαφές ότι ένα έθνος έχει δικαίωμα τόσο στο γεωγραφικό του χώρο όσο και στο όνομά του. Αλλά αυτό δε σημαίνει ότι η σχέση του με αυτά μπορεί να τα καταστήσει φετίχ και είδωλα μέσω των οποίων περιχαρλώνεται αμυντικά ή επιθετικά ενάντια σ' όλους τους άλλους, όπως συμβαίνει με έθνη σε περίοδο παρακμής. Η νεωτερικότητα (και η μετανεωτερικότητα) απαιτεί τα ξεπέραςμα του φετιχισμού του κοινοτιστικού εθνικισμού και των απολιθωμένων συμβόλων-εικόνων του (γη, αίμα, όνομα).

Οι αναλύσεις αυτές επιβεβαιώνονται από το ότι, σύμφωνα με σφυγμομετρήσεις, οι Έλληνες σήμερα "συγκινούνται" πολύ περισσότερο με το "όνομα της Μακεδονίας" παρά με το κυπριακό πρόβλημα, που είναι ένα

“πραγματικό” πρόβλημα. Ο λόγος είναι, ότι το “όνομα” λειτουργεί εδώ ως πυρήνας μιας φαντασιακής ταυτότητας με αναφορές σε περασμένα μεγαλεία, που μπορεί όντως να “συγ-κινήσει” τις μάζες που γυρεύουν μια τέτοια ταυτότητα. Ενώ το κυπριακό έχει περάσει από δεκαετίες στον κατάλογο των δύσκολων υποθέσεων και των χαμένων ευκαιριών εξάλλου η Κύπρος δεν αποτέλεσε ποτέ τμήμα της ελληνικής επικράτειας. Ωστόσο κάτω από ο-

ρισμένες συνθήκες, θα μπορούσε το “όνομα της Κύπρου” να κινητοποιήσει τις μάζες πάλι. Είναι σαφές ότι δεν απορρίπτουμε εδώ εκ των προτέρων τις “κινητοποιήσεις”, αλλά μόνον εκείνες που αναφέρονται σε φαντασιώσεις μεγαλομανίας και οδηγούν στον γκερενό. Εκφράζουμε όμως την υποψία ότι συνήθως οι μάζες, οι διανοούμενοι και οι “οδηγοί” τους κινητοποιούνται μόνον για φαντασιακούς λόγους.

Βιβλιογραφία

E. Balibar, *J. Wallerstein, Race, nation, classe. Les identites ambiguës*, Paris, 1988.

N. Elias, *Die Gesellschaft der Individuen*, Frankfurt/M., 1991.

R. Girardet, *Mythes et mythologies politiques*, Paris, 1986.

E. Hobsdawn, *Nations et nationalism depuis 1780*, Paris, 1990.

Th. Lipowatz, “Über kollektive Identifizierungen: die Nation”, in: *Fragmente no 32/33*, Kassel, 1990.

Θ. Λίποβατς, *Η ψυχοπαθολογία του Πολιτικού*, Αθήνα, 1990.

Θ. Λίποβατς, *Θέσεις για την πολιτική ψυχολογία των Ελλήνων, στον ίδιο, Ζητήματα πολιτικής ψυχολογίας*, Αθήνα, 1991.

Θ. Λίποβατς, “Η Ελλάδα, μια διχασμένη ταυτότητα”, στον ίδιο, *Ζητήματα πολιτικής ψυχολογίας*, Αθήνα, 1991.

Λ. Ντυμόν, *Δοκίμια για τον ατομισμό*, Αθήνα, 1988.

H. Plessner, *Die Grenzen der Gemeinschaft*, Bonn, 1972.

K. Sontheimer, *Antidemokratisches Denken in der Weimarer Republik*, Munchen, 1968.

Z. Sternhell, *Ni droite, ni gauche. L'ideologie fasciste en France*, Paris, 1987.

Δ. Χαραλάμπης, *Πελαταιακές σχέσεις και λαϊκισμός*, Αθήνα, 1989.

Two kinds of nationalism and their consequences

by Thanos Lipowatz

In this article we make a distinction between the “patriotism of the constitution” and the romantic nationalism of the “community of blood and ground”. The first one is based on the individual human rights and on reason and it stems from the American and French revolutions and the enlightenment. The second one stems from the

historical reaction against the former, and makes out of tradition, religion, language and names a fetish. It led historically to the nationalisms, racisms and fascisms of the 20th century. We are witnesses actually of a rebirth of the latter in Eastern Europe and the Balkans. But also in Western Europe these trends are being strengthened.

**ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ**

Η ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ

**ΜΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΥΨΗΛΟΥ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΚΥΡΟΥΣ**

**Κυκλοφορεί τους μήνες
Ιανουάριο - Μάιο - Σεπτέμβριο**

**Για εγγραφές συνδρομητών: Τηλ. 5226641
Χαλκοκονδύλη 35 - 104 32 Αθήνα**

Η Ευρώπη σε σταυροδρόμι

Του ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΓΕΝΝΗΜΑΤΑ,
Αντιπροέδρου της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων

Το 1989 η Ευρώπη, υπό την ηγεσία τότε ηγετών με ευρεία αποδοχή και ηγετική επάρκεια, όπως του καγκελαρίου Kohl, του αιμνήστου προέδρου Mitterand, του Felipe Gonzales, του Jacques Delors, της ιταλικής χριστιανοδημοκρατίας του Andreotti, και εις πείσμα βεβαίως της κυρίας M. Thatcher, φαινόταν να βαδίζει αποφασιστικά προς την ολοκλήρωση, την εμβάθυνση των δεσμών της, την εισαγωγή στην ομοσπονδιοποίηση. Το ορόσημο τότε ήταν το όραμα του 1992 - έτους οροσήμου για την ολοκλήρωση της Ενιαίας αγοράς. Και ξαφνικά, όσο ξαφνικά δηλαδή συμβαίνουν τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα (τα μεγάλα γεγονότα δεν συμβαίνουν σχεδόν ποτέ ξαφνικά αλλά προετοιμάζονται υπομονετικά από το χρόνο) έπεσε το τείχος του Βερολίνου.

Η αποσύνθεση του ανατολικού συνασπισμού ήταν μια υπόθεση για την οποία η Δύση δούλευε από χρόνια. Από την κρίση του χρέους που έπληξε ήδη από το 1981 την Πολωνία και έφερε στο προσκήνιο την "Αλληλεγγύη" του Λεχ Βαλέσα, μέχρι τη συνάντηση του Ρέϋγκιαβικ και της Γενεύης το 1985, όπου ο πρόεδρος Ρήγκαν με τον Γκορμπατσώφ άρχισαν να συνομιλούν για ένα ιστορικό συμβιβασμό μεταξύ Δύσης και Σοβιετικού Συνασπισμού, ο τελευταίος αυτός στην ουσία είχε εισέλθει από μακρού στη φάση της αποσύνθεσης. Είναι μεγάλη και ενδιαφέρουσα η ιστορία της Σοβιετικής αποσύνθεσης, όπως εξελίχθηκε από τα τέλη της Μπρεζνιεφικής περιόδου μέχρι το πραξικόπημα που έστειλε οριστικά στο σπίτι του τον

Γκορμπατσώφ, αυτόν τον Κερένσκυ της σοβιετικής αυτοκρατορίας.

Το κενό όμως που προκλήθηκε μετά το 1989 στα ανατολικά της Ευρώπης, υπήρξε για την εξέλιξη της Ευρωπαϊκής ενοποίησης ένας μεγάλος περισπασμός, τις συνέπειες του οποίου η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί ακόμη να εντάξει και να υποτάξει σ' ένα καινούργιο σφαιρικό πλαίσιο στρατηγικής.

Ο περισπασμός συνοψίστηκε τότε σ' ένα ψευτοδίλημμα, που οι ολιγότερον ενωτικοί, δηλαδή οι πολιτικοί αγγλικανιστές, που δεν επιθυμούν την εμβάθυνση και την ομοσπονδιοποίηση της Ευρώπης, έσπευσαν να πλασάξουν στις κυβερνήσεις και την κοινή γνώμη της Ευρώπης. Διεύρυνση ή εμβάθυνση; Διεύρυνση δηλαδή πρώτα προς Βορράν (Σκανδιναβικές χώρες) αλλά κυρίως προς τα ερείπια που άφησε η σοβιετική αποσύνθεση (και από τα οποία η ανατολική Ευρώπη δεν έχει ακόμη συνέλθει και θ' αργήσει ακόμη πολύ) - ή εντατικοποίηση της εσωτερικής οργάνωσης των 12 (τότε) ώστε η Ευρώπη άμεσα να ισχυροποιηθεί ώστε να γίνει ικανή να επιβάλει ευκολότερα τους όρους της στην αποκατάσταση ασφαλείας και οικονομικής επιρροής εκεί ακριβώς που ανοιγόταν ένας νέος γεωπολιτικός και γεωστρατηγικός ορίζοντας (ανατολική Ευρώπη);

Ο φόβος που διέσπειρε στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες η ξαφνική ενοποίηση της Γερμανίας είχε σαν αντισταθμιστικό αποτέλεσμα την εσπευσμένη εντατικοποίηση των εμβληματικών διεργασιών που τελικά - πολύ σύντομα - οδήγησαν στη Συμφωνία

του Μάαστριχτ το 1992 και στην αναθέριμανση της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης. Ο φόβος για μια "γερμανική Ευρώπη" που ενέπνεε η ενοποίηση των δύο Γερμανιών οδήγησε σε μια δεύτερη, μετά την Ενιαία Πρόξη του 1986, αναθεώρηση των αρχικών συνθηκών της Ρώμης, σε μία πλήρη δηλ. θεσμική ανασυγκρότηση της Ένωσης αλλά ταυτόχρονα και σε μία "θεσμική πύκνωση" που κρίθηκε απαραίτητη προκειμένου να εμπλέξει την ενωμένη και κατά τεκμήριον πλέον πολιτικά και οικονομικά ισχυροποιημένη Γερμανία σ' ένα αραχνοειδές πλέγμα θεσμικών δεσμεύσεων που θα την διατηρούσαν υπό "ευρωπαϊκό έλεγχο" και θα την συγκρατούσαν από μία απότομη και αυτόνομη στροφή προς ανατολάς. Μια ανάλογη τότε στροφή φαινόταν ότι θα διέλυε πρόωρα την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ένα άλλο επομένως δίλημμα που τέθηκε και πάλι τότε απατηλά ήταν "Γερμανική Ευρώπη ή Ευρωπαϊκή Γερμανία". Επρόκειτο για μία ακόμη αυταπάτη των λιλιπούτειων συνεταιρών απέναντι στο γερμανικό γίγαντα που παράγει μόνος του το 30% περίπου του Ευρωπαϊκού ΑΕΠ, που έχει καταστήσει ολόκληρη την Ευρώπη εκ των πραγμάτων μία ζώνη του DM και του οποίου ο οικονομικός καλπασμός προς ανατολάς είναι από μόνος του ικανός να αντιστρέψει τις ροές όλων των ευρωπαϊκών διαρθρωτικών ταμείων από τα οποία συντηρούμαστε όλοι εμείς οι νότιοι Ευρωπαίοι. Η αγωνία αυτή κατέτρεχε ιδιαίτερα τον αείμνηστο Πρόεδρο Μιττεράν, που απατηλά ίσως έδειχνε να πιστεύει ότι η Γερμανία μπορούσε μακροπρόθεσμα να δεσμευτεί και να ελεγχθεί. Γιατί - όπως κάθε καλός Γάλλος εθνικιστής - δεν ήθελε να δεχθεί ότι η Γερμανία είναι καταδικασμένη ιστορικά να είναι ευρωπαϊκή όχι μόνο γιατί μόνη της είναι η ίδια το 30% του δυναμικού της Ευρώπης αλλά και γιατί για να παραμείνει ισχυρή, όπως είναι ως σήμερα η οικονομία της Γερμανίας, χρειάζεται ολόκληρη την Ευρώπη ως αναγκαίο ζωτικό χώρο. Χρειάζεται δηλαδή ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, ολόκληρη την ενιαία αγορά (στην οποία η Γερμανία τοποθετεί το 60% των εξαγωγών της και πραγματοποιεί το 60% των επενδύσεων εξωτερικού) και πάνω από όλα χρειάζεται τη νομισματική ενοποίηση της Ευρώπης. Γιατί με

τη βοήθεια της EMU η Γερμανία θα απλλαγεί από το κόστος να συντηρεί σε κάποια αποδεκτά για την ίδια όρια τις συναλλαγματικές κυμάνσεις των άλλων ευρωπαϊκών νομισμάτων (όπως έκανε με την αγγλική λίρα και το γαλλικό φράγκο μέχρι το 1994). Γιατί, δεύτερο, θα απλλαγεί από τους κινδύνους των υποτιμήσεων των άλλων ευρωπαϊκών νομισμάτων που οδηγούν σε αθέμιτο ανταγωνισμό τα δικά της ακριβά προϊόντα.

Στην επίσπευση του Μάαστριχτ - εξέλιξη αναμφισβήτητα θετική - μας οδήγησαν λοιπόν οι ανησυχίες του Προέδρου Μιττεράν για την ευρωπαϊκή υποταγή της Γερμανίας. Ο καγκελάριος Kohl απ' την πλευρά του δεν έχει κανένα λόγο να μην συγκατανεύσει σε μια παρόμοια πολιτική δείχνοντας καλή θέληση και προσήλωση προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση ώστε απ' ενός να καθησυχάσει τους ανησυχούντες μετά την ενοποίηση της Γερμανίας συνεταιρούς του και απ' ετέρου να επιβάλει τη λογική της Bundesbank στην ευρωπαϊκή οικονομία προκειμένου να επισπεύσει έτσι την πορεία προς την νομισματική ενοποίηση. Ταυτόχρονα όμως δεν είχε λόγο να μην αποδεχθεί και τη λογική της διεύθυνσης προς ανατολάς προς την οποία επέιξε από το 1989 η κυρία Thatcher με αντικειμενικό σκοπό να παραλύσει την ενοποιητική διαδικασία. Τον Αύγουστο 1993 ο καγκελάριος Kohl συναντήθηκε στο Λονδίνο με τον βρετανό πρωθυπουργό John Major και συμφώνησαν στην υψηλή προτεραιότητα της διεύθυνσης της Ευρώπης. Γιατί όχι; Η διεύθυνση προς ανατολάς ήταν και είναι απόλυτα σύμμορφη με τους πάγιους ιστορικούς γεωστρατηγικούς στόχους της γερμανικής πολιτικής. Το να το συνομολογούν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες δημιουργούσε τις προϋποθέσεις μιας πιο συνεκτικής και ευρύτερα αποδεκτής οικονομικής-αμυντικής στρατηγικής για την ενσωμάτωση των ανατολικών χωρών στην Ευρώπη, στην οποία βεβαίως ήταν εκ των προτέρων δεδομένο ότι θα πρωταγωνιστούσε και από την οποία θα επωφελείτο πρώτη και περισσότερο από κάθε άλλη ευρωπαϊκή χώρα η ενωμένη Γερμανία.

Θα ρωτήσει ίσως κανείς προς τι όλη αυτή η ιστορική αναδρομή; Η απάντηση είναι ότι η ιστορική αναδρο-

μή μας φέρνει στα σημερινά δεδομένα με πληρέστερες προϋποθέσεις κατανόησης. Πώς απαντά σήμερα η Ευρώπη στο δίλημμα "διεύθυνση ή εμπάθυνση" που τέθηκε απότομα μετά το 1989 και εξακολουθεί να μας απασχολεί με την ίδια, αν όχι μεγαλύτερη ένταση;

Σήμερα η Ευρώπη έχει βεβαίως κάποιες πλατφόρμες οργανωμένης απάντησης και για τα δύο. Αλλά και οι δύο συνοδεύονται από τεράστιες πολιτικές δυσκολίες στις οποίες ακόμη δεν ξέρουμε πώς η Ευρώπη θα μπορέσει τελικά να ανταποκριθεί.

Στην πορεία προς την εμπάθυνση ο άμεσος πλέον στρατηγικός στόχος αλλά και ο καταλυτικός σταθμός είναι αναμφισβήτητα η υλοποίηση της Νομισματικής Ένωσης, που παραμένει ο σκληρός πυρήνας των θεσμικών προβλέψεων του Μάαστριχτ. Η EMU συνιστά το μεγάλο άλμα, θα έλεγα την πλήρη και οριστική ολοκλήρωση της οικονομικής ενοποιητικής διαδικασίας. Στην ολοκλήρωση της EMU στηρίζονται, και από τα αποτελέσματα της προοικματίζονται πλέον αποφασιστικά, και οι υπόλοιπες πολιτικές εξελίξεις που θα οδηγήσουν στην ολοκλήρωση της πολιτικής ενοποίησης. Εάν πραγματοποιηθεί ακριβόχρονα και ομαλά η νομισματική ένωση, αυτό ισοδυναμεί με την εγκατάσταση της αναγκαίας υλικής βάσης μιας Ευρώπης οικονομικά πλέον εξαιρετικά συνεκτικής. EMU σημαίνει την απόλυτη ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς. Αλλά ταυτόχρονα ανοίγει πλέον ο δρόμος και για άλλης τάξης πολιτικές ρυθμίσεις όπως π.χ. για την αποκατάσταση της τόσο επιθυμητής από μερικές (και τόσο ανεπιθύμητης από κάποιες άλλες χώρες) κοινής εξωτερικής πολιτικής ώστε η σημερινή χαλαρή συνομοσπονδία κρατών να καταστεί πλέον σταδιακά αναγνωρίσιμη από πλευράς Δημόσιου Διεθνούς Δικαίου Ομοσπονδία. Αντιλαμβάνεται επομένως κανείς τι πιθανούς κινδύνους για το μέλλον της ευρωπαϊκής ενοποίησης (και της τελικής μορφοποίησης σε ομοσπονδιακό σχήμα) συνεπάγεται η μερική μόνον πραγματοποίηση της νομισματικής ένωσης, με τη συμμετοχή δηλαδή μόνον ενός σκληρού πυρήνα 6 ή 7 κρατών που σήμερα βρίσκονται πλησιέστερα στους ποσοτικούς στόχους του Μάαστριχτ. Η άνιση απόσταση των χωρών-μελών από τους ποσο-

τικούς στόχους της σύγκλισης απειλεί να δημιουργήσει ένα ρήγμα στην ενοποιητική διαδικασία κατά την τρίτη φάση της EMU. Εάν όμως επιβραδύνουμε σήμερα τις διαδικασίες προς την EMU ή χαλαρώσουμε τα κριτήρια της σύγκλισης, όπως εισηγούνται αρκετοί και αρκετά έγκυροι ευρωπαϊκοί παράγοντες, (άτομα αλλά και οργανισμοί), οι κίνδυνοι ενός αποπροσανατολισμού από τον τελικό στόχο γίνονται τεράστιοι. Έτσι φθάνουμε ίσως πολύ κοντά στον αρχικό στρατηγικό στόχο της κυρίας Thatcher που ήταν ακριβώς να αποτρέψει ολοκληρωτικά την καθετοποίηση της ευρωπαϊκής ενοποιητικής διαδικασίας.

Μία χαλάρωση ή μία αναστολή θα επιβεβαιώσει σήμερα τα αξεπέραστα εμπόδια, όπως τα παρουσιάζουν ορισμένοι. Θα χρειαζόταν επομένως μετά μία επανεκκίνηση με αλλοιωμένους και όχι κατ' ανάγκη ουσιαστικά βελτιωμένους όρους προς μία καινούργια πορεία σύγκλισης. Η εφικτότητα όμως ενός Β' Μάαστριχτ παρουσιάζεται πλέον ιστορικά προβληματική. Το ιστορικό momentum διαφεύγει από το 1992-93. Η ING θα το επιβεβαιώσει. Το δίλημμα επομένως σήμερα γίνεται και πάλι καταλυτικό: Εμπρός προς το EMU με όσους πληρούν στην κρίσιμη ημερομηνία τα κριτήρια του Μάαστριχτ, ώστε απ' ενός η ΕΥ να υπάρξει ως ενότητα στη δεδομένη ιστορική στιγμή, και να προσέλθει στο rendez-vous της με την ιστορία, ελπίζοντας ότι η ευρύτερη ακτινοβολία των θετικών αποτελεσμάτων της μερικής ενοποίησης θα δημιουργήσει στη συνέχεια προϋποθέσεις ταχείας ένταξης (σε τέταρτη φάση) και των υπολοίπων χωρών (δια μέσου μιας μεταβατικής ρύθμισης όπως υπήρξε μέχρι το 1993 το ΕΝΣ) ή συνολική αναστολή και επανεξέταση των όρων της ένταξης για όλες τις χώρες, σε ένα νέο και επικίνδυνο πλαίσιο αναδιαπραγμάτευσης για το οποίο οι προϋποθέσεις δεν είναι πλέον εξίσου ευνοϊκές όπως το 1992 (ευρωκόπωση).

Το δίλημμα είναι μεγάλο. Αλλά εδώ χρειάζεται και πάλι πολιτική τόλμη και αποφασιστικότητα. Η Ευρώπη στις δύσκολες στιγμές προχώρησε μέχρι σήμερα με φυγές προς τα εμπρός. Για μία ακόμη φορά καλείται να το επαναλάβει.

Το κοινωνικό κόστος της σύγκλι-

σης των οικονομιών στους στόχους του Μάαστριχτ είναι αναμφισβήτητα μεγάλο. Οι περισσότερες χώρες είναι σαφές ότι δεν θέλουν να το πληρώσουν. Μεταξύ αυτών είναι και η Ελλάδα, της οποίας η μέχρι σήμερα πορεία προς τη σύγκλιση υπήρξε πολύ διστακτική, με πολλές παλινδρομήσεις, πολύ επιφυλακτική, θα μπορούσε κανείς να πει ότι κατά περιόδους υπήρξε και αδιάφορη. Και τούτο προκειμένου βεβαίως να μη διαταραχθούν τα σοβαρά κοινωνικά κεκτημένα της τελευταίας εικοσαετίας.

Η Ελλάδα όμως, σκεπτόμενη πάντοτε εφήμερα και αδιαφορώντας για το μέλλον, απολαμβάνει το παρόν πιστεύοντας ότι χάρις στα κοινοτικά ταμεία και τη γενναιοδωρία των εταίρων μας - που κατά τα άλλα χαρακτηρίζονται ελαφρόκαρδα ως "ανθέλληνες" - θα μπορέσει στην κρίσιμη στιγμή να εξασφαλίσει επιεική μεταχείριση για τη συνέχεια της συμμετοχής της στην Ευρώπη. Κάτι για το οποίο η ίδια δεν κάνει πολλά πράγματα. Εντελώς ευκαιριακά θα μου συγχωρήσετε στο σημείο αυτό την παρατήρηση ότι τους τελευταίους 3-4 μήνες η οικονομία, από πρώτη πολιτική προτεραιότητα δείχνει να έχει περάσει στο περιθώριο του κυβερνητικού ενδιαφέροντος ενώ ο πληθωρισμός εμφανίζει ανησυχητική αντίσταση στα επίπεδα του 8-9%. Αντιστοίχως ανησυχητικές είναι οι εξελίξεις και στο ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών της χώρας. Ταυτόχρονα δε διαφαίνεται ακόμη κάποια καινούργια οργανωμένη προσπάθεια για περαιτέρω σύγκλιση της οικονομίας. Όλοι περιμένουν η σύγκλιση και η αναπύξη να προέλθουν (ταυτόχρονα) από τα μεγάλα έργα!!! Αλλά εάν οι προσπάθειες για τη σύγκλιση, που είναι υπόθεση κυρίως δημοσιονομική, ατονίσουν, το μόνο που θα μας αποφέρουν τα έργα σε μακροχρόνια βάση είναι λίγο περισσότερο πληθωρισμός - λίγο περισσότερη απόκλιση - απόκλιση από την νομισματική ένωση και τους στόχους του Μάαστριχτ. Και σας το λέω εγώ που είμαι υπεύθυνος για την αξιολόγηση και τη χρηματοδότηση του πακέτου των μεγάλων έργων!!

Είδαμε πώς η Ευρώπη αντέδρασε το 1992-93 στο αίτημα για περισσότερη εμβάθυνση και κάτω από ποιους ιστορικούς όρους προχώρησε στη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Είδαμε πώς

η οριστική νομισματική ενοποίηση κινδυνεύει να αποδιαιρθώσει εκ νέου την Ευρώπη, αν ο "ευρωσκεπτισμός" που καλλιεργεί το υψηλό κόστος της μετάβασης, της σύγκλισης στα οικονομικά κριτήρια του Μάαστριχτ, διαβρώσει οριστικά τις ηγετικές δομές της Ευρώπης. Τότε ο πολιτικός αγγλικανισμός θα θριαμβεύσει. Πράγμα που πρακτικά για την Ελλάδα θα εσήμαινε ότι μελλοντικά θα ήταν περισσότερο μόνη απέναντι στην Τουρκία απ' ότι είναι σήμερα και φυσικά απ' ότι θα ήταν αν προσέβλεπε με εμπιστοσύνη στην ένταξη της στον σκληρό πυρήνα της EMU. Γιατί υγιέστερη οικονομία σημαίνει και αντίστοιχη βαρύτητα γνώμης και διαπραγματευτική αναβάθμιση. Υπό την αίρεση όμως πάντοτε και της αναγκαίας κοινωνικής συνοχής.

Ας δούμε τώρα πώς η Ευρώπη απαντά από το 1991 και μετά στο αίτημα της διεύρυνσης, όπως αυτό ανέκυψε μετά την κατάρρευση της σοβιετικής ισχύος στην Ευρωπαϊκή ανατολή.

Σε πρώτη φάση από την 1.1.96 η Ένωση έχει διευρυνθεί ως γνωστόν με την ένταξη της Σουηδίας, της Φινλανδίας και Αυστρίας. Σήμερα οι 12 έχουν γίνει ήδη 15. Το μεγάλο αυτό βήμα ενίσχυσε τελικά την Ευρώπη με τρία δυναμικά κράτη-μέλη. Όμως το 1989-90 η οικονομική στήριξη της μετάβασης της Ανατολικής Ευρώπης στον καπιταλισμό, και ο ενδιάμεσος μηχανισμός προληπτικής ασφάλειας (ΔΑΣΕ - μέχρις ότου ωριμάσουν οι συνθήκες για την επέκταση της ομπρέλλας του ΝΑΤΟ μέχρι τα σύνορα της Ρωσίας), υπήρξαν οι αιχμές της πολιτικής προς ανατολάς που στρατηγικός στόχος της ήταν η προκαταρκτική ένταξη των χωρών της ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων στη σφαίρα οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με ύψος π.χ. χρηματοδοτήσεων περίπου 4.800 εκατ. ECU δανειακών κεφαλαίων από την ΕΤΕΠ (1991-96) (χωρίς τα προγράμματα PHARE και τα ιδιωτικά κεφάλαια προς 10 χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, η Ευρώπη, από κοινού βεβαίως και με κεφάλαια εξωευρωπαϊκά (κυρίως από τις ΗΠΑ δια μέσου και του χρηματοδοτικού μηχανισμού της Παγκόσμιας Τράπεζας) κτίζει από το 1991 ως σήμερα τις αναγκαίες υποδομές για την ενσωμά-

τωση της ανατολικής Ευρώπης σε μία πολύ ευρύτερη από την Ένωση σφαίρα ευρωπαϊκής οικονομικής συνεργασίας. Μέσα στα 6 χρόνια που έχουν ήδη μεσολαβήσει από το 1989, έχουν μάλιστα ήδη ξεχωρίσει οι 4 εκείνες χώρες που στο προσεχές μέλλον θα αποτελέσουν τα επόμενα νέα κράτη-μέλη της ΕΕ (Πολωνία, Τσεχία, Ουγγαρία, Σλοβακία). Ασφαλώς πολύ μετά από την ένταξη της Μάλτας και της Κύπρου που θα εισέλθουν μετά το αίσιο, ελπίζεται, πέρας της Διακυβερνητικής Διάσκεψης που χτες μόλις άρχισε στο Τορίνο.

Η βούληση όμως της διεύρυνσης της ΕΕ με νέα κράτη-μέλη συμπορεύεται πλέον με μία νέα στρατηγική θεσμολογημένη και πολύπλευρης διεύρυνσης της ζώνης γεωστρατηγικών και γεωοικονομικών συμφερόντων της Ευρώπης. Η στρατηγική αυτή εκδηλώνεται με περιφερειακές συμφωνίες οικονομικής συνεργασίας και ελεύθερων ανταλλαγών. Έτσι, ενώ το 1991 εγκαινιάστηκε όπως είπαμε η πρώτη συγκροτημένη πολιτική οικονομικής συνεργασίας με τις ανατολικές χώρες, το 1992 η Ευρώπη προσχώρησε στην ανανέωση της Μεσογειακής της πολιτικής με ένα πρόσθετο χρηματοδοτικό πλαφόν 1.800 ECU για όλες τις μεσογειακές χώρες - συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας - πέρα από τις ειδικές διμερείς συμφωνίες συνεργασίας με τα κράτη της Β.Αφρικής και της Μέσης Ανατολής που είχαν συναφθεί ήδη από πριν.

Αλλά η ώρα της Μεσογείου ήρθε κυριολεκτικά τον Οκτώβριο του 1994 με τη συνάντηση της Καζαμπλάνκα. Η τελευταία ίσως κληρονομιά της πλούσιας σε ενοποιητικό έργο και σε μεγάλες πρωτοβουλίες εποχής Ντελόρ ήταν η εισήγηση για μια νέα Μεσογειακή πολιτική που με άξονα (αλλά και πρόσχημα) την ενίσχυση της ειρηνευτικής διαδικασίας στην Παλαιστίνη, η Ευρώπη παρουσιάστηκε διατεθειμένη να συσφίξει τους δεσμούς οικονομικής συνεργασίας με ολοκλήρωση τη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, πάνω σε μια βάση κοινοπρακτικής πλέον συνεργασίας (partenariat) με όλες τις μεσογειακές χώρες. Κατά τρόπον ώστε από τις Βαλτικές χώρες μέχρι τη Μέση Ανατολή και, δυτικά, προς τον Ατλαντικό Ωκεανό να εγκατασταθεί ένα γεωοικονομικό συνεχές,

μία συνεκτική ζώνη οικονομικού ενδιαφέροντος που διευρύνει σήμερα τον οικονομικό ζωτικό χώρο της Ευρώπης ανοίγοντας βαθύτερες προοπτικές ανάπτυξης για την Ευρωπαϊκή οικονομία και τις χώρες-μέλη ξεχωριστά.

Μέσα στα πλαίσια αυτής της οικονομικής διεύρυνσης πρέπει να γίνει ασφαλώς κατανοητή και η Τελωνειακή Ένωση με την Τουρκία, της οποίας η γεωγραφική θέση της επιτρέπει να λειτουργεί πλέον διττά. Δηλαδή όχι μόνον σαν ένα κλειδί για τους μηχανισμούς δυτικής ασφάλειας του NATO αλλά

“*Η Ευρωπαϊκή ιστορία δούλεψε μέχρι σήμερα με το ιστορικό μέσο που ονομάζουμε εθνικό κράτος. Όμως το έθνος-κράτος έχει πάψει πλέον να είναι ο πρόσφορος τρόπος (και χώρος) αντιμετώπισης των προβλημάτων. Δεν είναι πια αποτελεσματικός ιστορικός μηχανισμός παραγωγής προόδου*”

και ως ένα σημείο οικονομικής συναρμογής της Μεσογείου με την Ανατολική Ευρώπη και την Ασία. Η νέα Μεσογειακή πολιτική της Ευρώπης επισημοποιήθηκε τον Ιούνιο του 1995 στο Συμβούλιο Κορυφής των Καννών και στη Συνδιάσκεψη των Μεσογειακών Χωρών στη Βαρκελώνη στις 27-28 Νοεμβρίου 1995 καθώς και στο Συμβούλιο Κορυφής της Μαδρίτης τον Δεκέμβριο του 1995.

Πολύ συνοπτικά προσπαθώ να δώσω το νήμα της διεύρυνσης της ΕΕ όχι μόνον υπό τη στενότερη έννοια της πολιτικής διεύρυνσης της Ενωμένης Ευρώπης με νέα κράτη-μέλη αλλά και της οργάνωσης μιας ευρείας περιβάλλουσας ζώνης γεωοικονομικών συμφερόντων, στην οποία εντάσσεται βεβαίως και η πλησιέστερη προς ημάς Βαλκανική καθώς και η Παρευξείνια

ζώνη οικονομικής συνεργασίας στην οποία η Ελλάδα έχει ήδη έντονη οικονομική παρουσία και θα έλεγα ότι διατηρεί ακόμη εξίσου έντονη πολιτιστική επιρροή.

Επανέρχομαι ωστόσο στα προβλήματα της εμβάθυνσης που αποτελούν και την ουσία του φεντεραλικού προβληματισμού και που κατ'εξοχήν σήμερα συμπυκνώνονται στις εργασίες και στις προοπτικές της διακυβερνητικής και της EMU.

Η Διακυβερνητική που εγκαινιάστηκε μόλις χτες στο Τορίνο της Ιταλίας θα εξετάσει τη δυνατότητα αναθεώρησης (και πάλι) των δομών και των διαδικασιών της Ένωσης, ώστε η Ευρώπη, μπροστά στο ενδεχόμενο μιας νέας διεύρυνσης που θα αρχίσει όπως είπαμε από τη Μάλτα και την Κύπρο, να μην κινδυνεύει να βγει εξασθενημένη αλλά αντίθετα, να διατηρήσει το “κεκτημένο ολοκλήρωσης”, να το επαυξήσει ώστε να προκύψει μετά τη διεύρυνση ως μια Ευρώπη των 20 ή 21 κρατών πιο ενιαία, πιο δυνατή, αλλά ταυτόχρονα εξίσου ανοιχτή προς όλους τους λαούς που την αποτελούν και προς όλους τους πολίτες. Η ουσιαστική σημασία της διεύρυνσης έγκειται ασφαλώς στο να γίνει η Ευρώπη πιο δυνατή, πιο συνεκτική, πιο ενιαία μέσα στο πολιτισμικό και εθνολογικό πλουραλισμό που την απαρτίζει. Αυτή είναι η δυσκολία του έργου αλλά ταυτόχρονα και η αξία του. Και σ' αυτό ποντάρουν και οι νέες χώρες που επιθυμούν να ενταχθούν. Μια ευρύτερη αλλά ταυτόχρονα και πιο αδύνατη, λιγότερο αποτελεσματική Ένωση δεν τη χρειάζεται κανείς. Γιατί σε καμία ουσιαστική ανάγκη των ευρωπαϊκών λαών δεν θα μπορέι κατά βάθος να ανταποκριθεί.

Η Ευρωπαϊκή ιστορία δούλεψε μέχρι σήμερα με το ιστορικό μέσο που ονομάζουμε εθνικό κράτος. Όση ιστορική πρόοδος έχει μέχρι σήμερα πραγματοποιηθεί τα τελευταία 400 χρόνια, πραγματοποιήθηκε μέσα στα πλαίσια αυτής της ιστορικής φόρμας. Όμως το έθνος-κράτος έχει πάψει πλέον να είναι ο πρόσφορος τρόπος (και χώρος) αντιμετώπισης των προβλημάτων. Δεν είναι πια αποτελεσματικός ιστορικός μηχανισμός παραγωγής προόδου. Η οικονομία εξελίχθηκε γρήγορα προς την οικουμενοποίηση, τα προβλήματα τείνουν να γίνουν οικουμενικά, οι λύσεις πρέπει να

δουλευτούν σε υπερεθνικό, σε διακρατικό, σε περιφερειακό επίπεδο και μάλιστα, πέραν ακόμα κι απ' αυτό, με συντονισμό ει δυνατόν οικουμενικό.

Για να μεταβούμε σταδιακά στην οικουμενική πολιτική, χρειαζόμαστε τις περιφερειακές συσσωματώσεις, τις περιφερειακές ολοκληρώσεις. Η Ευρώπη είναι η πιο προχωρημένη μορφή περιφερειακής οργάνωσης, όπου τα εθνικά κράτη καλούνται να πραγματοποιήσουν την ιστορική τους, τη λειτουργική τους υπέρβαση δια μέσου μιας συνάρθρωσης που θα αναδιανέμει την πολιτική ευθύνη, θα κλιμακώνει διαφορετικά την πολιτική διαδικασία, την πολιτική διαχείριση, χωρίς να παραβιάζει την εθνική ταυτότητα, χωρίς να ισοπεδώνει την εθνική ιδιομορφία, χωρίς να παραγνωρίζει την τοπική ιδιαιτερότητα, χωρίς να αποξενώνει τον πολίτη από τα νέα κέντρα λήψης αποφάσεων με υπερεθνικό βεληκενές.

Εκεί θέλουμε να πάμε. Εκεί η ιστορία μας οδηγεί. Κι όποιος επικαλείται την προτεραιότητα της εθνικής οπτικής είναι ο σύγχρονος αντιδραστικός ουραγός της ιστορίας που αρνείται να συμβάλει στη διεύρυνση της ευθύνης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, στη διεύρυνση της έννοιας του "κοινού καλού", στη διεύρυνση των μετώπων κοινωνικής συνεργασίας. Τα Έθνη-Κράτη δεν μπορούν σήμερα να ανταποκριθούν στις προσδοκίες των λαών, τις οποίες αυτά τα ίδια οδήγησαν στην έκρηξη. Η αδυναμία αυτή του Κράτους-Έθνους να ανταποκριθεί στο αίτημα για περισσότερη πρόοδο, για περισσότερη ανάπτυξη, καλλιεργεί σήμερα τη δυσπιστία προς την ίδια την Πολιτική και μας οδηγεί στην ηθική μας αποσύνδεση από ένα πολιτικό σύστημα που χαρακτηρίζεται από αναποτελεσματικότητα. Η στροφή σε κάποιες μορφές οργισμένου ριζοσπαστισμού που επενδύεται με εθνικιστική ιδεολογία, είναι μια φυσική αντίδραση για όσους τείνουν να χάσουν από τα μάτια τους τον πολικό αστέρα της ευρωπαϊκής ελπίδας.

Ο εθνικισμός μπορεί να αποτελεί συγκυριακά πρόσφορη ίσως μορφή έκφρασης της αγανάκτησης π.χ. των ανέργων στη Γαλλία, τη Γερμανία ή την Αυστρία. Δεν θα επιλύσει όμως ο ίδιος το πρόβλημα της απασχόλησης, του περιβάλλοντος, της κοινωνικής ασφάλειας, της ειρήνης, του εκσυγχρο-

νισμού, δηλαδή της αναβάθμισης των όρων ζωής, δεν μπορεί πλέον να επιλυθεί σε επίπεδο εθνικό.

Ποιος είναι ο δρόμος; Όσον αφορά το πολιτικό πλαίσιο των προσπαθειών, ο δρόμος είναι ένας: Η πρόσβαση στη φεντεραλική συγκρότηση της Ευρώπης. Χρειάζεται να προχωρήσουμε αποφασιστικά στην ανασυγκρότηση της Ευρώπης ώστε να γίνει πιο αποτελεσματική η λειτουργία της για όλους τους πολίτες, για όλους τους ευρωπαϊκούς λαούς. Γιατί σήμερα έχουμε περιέλθει σε μια φάση όπου απ' ενός το έθνος-κράτος έχει εξαντλήσει τα όρια ανταπόκρισης στις ανάγκες των ανοικτών κοινωνιών που τα λειτουργούν, απ' ετέρου η ίδια η ΕΕ δεν είναι επαρκώς αποτελεσματική, ούτε στην εσωτερική δράση ούτε στην εξωτερική, τη διεθνή της παρέμβαση, γιατί δεν είναι θεσμικά επαρκώς εξοπλισμένη και κατάλληλα οργανωμένη ώστε να ανταποκριθεί στις ανάγκες της κοινωνικής συνοχής ή στις ανάγκες της παγκόσμιας ισορροπίας και ειρήνης.

Ένα άλλο λοιπόν δίλημμα που προκύπτει είναι "εθνικισμός ή φεντεραλισμός". Μικροεθνικισμός ή Ομοσπονδιακή Ευρώπη. Στο δίλημμα αυτό κάποιιοι, λίγοι, απαντούν "μικροεθνικισμός" και μάλιστα νησιώτικος, γραφικός, ασφαλώς αδύνατος, αναποτελεσματικός, ιστορικά ξεπερασμένος. Οι περισσότεροι λαοί της Ευρώπης μέχρι χτες απαντούσαν "Ομοσπονδία". Ομοσπονδία ζήτησε η Ελλάδα στη Διακυβερνητική του 1991, με υπόμνημα που κατέθεσε στο Δουβλίνο ο τότε Υπουργός Εξωτερικών Αντώνης Σαμαράς. Ευτυχώς και σήμερα δεν φαίνεται να έχουμε αλλάξει άποψη. Και τούτο γιατί βεβαίως δεν έχει αλλάξει η οπτική των συμφερόντων μας. Η οικονομία μας έχει ενσωματωθεί οργανικά στην Ευρωπαϊκή. Δεν είμαστε πρωταγωνιστές βεβαίως της παραγωγής. Έχουμε όμως καλές επιδόσεις στην απομύηση. Κι αυτό που λέγεται "ασφάλεια" - εθνική και κοινωνική - μπορεί να κατοχυρωθεί μόνο μέσα στο πλαίσιο μιας λειτουργικής ομοσπονδίας με κοινή άμυνα και κοινή εξωτερική πολιτική. Έστω κι αν αυτή την τελευταία δεν θα μπορούμε να την επηρεάσουμε ποτέ αποφασιστικά. Κοινή εξωτερική πολιτική σημαίνει να λέμε όλοι μαζί: Ναι στην Τελωνειακή Ένωση με την

Τουρκία. Κοινή άμυνα σημαίνει να λέμε όλοι μαζί: Όχι στην απειλή των κυριαρχικών δικαιωμάτων κρατών-μελών, στα οποία καλείται να εισέλθει μελλοντικά η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία.

Αυτό ζητάει η Ελλάδα. Αυτό θα επιδιώξει στη Διακυβερνητική. Ίσως λίγο πρωθύστερα γιατί για να φτάσουμε σε μια πραγματική κοινή εξωτερική πολιτική και άμυνα πρέπει να προηγηθούν κάποιες άλλες ρυθμίσεις. Όπως κυρίως η EMU. Αυτή θα είναι ο καταλύτης του μικροεθνικισμού και το μεγάλο ιστορικό άλμα προς την Ομοσπονδία. Και η Ελλάδα, εδώ και είκοσι σχεδόν χρόνια, είναι σταθερά ομοσπονδιακή, φεντεραλιστική.

Η ομοσπονδιακή συγκρότηση της Ευρώπης θα ισχυροποιήσει θεσμικά την έκφραση της ενιαίας βούλησης που προαπαιτείται για την άσκηση κοινής εξωτερικής πολιτικής. Για να πάμε εκεί πρέπει να περάσουμε όμως από την EMU. Η Διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης έχει φτάσει μετά τη Συνθήκη του Μάαστριχτ σε τέτοιο σημείο όπου δεν υπάρχουν πλέον ενδιάμεσοι στόχοι. Πρέπει να προχωρήσουμε μπροστά αλλιώς διακινδυνεύουμε τον κλονισμό του οικοδομήματος που μέχρι σήμερα έχει χτιστεί και στο οποίο και εμείς οι Έλληνες τόσες προσδοκίες έχουμε επενδύσει.

Με αφετηρία επομένως το Ευρωπαϊκό κεκτημένο που έχουμε συσσωρεύσει ως σήμερα, η υλοποίηση της Νομισματικής Ένωσης και η θεσμική ολοκλήρωση της συνθήκης της Ένωσης σε Ομοσπονδιακή βάση (σύμφωνα ίσως με τα πλέον δόκιμα ομοσπονδιακά ιστορικά πρότυπα, όπως της Γερμανίας, του Βελγίου ή της Ισπανίας), αποτελούν την πλέον πρόσφορη στρατηγική προβολή για το μέλλον.

Γιατί όμως η EMU είναι σήμερα η μεγάλη πύλη προς την επιθυμητή ομοσπονδία; Οι λόγοι είναι πολλοί. Θα μνημονεύσω επιλεκτικά ολίγους:

1. Με την EMU ολοκληρώνεται η ενιαία αγορά και αποδεσμεύονται τα οικονομικά της εφευρητήματα.

2. Με την EMU "ειρηνεύει" η ευρωπαϊκή οικονομία που μαστίζεται από τον αμείλικτο ψυχρό πόλεμο των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Η ενιαία νομισματική τάξη απαλλάσσει την ευρωπαϊκή οικονομία από ένα τερά-

στιο και περιττό οικονομικό και πολιτικό κόστος.

3. Με την EMU διευκολύνεται η εγκατάσταση πλέον μιας νέας παγκόσμιας νομισματικής τάξης, που με τη σειρά της θα επαναφέρει την παγκόσμια οικονομία, την οικουμενική πλέον οικονομία σε μια νομισματική ειρήνη ανάλογη με την εποχή του Μπρέτον Γούντς (1945-1971), με τη βοήθεια πλέον μιας νέας Τριμερούς Νομισματικής Συμφωνίας Ευρώπης-ΗΠΑ-Ιαπωνίας και στη βάση ίσως μιας οικουμενικής πολιτικής οικονομικής σύγκλισης.

4. Με την EMU ανοίγει ο δρόμος για την κοινή εξωτερική και αμυντική πολιτική γιατί η ομογενοποίηση του οικονομικού συμφέροντος που συμπυκνώνεται πλέον στο κοινό νόμισμα συνηγορεί για την άσκηση κοινής ή μάλλον ενιαίας εξωτερικής πολιτικής. Είναι το ίδιο πλέον το κοινό νόμισμα, που γίνεται όργανο κοινής εξωτερικής πολιτικής. Το νόμισμα ταυτίζεται πλέον με την έννοια της ενιαίας εξωτερικής παρουσίας, τη συμβολίζει, τη συμπυκνώνει ενώ ταυτόχρονα είναι και όργανο, μέσο οικονομικού - επιθετικού ή αμυντικού - πολέμου. Το νόμισμα είναι πολιτικό εργαλείο που επηρεάζει τον ίδιο του τον χρήστη. Είναι όπλο, είναι σημαία, είναι διαβατήριο, είναι στοιχείο ταυτότητας. Στο νόμισμα άλλωστε συμπυκνώνεται όλο το μυστήριο της πολιτικής!

Βεβαίως αλλοιώνεται οργανώνεται μια ομοσπονδία με 12, αλλιώς με 15 ή 18 ή με 24. Οι προσθέσεις, οι απλές προσκολλήσεις κρατών, στη βάση απλών συμφωνιών προσχώρησης, ένταξης, σύμφωνα με κάποια ποσοτικά κριτήρια των οικονομιών τους, δεν φτάνει για να μας δώσει μια λειτουργική ομοσπονδία. Πρέπει ταυτόχρονα να ενεργοποιηθεί και το πολιτιστικό π.χ. υπόβαθρο του κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού του οποίου όμως τα όρια δεν συμπίπτουν αναγκαστικά και με τα φυσικά σύνορα της Ευρώπης. Δεν είμαι κατηγορηματικός όσον αφορά την ενότητα πολιτισμικού υποβάθρου της Ρωσίας ή της Νότιας Βαλκανικής με τον σκληρό πυρήνα της Ευρώπης. Για την περίπτωση όμως αυτή η λογική του πολιτικού συμφέροντος εμφανίζεται περισσότερο συγγνή.

Το πρόβλημα όμως σήμερα δεν εί-

“ Η ομοσπονδιακή μορφή οργάνωσης είναι η μόνη που εγγυάται την αυτονομία της εθνικής ιδιαιτερότητας αλλά που τη συνδυάζει με την αποτελεσματικότητα της κοινής συλλογικής δράσης. Η Ευρώπη ή θα είναι ομοσπονδία ή δε θα είναι τίποτε. Αλλά ταυτόχρονα ευνοούμε μια κοινωνική ομοσπονδία ”

ναι αυτό. Το πρόβλημα σήμερα για την οικοδόμηση μιας ομοσπονδιακής Ευρώπης είναι η κοινωνική της συνοχή. Η στερεότητα της συναίνεσης των λαών που θα χτίσουν την επιθυμητή ομοσπονδία. Και στο σημείο αυτό, κάτω από την οικονομική πίεση της πολιτικής της σύγκλισης στους ποσοτικούς στόχους του Μάαστριχτ, είναι που αρχίζει να εμφανίζεται το επικίνδυνο έλλειμμα συναίνεσης, αυτό που τρέφει τον λεγόμενο “ευρωσκεπτικισμό”.

Για να λειτουργήσουν παραγωγικά οι λεγόμενες “qualified majorities”, οι ειδικές πλειοψηφίες στη λήψη των αποφάσεων ενός ομοσπονδιακού μηχανισμού, οι μειοψηφίες που τυχόν θα διαφωνούν δεν θα πρέπει να απηχούν κοινωνικές και περιφερειακές ανισότητες μέσα σε μια υποτιθέμενη κοινότητα συμφερόντων. Η περιφερειακή ιδιομορφία συγχωρείται και αναγνωρίζεται. Είναι στοιχείο του πλουραλιστικού πολιτιστικού πλούτου. Η περιφερειακή όμως ανισότητα δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή μέσα σε μια κοινότητα που για να είναι ακριβώς συνεκτική, πρέπει να είναι κοινότητα συμφέροντος σε όλα τα επίπεδα των συμφερόντων, χωρίς απόκλιτους και αποκλεισμένους από τα προνόμια ενός ευρωπαϊκού τρόπου ζωής”, ενός

ευρωπαϊκού ονείρου (European dream).

Φοβάμαι ότι έχουμε αρχίσει να απομακρυνόμαστε απ’ αυτό το ευρωπαϊκό ιδανικό. Η κοινωνία των 2/3 δεν είναι το κατάλληλο περιεχόμενο για την Ευρώπη που οραματιζόμαστε. Και το κοινωνικό κόστος μετάβασης στη Νομισματική Ένωση αρχίζει να γίνεται δυσβάστακτο. Το βάρος ακριβώς της αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας στην υπηρεσία της EMU καλλιεργεί μάλιστα σε πολλούς την εντύπωση ότι ο φεντεραλισμός ταυτίζεται με μια ενισχυμένη κεντρική παρέμβαση ισοδύναμη με τη λιτότητα και την κατάλυση του κοινωνικού κράτους.

Φυσικά δεν είναι έτσι. Η ομοσπονδιακή μορφή οργάνωσης είναι η μόνη που εγγυάται την αυτονομία της εθνικής ιδιαιτερότητας αλλά που τη συνδυάζει με την αποτελεσματικότητα της κοινής συλλογικής δράσης. Η Ευρώπη ή θα είναι ομοσπονδία ή δε θα είναι τίποτε. Αλλά ταυτόχρονα ευνοούμε μια - επιτρέψτε μου την έκφραση - κοινωνική ομοσπονδία.

Η Ευρώπη χρειάζεται τη δημοσιονομική πειθαρχία του Μάαστριχτ γιατί χρειάζεται επειγόντως τη νομισματική ενοποίηση. Χωρίς νομισματική ενοποίηση η ενιαία αγορά μένει ουσιαστικά ανολοκλήρωτη ενώ η πολιτική ένωση καθίσταται εκ των πραγμάτων ανεδαφική. Και ασφαλώς χωρίς πολιτική ενοποίηση δεν μπορεί να μεγιστοποιηθούν, να διαχυθούν ή να αναδιανεμηθούν τα οικονομικά και πολιτικά πλεονεκτήματα της ευρωπαϊκής συνεργασίας. Εάν όμως το κόστος της μεταβατικής προσαρμογής αποσυνδέσει ψυχικά τους λαούς από τη σκοπιμότητα της ένωσης, η διάχυση της ευρωπαϊκής απαισιοδοξίας θα αποβεί καταλυτική. Για να περάσουμε από την Ευρώπη των εθνικών κρατών σε μια στέρεη και συνεκτική Ευρώπη των λαών, χρειάζεται μια νέα συναίνεση γύρω από τους όρους της αυριανής ευρωπαϊκής ζωής. Ποια είναι όμως η πολιτική που μπορεί να την αποκαταστήσει;

Στο ερώτημα αυτό, δεν έχουμε απάντηση. Η μεγάλη πρόκληση της σημερινής ευρωπαϊκής πολιτικής είναι ακριβώς να την επινοήσει και να τη θέσει το συντομότερο σε εφαρμογή.

Διακήρυξη για μια νέα ομοσπονδιακή Ευρώπη

Του VALÉRY GISCARD D'ESTAING

δημοσίευση στη Revue des Affaires Europeennes (no 1/1996)
Μετάφραση: Στανουάλα Καραθάνου

Αποσπάσματα

Οι Ευρωπαίοι ιθύνοντες επέλεξαν τη διεύρυνση, την “Ευρώπη-χώρο” εις βάρος της “Ευρώπης-ισχύος”. Από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Essen, όλοι γνωρίζουμε ότι αυτή η διεύρυνση αναμένεται να συνεχισθεί έως τα σύνορα της Μεγάλης Ευρώπης για να καταλήξει μέσα σε προθεσμία λιγότερο ή περισσότερο μακριά στα 24 ή τα 27 κράτη-μέλη.

Είναι άραγε η μεγέθυνση αυτή συμβατή με το όραμα της πολιτικής ολοκλήρωσης ομοσπονδιακού τύπου, που είχαν συλλάβει στην αρχή τα έξι κράτη της Δυτικής Ευρώπης; Φυσικά όχι.

Ορισμένοι πολιτικοί ιθύνοντες προτιμούν να τρέφονται ακόμη με αυτήν την αυταπάτη και αρνούνται να αναγνωρίσουν ότι αλλάζοντας τη διάσταση της Ευρώπης, άλλαξαν ταυτόχρονα εκ βαθέων τη φύση του εγχειρήματος. Οι ιθύνοντες αυτοί εναποθέτουν τις τελευταίες τους ελπίδες στη διαπραγμάτευση που θα λάβει χώρα εντός του 1996 με στόχο την “ανάνεωση των ευρωπαϊκών θεσμών”. Έτσι δίδουν εξέχουσα σημασία στο άρθρο “N” της Συνθήκης του Maastricht που προβλέπει απλώς ότι μια Συνδιάσκεψη των αντιπροσώπων

των κυβερνήσεων θα συγκληθεί εντός του 1996 για να “εξετάσει τις διατάξεις της παρούσης Συνθήκης για τις οποίες προβλέπεται αναθεώρηση”.

Οι διατάξεις αυτές αφορούν ορισμένα άρθρα περιορισμένης σημασίας. Είναι αυταπάτη να περιμένει κανείς μια ισχυρή προώθηση της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, πόσο μάλλον αφού η Συνδιάσκεψη αυτή θα καταλήξει, κατά πάσαν πιθανότητα σε πολύ περιορισμένα αποτελέσματα. Εάν πράγματι υπήρχε η βούληση προώθησης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, θα έπρεπε να επανατεθούν τα ζητήματα του αριθμού και της κατανομής των εδρών των ευρωβουλευτών, της κατανομής των ψήφων στους κόλπους του Συμβουλίου, καθώς επίσης η μείωση του αριθμού των Επιτρόπων σε έναν αριθμό μικρότερο από εκείνο των κρατών-μελών και ο τρόπος αναδείξεως και εναλλαγής της Προεδρίας.

Η διαπραγμάτευση αυτή θα είναι σημαντική για τη Γαλλία, καθόσον θα προσδιορίσει το επίπεδο της επιρροής μας στην “Ευρώπη-χώρο”. Όταν μιλούμε για επέκταση του τομέα των αποφάσεων που θα υπόκεινται στην ψήφιση από το Συμβούλιο ή για αύξηση των αρμοδιοτήτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, οι Γάλλοι γνωρίζουν άραγε ότι, όταν συμμετείχαμε στην Ευρώπη των έξι, διαθέταμε μία ψήφο επί τεσσάρων στις ψηφοφορίες του Συμβουλίου και το 25% των βουλευτών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ενώ στην Ευρώπη των 15 - στην οποία ήδη σήμερα συμμετέχουμε - η εκπροσώπησή μας είναι περιορισμένη σε μία ψήφο στις εννέα στις ψηφοφορίες του Συμβουλίου και στο 14% του αριθμού των βουλευτών;

Όταν η διεύρυνση ολοκληρωθεί η Γαλλία θα διαθέτει μία ψήφο στις δεκατρείς στις ψηφοφορίες του

Συμβουλίου και 10% του αριθμού των ευρωβουλευτών.

Δύο άλλα καυτά θέματα θα αναδειχθούν σε δεύτερο επίπεδο στη διαπραγμάτευση αυτή η αγροτική πολιτική και η βοήθεια στις μειονεκτούσες περιοχές. Η επέκταση της ΚΑΠ (Κοινής Αγροτικής Πολιτικής) στις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης θα προκαλούσε την αύξηση του ετήσιου λογαριασμού από 38 σε άνω των 50 δισεκατομμυρίων ECU, πράγμα που θα προσφέρει στους αντιπάλους της πολιτικής αυτής και πλειοψηφούντες στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Κοινοβούλιο μια ανέλπιστα ευκαιρία να την επαναθέσουν υπό αμφισβήτηση. Η υιοθέτηση όμως κοινής αγροτικής πολιτικής των κρατών-μελών υπήρξε, από την αρχή, μια βασική προϋπόθεση για την επίτευξη της κυρώσεως της Συνθήκης της Ρώμης από το εθνικό κοινοβούλιο. Καμιά γαλλική κυβέρνηση δε θα είναι σε θέση να υποχωρήσει. Όσο για τα "διαρθρωτικά ταμεία" από τα οποία θα αντλήσουν πόρους τα νέα κράτη-μέλη, οι πηγές τους δεν θα επιτρέψουν να ικανοποιηθούν ταυτόχρονα οι επιπλέον ανάγκες και εκείνες των κρατών που αυτή τη στιγμή επωφελοούνται.

Σε κάθε ένα από αυτά τα ζητήματα οι αντιθέσεις είναι πολλές μεταξύ των κρατών που ευνοούν μια ομοσπονδιακή εξέλιξη και των οπαδών μιας διακυβερνητικής συνεργασίας, ανάμεσα στα "μεγάλα" κράτη που επιθυμούν να αυξήσουν την εκπροσώπηση τους για να την εξισορροπήσουν με το δημογραφικό και οικονομικό τους βάρος και τα "μικρά" κράτη προσκολλημένα στην ιδέα της μη αποψίλωσής τους από τα δικαιώματά τους, ανάμεσα στους υποστηρικτές της ενίσχυσης των διοικητικών μέσων και τους αντιπάλους της "γραφειοκρατίας των Βρυξελλών". Οι αντιθέσεις αυτές αφήνουν να προδιαγραφεί ένας δύσκολος διάλογος, που θα είναι ακόμη δυσκολότερος σε περίπτωση συμμετοχής, ως παρατηρητών, των κρατών που έχουν θέσει υποψηφιότητα για εισδοχή.

Το καλύτερο που θα μπορούσε κανείς να περιμένει από τη Συνδιάσκεψη αυτή είναι μία περιορισμένη βελτίωση της υπάρχουσας λειτουργίας των κοινοτικών θεσμών, κάτι που βέβαια δεν πρέπει να υποτιμηθεί, αλλά σίγουρα όχι μια ισχυρή ώθηση προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η μεταβολή της ευρωπαϊκής διάστασης αλλάζει τη

φύση του σχεδίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το πολιτικό και πολιτισμικό υπόστρωμα του εγχειρήματος προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δεν υπάρχει πια στον ίδιο βαθμό στο επίπεδο της "Ευρώπης-χώρου" δηλαδή της Μεγάλης Ευρώπης. Οι λόγοι - πολιτικοί, κοινωνικοί, πολιτισμικοί ή πνευματικοί - που μπορούν να αιτιολογήσουν, στα μάτια των λαών, για ποιο λόγο αρμοδιότητες που ως τώρα ασκούνταν σε εθνικό πλαίσιο μετατίθενται σε ένα ανώτερο επίπεδο για να ασκηθούν από κοινού, οι λόγοι αυτοί που ήταν ισχυροί στο πλαίσιο της Μικρής Ευρώπης, χάνουν τη δύναμη πειθούς όταν μετατίθενται στο πλαί-

“Οι αντιθέσεις είναι πολλές μεταξύ των κρατών που ευνοούν μια ομοσπονδιακή εξέλιξη και των οπαδών μιας διακυβερνητικής συνεργασίας, ανάμεσα στα “μεγάλα” κράτη που επιθυμούν να αυξήσουν την εκπροσώπηση τους και τα “μικρά” κράτη προσκολλημένα στην ιδέα της μη αποψίλωσής τους από τα δικαιώματά τους”

σιο της "Ευρώπης-χώρου" όπου η ιδιαιτερότητα και διαφοροποίηση των πολιτισμών, τρόπων ζωής, πολιτικών παραδόσεων και διεθνών στάσεων καθιστούν πολύ δύσκολη μια δυνατότητα επιβολής - εκ μέρους μιας πλειοψηφίας αδύναμης αντιπροσώπευσης - των επιλογών της ή των προτιμήσεών της επί μιας μειοψηφίας.

Εν ολίγοις, η "Ευρώπη-χώρος" δεν μπορεί να αποτελέσει το κατάλληλο πλαίσιο για τη συνέχιση, παρούσα ή μέλλουσα, του σχεδίου της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Αυτή η διαπίστωση συμπαρασύρει δύο βασικές συνέπειες για τον προσανατολισμό της ευρωπαϊκής πολιτικής της Γαλλίας.

1. Αφ'ής στιγμής η "Ευρώπη-χώρος" όπου πλέον έχουμε ενταχθεί δεν μπορεί να είναι το πλαίσιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, η Γαλλία

δεν έχει πλέον λόγο να διατηρεί το δεσμό μεταξύ της διευρύνσεως και της εμβάθυνσεως που είχε επιχειρήσει να επιβάλει. Η συνέχιση αυτής της προσπάθειας θα είχε ως αποτέλεσμα μόνο την όξυνση των σχέσεων μεταξύ της Γαλλίας και των υποψήφιων χωρών, μερικές από τις οποίες είναι παραδοσιακά φίλοι μας. Από εδώ και στο εξής η Γαλλία οφείλει να δηλώσει ότι είναι έτοιμη να εξετάσει τις υποψηφιότητες στη μόνη βάση των κριτηρίων εισδοχής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρέπει να επιδείξει στάση φιλόξενου και δυναμικού υποστηρικτή της "Ευρώπης-χώρου" πράγμα που απαιτεί μια αντιστροφή της παραδοσιακής της θέσης.

2. Σε ό,τι αφορά την οργάνωση αυτής της "Ευρώπης-χώρου" η Γαλλία δεν πρέπει να επιδιώξει τη μετατροπή της σε μια ζώνη αυξημένης ολοκλήρωσης, με μια μεταφορά νέων αρμοδιοτήτων ή με μια επέκταση του πεδίου εφαρμογής της λήψης απόφασης με πλειοψηφία, διατάξεις που θα μπορούσαν να στραφούν εναντίον της και θα κινδύνευαν να απορριφθούν την ώρα της κύρωσης από την κοινή γνώμη ή από τους εκλεγμένους άρχοντες.

Η Γαλλία λοιπόν, κατά τη γνώμη μου, θα πρέπει να θεωρεί ότι η οργάνωση της "Ευρώπης-χώρου" πρέπει να εναρμονίζεται προς τις δύο θεμελιώδεις Συνθήκες, τη Συνθήκη της Ρώμης και την Ενιαία Πράξη, χωρίς να αναζητήσει το έδαφος πέρα από τις αρμοδιότητες που αυτές προσδιορίζουν και τους μηχανισμούς που αυτές θεσπίζουν.

Προς το σκοπό αυτό θα μπορούσε να αναζητηθεί μια πολιτική συμφωνία αρκετά ευρεία που θα περιελάμβανε τα μέρη της παρούσας πλειοψηφίας, το RPR και το UDF καθώς και το σοσιαλιστικό κόμμα.

Από το σημείο αυτό και μετά οι αποκλίσεις αρχίζουν να εμφανίζονται.

Από τη στιγμή που η "Ευρώπη-χώρος" δεν εμφανίζεται πλέον ως ένα πλαίσιο προσαρμοσμένο στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, η κατάσταση αυτή ικανοποιεί εκείνα τα κράτη-μέλη που είναι εχθρικά σε μια πιο προωθημένη ολοκλήρωση. Αυτό όμως απογοητεύει βαθειά άλλα: αν η οργάνωση της "Ευρώπης-χώρου" ανταποκρίνεται στις αλλαγές των πολιτικών συγκυριών στην ήπειρό μας, δεν ανταποκρίνεται πλέον στο αρχικό όραμα, αυτό που σκόπευε να οργανώσει την "Ευρώπη-δύναμη" με δυνατούς αντι-

προσωπευτικούς θεσμούς, ικανούς να αποφασίζουν και να ενεργούν, που να επιτρέψουν στην Ευρώπη να γίνει ένας εταίρος και συνομιλητής για τις μεγάλες δυνάμεις που σμιλεύουν τον κόσμο του 21ου αιώνα.

Για να υπάρξει, αυτή η "Ευρωπαϊκή δύναμη" θα έπρεπε να είχε προωθημένη ολοκλήρωση και να λειτουργεί, ανάλογα με τη φύση των ασκουμένων αρμοδιοτήτων με ομοσπονδιακό τρόπο ή με μια διακυβερνητική διαδικασία βάσει ψηφοφοριών. Θα έπρεπε να ενισχυθεί από μία θεσμική δομή με άμεση σύνδεση με τις εθνικές δομές, κατ' εικόνα των ομόσπονδων κρατών, που να προσδιορίζεται με επαρκή ακρίβεια και αυστηρότητα για να επιβληθεί με συνταγματική ισχύ στα κράτη που θα ήθελαν να συμμετάσχουν. Εν ολίγοις, το σχέδιο μιας "Ευρώπης-ισχύος" σε πλήρη ενσωμάτωση, σε συμφωνία με το όραμα και την επιθυμία των ιδρυτών της, δεν συγγέεται με εκείνο - εντούτοις απολύτως θεμιτό και νόμιμο - της διαμόρφωσης της "Ευρώπης-χώρου". Είναι ένα άλλο σχέδιο, μια άλλη φιλοδοξία.

Αυτή η "Ευρώπη-ισχύος" στο εσωτερικό της "Ευρώπης-χώρου" έχει πιθανότητες πραγματοποίησης;

Η πρώτη προϋπόθεση είναι, κατά τη γνώμη μου, η εισαγωγή περισσότερης σαφήνειας στη διάκριση των δύο αυτών σχεδίων.

Είναι απαραίτητο για το σκοπό αυτό να προσδιορίσουμε τι εννοούμε με το "σκληρό πυρήνα", έκφραση στην οποία αναφέρεται το έγγραφο των CDU-CSU. Εάν με αυτό εννοείται ότι ορισμένα κράτη θα αρχίσουν να κάνουν από κοινού αυτό που άλλα θα κληθούν να κάνουν αργότερα, δηλ. μία Ευρώπη δύο ταχυτήτων, θα καταλήξουμε σε αδιέξοδο, διότι το εγχείρημα αυτό θεωρείται, με λιγότερη ή περισσότερη καλοπιστία, ως πρόκληση από όλα τα κράτη που αισθάνονται αποκλεισμένα από το "σκληρό πυρήνα".

Η προσπάθεια δημιουργίας, ομόκεντρων ή όχι, κύκλων που θα συνδέουν ορισμένα κράτη-μέλη, ενόψει συγκεκριμένων πολιτικών, φαίνεται περισσότερο επιδέξια διότι μοιάζει στην αρχή της ανοιχτή σε όλους τους υποψηφίους. Δυστυχώς από τη στιγμή που η προσπάθεια αυτή θα εξερχόταν από τη διακυβερνητική συνεργασία σε συγκεκριμένα θέματα, θα ερχόταν σε σύγκρουση με τους κοινοτικούς θεσμούς και θα κατέληγε σε ένα περιπλεγμένο σύστημα πολλαπλών

συμμαχιών - νομισματικών, στρατιωτικών ή διπλωματικών - που θα έκαναν την Ένωση να χάσει κάθε διαύγεια και πολλή από την αποτελεσματικότητά της.

Για να βγούμε από τη σύγχυση αυτή, προτείνω να στηριχθούμε σε δύο έννοιες:

1) Κατ' αρχάς να δεχθούμε την ιδέα ότι οι υπάρχοντες κοινοτικοί θεσμοί - το Συμβούλιο, το Κοινοβούλιο και η Επιτροπή - ανανεωμένοι ή όχι, θα είναι οι μόνοι θεσμοί που θα λειτουργούν στην κλίμακα της "Ευρώπης-χώρου", δηλαδή της Μεγάλης Ευρώπης. Θα αναλάβουν εφεξής το μέλλον της "Ευρώπης-χώρου". Αντίθετα, θα πάψουν να αποτελούν εργαλείο μιας συμπληρωματικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Είναι μια επιλογή που έχουν πραγματοποιήσει δεχόμενοι τη διεύρυνση χωρίς προηγούμενη εμφάνιση.

Εν συνέχεια να θεωρήσουμε ότι ο "σκληρός πυρήνας" της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν προσδιορίζεται από ένα ημερολόγιο - αυτοί οι οποίοι θα μπορούσαν να προχωρήσουν πιο γρήγορα από άλλους - αλλά από ένα βουλευτικό στοιχείο - αυτοί οι οποίοι είναι αποφασισμένοι να πάνε μακρύτερα από άλλους. Ο "σκληρός πυρήνας" δεν τείνει να επεκταθεί παρά στο μέτρο που τα κράτη που δεν συμμετέχουν θα αλλάξουν την αντίληψή τους για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το γεγονός της μη συμμετοχής στο "σκληρό πυρήνα" δεν είναι αποτέλεσμα μιας ανικανότητας ή ενός αποκλεισμού, αλλά μιας επιλογής, απολύτως θεμιτής, που αφορά το βαθμό "εξαναγκασμού" που κάποιος δέχεται από την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Είναι φανερό ότι ορισμένα κράτη δεν θα συμμετάσχουν ποτέ, τουλάχιστον όσο μπορεί κανείς να προβλέψει. Δεν είναι η Ευρώπη δύο ταχυτήτων, αλλά η Ευρώπη διαφοροποιημένων πολιτικών βουλήσεων.

Φυσικά εκείνες από τις χώρες που δεν επιθυμούν να δουν τις άλλες να οργανώνονται περισσότερο έχουν συμφέρον να διατηρούν τη σύγχυση. Έως εδώ το έχουν επιτύχει. Αλλά το πολιτικό ημερολόγιο μας δίνει την ευκαιρία να αποσαφηνίσουμε το ζήτημα.

Μπορούμε, νομίζω, να συγκρατήσουμε από την ανάληψη αυτή δύο συγκεκριμένες προτάσεις που αφορούν τη μέλλουσα δράση της Γαλλίας στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Η μία είναι η ενεργός και θερμή συμμετοχή στην οργάνωση του

συνόλου της ευρωπαϊκής ηπείρου, μια και απελευθερώθηκε από τον ψυχρό πόλεμο, με στόχο τη δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων, αγαθών και υπηρεσιών, ικανής να ρυθμίζει ειρηνικά τα προβλήματα που της κληρονόμησε η ιστορία και η οποία να μπορεί να προστρέχει στη δημοκρατική έκφραση σε όλα τα θέματα για τα οποία θα πρέπει να ληφθούν αποφάσεις. Αυτή η "Ευρώπη-χώρος" δεν έχει και δεν μπορεί να έχει ομοσπονδιακή χροιά. Συνιστά μια κοινότητα κρατών που διαχειρίζονται από κοινού ορισμένες συγκεκριμένες αρμοδιότητες καθορισμένες από τις συνθήκες, και περιορισμένες από την αυστηρή εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας. Αυτή η θετική στάση της Γαλλίας θα απαντήσει στις προσδοκίες αυτών που κτυπούν την πόρτα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και που εύχονται να συμμετάσχουν στη μεγάλη ευρωπαϊκή οικογένεια και που φοβούνται παράλληλα τα ρόλο των "αποκλεισμένων της Ευρώπης".

Η άλλη δράση συνίσταται στην ανάληψη, μεταξύ όσων το επιθυμούν, του σχεδίου μιας πολιτικής ένωσης με ομοσπονδιακή χροιά. Η Νομισματική Ένωση μας παρέχει την ευκαιρία και τα μέσα. Αυτό το σχέδιο συγκεντρώνει εδώ και 45 χρόνια τις προσπάθειες εκείνων που θα ήθελαν να εξασφαλίσουν την επιβίωση και το ρόλο τους στον κόσμο μιας Ευρώπης κατεστραμμένης και ταπεινωμένης από τον τελευταίο πόλεμο. Δεν στηρίζεται σε γεωγραφική βάση αλλά σε ένα πολιτικό θεμέλιο: την κοινή βούληση που υπάρχει σε ένα ορισμένο αριθμό ευρωπαϊκών κρατών. Αυτό το ιδανικό δεν έχει πεθάνει. Η φλόγα του καίει πάντοτε για κείνους που πιστεύουν ότι οι πολιτικές, πολιτισμικές και πνευματικές αξίες της Ευρώπης μπορούν να παίξουν το ρόλο τους στη σμίλευση του κόσμου του 21ου αιώνα, υπό τον όρο ότι οι αξίες αυτές θα στηρίζονται σε ένα ισχυρό πολιτικό σύνολο, με συνοχή και δομή. Η Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση είναι το μέσον που τους παρέχει την ευκαιρία να εκδηλώσουν την αποφασιστικότητά τους.

Με αυτούς που μοιράζονται αυτή τη βούληση χωρίς οπισθοβουλία ή αναζήτηση ψευδο-αποδράσεων ασκούμε τη Νομισματική Ένωση, από τώρα ως το 2000, την ιδιαιτέρη πρόξη της πολιτικής Ένωσης με ομοσπονδιακό πρόσωπο, της Ευρώπης!

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ ΟΠΩΣ ΤΗ ΒΛΕΠΕΙ Ο ΚΑΓΚΕΛΑΡΙΟΣ ΚΟΛ

Είναι πραγματικά λίγες οι φορές που ένας αρχηγός κράτους ή κυβερνήσεως έχει την ευκαιρία να επισκεφθεί ένα Πανεπιστήμιο και να μιλήσει με καθηγητές και φοιτητές για ένα σημαίνον θέμα της πολιτικής. Μια τέτοια ευκαιρία δόθηκε πρόσφατα στην κλειστή εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα 14 του νέου κτιρίου του Πανεπιστημίου της Χαϊδελβέργης με ομιλητή τον ομοσπονδιακό Καγκελάριο Dr. Helmut Kohl, επίσημο προσκεκλημένο της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Χαϊδελβέργης και θέμα "Europäische Integration" (Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση).

Τα επιμέρους θέματα που αναπτύχθηκαν αφορούν σχεδόν το σύνολο των θεμάτων που συνθέτουν τη συζήτηση για την ευρωπαϊκή ενοποίηση και τις προοπτικές της.

Η μορφή που πρέπει να έχει η Ένωση, η Οικονομική και Νομισματική της διάσταση, οι σχέσεις των οργάνων της Ένωσης μεταξύ τους, η εμβάθυνση των θεσμών, ο ρόλος των κρατών-μελών της Ένωσης, η αρχή της επικουρικότητας, οι προοπτικές διεύρυνσης και οι σχέσεις με τις τρίτες χώρες, η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας και, τέλος, οι σχέσεις της Γερμανίας με τους εταίρους της μέσα στην Ένωση ήταν τα κυριότερα απ' αυτά.

Για τη διεύρυνση της Ένωσης ο H. Kohl ήταν κατηγορηματικός: Η επόμενη διεύρυνση θα πραγματοποιηθεί με τη Μάλτα, την Κύπρο και -υπό προ-

ϋποθέσεις που αφορούν κυρίως την κατάσταση της οικονομίας και τις δημοκρατίας τους- με τις τέσσερις χώρες του Wieselgrad δηλ. Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία και Σλοβακία, αν και για την τελευταία υπάρχουν περισσότερα προβλήματα. Αναφέρθηκε στην ιδιαίτερη ιστορική και ηθική σημασία που έχουν οι σχέσεις της Πολωνίας με τη Γερμανία και τόνισε ότι περαιτέρω διεύρυνση με άλλα ευρωπαϊκά κράτη δεν προβλέπεται. Αυτό συνεπάγεται τον αποκλεισμό για την επόμενη φάση των Βαλτικών κρατών, των Χωρών της Βαλκανικής και των πρώην Γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών χωρίς όμως να αποκλείσει την ένταξή τους στο απώτερο μέλλον. Τόνισε όμως ότι σε κάθε περίπτωση δεν επιτρέπεται να επαναληφθούν οι περιπτώσεις της ένταξης της Ελλάδας και της Πορτογαλίας, οι οποίες κατά τον ομιλητή στοιχισαν πολύ στην Κοινότητα εκείνης

Του ΧΑΡΗ ΤΣΙΛΙΩΤΗ LL.M,

Δικηγόρου, υποψήφιου Διδάκτορα στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Χαϊδελβέργης, μέλους και ανταποκριτή της Ευρωπαϊκής Έκφρασης.

της εποχής, αν και παραδέχθηκε ότι για την ένταξη των χωρών αυτών υπήρχαν λόγοι που την καθιστούσαν περισσότερο αναγκαία και λιγότερο επαχθή από τη ένταξη των χωρών της Κεντρικής, ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Τις σχέσεις της Ένωσης με τη Ρωσία, Ουκρανία και Λευκορωσία περιόρισε σε ειδική τελωνειακή σχέση όπως και αυτές με την Τουρκία, αποκλείοντας έμμεσα πλέον σαφώς την πλήρη ένταξή τους.

Τη μελλοντική μορφή της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο ομιλητής τη βλέπει σαφώς ομοσπονδιακή, εκφράζοντας βέβαια με τον καλλίτερο δυνατό τρόπο την επίσημη γερμανική άποψη, με έμφαση στην αρχή της επικουρικότητας και τον ομοσπονδιακού τύπου καταμερισμό των αρμοδιοτήτων. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν κατά την άποψη του τον καλλίτερο τρόπο για τη συμφιλίωση των πολιτών με την Ένωση. Παραδέχτηκε όμως ότι πολλοί εταίροι του και ιδιαίτερα οι λατινογενείς χώρες της Νότιας Ευρώπης αλλά και η Μεγάλη Βρετανία αποστασιοποιούνται από την ομοσπονδιακή μορφή της Ένωσης ενώ και ο ίδιος, όπως και όλοι βέβαια στην Ένωση, τάσσεται αναμφίβολα υπέρ της διαφύλαξης της εθνικής ταυτότητας των επιμέρους λαών της Ένωσης. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης κατά το πρότυπο των ΗΠΑ δεν είναι το μοντέλο το οποίο ο γερμανός Καγκελάριος φαντάζεται για την Ευρώπη. Ομοσπονδιακού χαρακτήρα στοιχείο είναι σαφώς και η κοινή εξωτερική και αμυντική πολιτική καθώς και η πολιτική ασφάλειας. Εδώ ο Καγκελάριος, αν και τάχθηκε υπέρ αυτής της προοπτικής, δεν υπήρξε ιδιαίτερα σαφής, ίσως υπό το βάρος του εφιάλτη της πρώην Γιουγκοσλαβίας, που κατά την άποψη του οδήγησε σε αποτυχία την κοινή εξωτερική πολιτική της Ένωσης. Ως προς την αμυντική πολιτική τόνισε την ανάγκη δημιουργίας κοινού ευρωπαϊκού στρατού, όπου η χώρα του και η Γαλλία θα εκαλούντο να συνεισφέρουν τα μέγιστα, από την άλλη όμως χαρακτήρισε εκ των ων ουκ άνευ την αμυντική συνεργασία με τις ΗΠΑ.

Ο γερμανός Καγκελάριος δεν παρέλειψε να αναφερθεί στη διακυβερνητική Διάσκεψη για την αναθεώρηση της Συνθήκης του Maastricht και να τονίσει ότι η Ένωση έχει ανάγκη να αλλάξει τους θεσμούς της υπό το βάρος της ένταξης των τριών χωρών, Αυστρίας, Σουηδίας και Φινλανδίας, και της μελλοντικής ένταξης νέων κρατών. Άφησε να εννοηθεί ότι αυτήν την αλλαγή τη βλέπει μάλλον εις βάρος των μικρότερων χωρών, οι οποίες ίσως θα έπρεπε να παραιτηθούν από ορισμένα δικαιώματα όπως π.χ. το δικαίωμα να στέλνουν όλες οι χώρες τουλάχιστον έναν Επίτροπο στην Επιτροπή, από την άλλη όμως έδειξε να μην γνώνει τις αντιδράσεις από την έκφραση μιας τέτοιας άποψης. Ως προς το δικαίωμα του veto επέδειξε ιδιαίτερο σκεπτικισμό για την άποψη που τάσσεται υπέρ της πλήρους κατάργησης του ενώ απέφυγε να πάρει σαφή θέση αν πρέπει να αναβαθμισθεί ο ρόλος του Ευρωκοινοβουλίου.

Τελευταίο θέμα ήταν η Οικονομική και Νομισματική Ενοποίηση (ONE) και οι σχέσεις της Γερμανίας με τους εταίρους της. Κι αυτό όχι μόνο γιατί αυτά τα θέματα συνδέονται άμεσα μεταξύ τους αλλά και γιατί αποτέλεσαν τα κεντρικά σημεία της ομιλίας του γερμανού Καγκε-

λάριου. Ο H. Kohl επέμεινε στην ανάγκη ολοκλήρωσης της οικονομικής ενοποίησης της Ένωσης. Η Ένωση δεν πρέπει να περιοριστεί σε μια ζώνη ελεύθερων συναλλαγών. Απαραίτητη προϋπόθεση όμως για την οικονομική ενοποίηση είναι η νομισματική ενοποίηση, γι' αυτό πρέπει η Ένωση να προχωρήσει το αργότερο την 1.1.1999 στην ONE. Ευπρόσδεκτοι είναι όλοι αλλά στην τελική φάση θα συμμετάσχουν όσοι θα έχουν εκπληρώσει τα κριτήρια που προβλέπει η Συνθήκη του Maastricht. Ατμοσφαιρικές και στην ONE πρέπει να είναι η Γερμανία και η Γαλλία, αν και για την τελευταία υπονόησε χωρίς να την κατονομάσει ότι αν το 1999 δεν είναι έτοιμη να ενταχθεί αυτοτελώς στο ενιαίο Νόμισμα, θα μπορούσε να ενταχθεί συνδέοντας το γαλλικό φράγκο με το γερμανικό μάρκο. Κι εδώ αρχίζουν τα δύσκολα για τους Γερμανούς ως προς τις σχέσεις τους με τους εταίρους τους. Ο ομιλητής χαράκτηρισε με κρυφή υπερηφάνεια τη χώρα του ως την πρώτη και με διαφορά οικονομική δύναμη στην Ένωση. Παραδέχθηκε ότι αυτό της δημιουργεί προβλήματα στις σχέσεις της με τους άλλους εταίρους. Παρομοίωσε δε γλαφυρά τη σχέση αυτή με τη σχέση του πρώτου μαθητή στην τάξη με τους άλλους συμμαθητές του. Σε συνδυασμό με το βεβαρυμένο παρελθόν της Γερμανίας πολλοί είναι εκείνοι που βλέπουν την ONE σαν μια πρώτη τάξεως ευκαιρία για την Γερμανία να πετύχει ειρηνικά (μέσω της Bundesbank) ό,τι δεν πέτυχε δύο φορές (την τελευταία φορά με την Wehrmacht) στον πόλεμο. Να κυριαρχήσει δηλ. στην Ευρώπη, αυτή τη φορά όμως όχι στρατιωτικά αλλά οικονομικοπολιτικά. Ανέφερε δε, ότι την άποψη αυτή την υποστήριξε με ωμή ειλικρίνεια, μάλιστα ενώπιον του, σε μια συνάντηση πρώην και νυν ηγετών των ισχυρών Κρατών του κόσμου στις ΗΠΑ η Margareth Thatcher και κάλεσε τους υπόλοιπους να μην το επιτρέψουν. Ο Καγκελάριος δήλωσε ότι κατανοεί τους φόβους και τις επιφυλάξεις των εταίρων του τόνισε όμως ότι από τους Γερμανούς εξαρτάται αν οι φόβοι αυτοί θα ενισχυθούν ή θα εξαλειφθούν. Και απευθυνόμενος στο ως επί το πλείστον νεανικό ακροατήριό του κάλεσε τη νέα γενιά των Γερμανών να δείξουν στους άλλους ευρωπαϊκούς λαούς ότι η Γερμανία στο λυκαυγές του 21ου αιώνα δεν είναι η Γερμανία των αρχών ή των νέων μέσων του 20ου κι ότι συμφέρον όχι μόνο των Γερμανών αλλά και των άλλων ευρωπαϊκών λαών είναι η συμμετοχή της Γερμανίας στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με σεβασμό στην ισοτιμία των άλλων κρατών. Ανέφερε δε τα παραδείγματα των σχέσεων της χώρας του με τη Γαλλία και μετά τη γερμανική ενοποίηση με την Πολωνία, δύο κατά παράδοση εχθρούς της Γερμανίας, ως απόδειξη του ευρωπαϊκού προσανατολισμού της χώρας του μέσα σε καθεστώς ειρήνης, φιλίας και συνεργασίας.

Σχολιάζοντας τις παραπάνω θέσεις αξιοσημείωτα είναι τα εξής συμπεράσματα δύο στοιχείων, πρώτον της θεμιτής και για τους ηγέτες όλων των κρατών-μελών ισχύουσας αντίληψης να βλέπουν την ευρωπαϊκή διαδικασία μέσα από τη σκοπιά της χώρας τους ούτως ώστε να επιτύχουν για τη χώρα τους τα μεγαλύτερα δυνατά οφέλη αλλά και για να ικανοποιήσουν τα συμφέροντα και τις αντιλήψεις που εκφράζει η κοινή γνώμη στη χώρα τους.

Δεύτερον, της συναίσθησης της οικονομικής και κατά συνέπεια πολιτικής ισχύος που έχει η χώρα του και του βαρύνοντος ρόλου που διαδραματίζει στο ευρωπαϊκό και εν γένει παγκόσμιο γίγνεσθαι. Ο φιλοευρωπαϊκός του χαρακτήρας συνδυάζεται ή εξισορροπείται από έναν διάχυτο πραγματισμό με την παραδοχή ότι στην ευρωπαϊκή σκακιέρα υπάρχουν παίκτες που σχεδιάζουν τις κινήσεις τους σε μια όχι και τόσο προωθημένη για την ευρωπαϊκή ενοποίηση κατεύθυνση. Από την άλλη όμως και ο γερμανοκεντρισμός του μετριάζεται από ρεαλισμό με τη συναίσθηση ότι η Γερμανία ή οι μεγάλες χώρες όλες μαζί δε μπορούν από μόνες τους να επιβάλλουν τις απόψεις τους και συνεπώς είναι πιθανό το Maastricht II να μη φέρει τις μεγάλες ανακατατάξεις που φαντάζονται μερικοί στους συσχετισμούς δυνάμεων μεταξύ των οργάνων ή στις σχέσεις της Ένωσης από τη μία και των κρατών-μελών από την άλλη, ή στις σχέσεις των κρατών μεταξύ τους.

Αξίζει όμως να σταθούμε σε μερικά σημεία της ομιλίας παρουσιάζουν άμεσα ή έμμεσα ενδιαφέρον για την Ελλάδα. Η κατηγορηματική αναφορά ότι η επόμενη διεύθυνση θα περιλαμβάνει και την Κύπρο και μάλιστα χωρίς την επιφύλαξη της προηγούμενης επίλυσης του πολιτικού της προβλήματος είναι ένα στοιχείο αναμφίβολα θετικό για τον ελληνισμό. Όπως επίσης και ο έμμεσος αποκλεισμός της Τουρκίας από τις υπό μελλοντική πλήρη ένταξη χώρες περιορίζοντας τις σχέσεις της χώρας αυτής με την Ένωση στην τελωνειακή Ένωση ή έστω μακροπρόθεσμα σε μία ειδική σχέση. Αποτελεί άραγε η τοποθέτηση αυτή δικαίωση όσων στη χώρα μας τονίζουν ότι θα πρέπει να πάψουμε να παίζουμε άθελμα μας το παιχνίδι των εταίρων μας, οι οποίοι, ενώ προφανώς για πολλούς και ευνόητους λόγους δεν επιθυμούν την πλήρη ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κρύβονται πίσω από τις δικές μας δικαιολογημένες εναισθησίες και αντιρρήσεις; Θα μπορούσε να βρεθεί κάποιος, ο οποίος με αξιοπιστία θα έθετε θέμα μελλοντικής ένταξης της Τουρκίας στην Ένωση, τη στιγμή που η Γερμανία, ο καλλίτερος και παλαιότερος φίλος της Τουρκίας στη Δύση διά στόματος του Καγκελαρίου της, αποκλείει το ενδεχόμενο αυτό; Τα ερωτήματα, υπό το βάρος άλλωστε της πρόσφατης ελληνοτουρκικής κρίσης στο Αιγαίο, μένουν προς το παρόν ανοικτά.

Αλλά και οι σχέσεις της Γερμανίας με τους εταίρους της, ιδίως μέσα από την ONE, μας αφορούν -τουλάχιστον έμμεσα. Οι σχετικές διαπιστώσεις του γερμανού Καγκελαρίου ανταποκρίνονται απόλυτα στην πραγματικότητα.

Και η χώρα μας, με βάση αυτόν τον σκεπτικισμό, θα μπορούσε να έχει λόγους να φοβάται μια υπερτροφική Γερμανία στο πλαίσιο της ONE. Η διατύπωση αυτών των φόβων αποτελεί όμως τη μία όψη του νομίσματος. Η άλλη όψη είναι ότι ο κόσμος, ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού και του διπολισμού, έχει μεταβληθεί άρδην. Οι αγορές έχουν παγκοσμιοποιηθεί και ο ανταγωνισμός σ' αυτές διεξάγεται όχι τόσο από μεμονωμένα κράτη όσο από ενώσεις κρατών. Για να καταφέρει η Ευρώπη να παίξει ισχυρό ρόλο πρέπει να ενοποιηθεί οικονομικά και προπάντων να αποκτήσει ενιαίο νόμισμα. Απαραίτητη προϋπόθεση σ' αυτή την προσπάθεια είναι η συμμετοχή της Γερμανίας. Καλλίτερο λοιπόν για την Ευρώπη, αλλά και για τη Γερμανία, είναι να βρίσκεται η τελευταία μέσα στην ευρωπαϊκή ενοποίηση, έστω και με τη δυσάρεστη για πολλούς αίσθηση ότι θα παίξει τον πρώτο ρόλο. Όσο

για τη χώρα μας θα αντιστρέψαμε την αποστροφή του λόγου του Καγκελαρίου και θα λέγαμε ότι από αυτήν και όχι από τη Γερμανία εξαρτάται η συμμετοχή της στις εξελίξεις που σηματοδοτεί η ONE ή η περιθωριοποίηση που συνεπάγεται ο αποκλεισμός από αυτήν. Οι φόβοι όμως δεν περιορίζονται στον οικονομικό τομέα, αλλά επεκτείνονται και στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Και εδώ η χώρα μας είχε πικρή εμπειρία από το τι σημαίνει η ισχυρή Γερμανία που επιβάλλει τη θέλησή της στους άλλους (βλ. το παράδειγμα της πρώην Γιουγκοσλαβίας). Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η τήρηση και ενδυνάμωση της κοινοτικής αλληλεγγύης και η εγγύηση και κατοχύρωση του απαραβία-

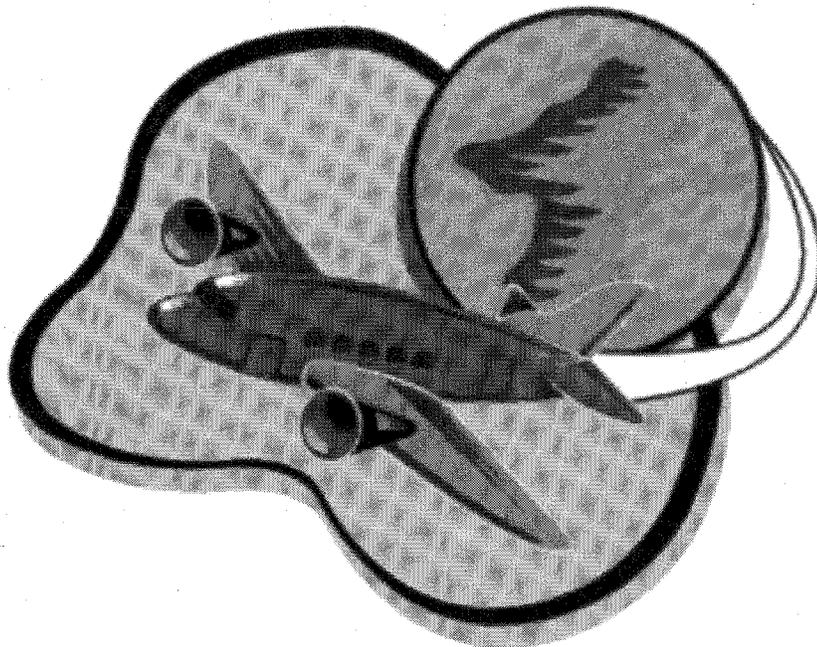
“*Όσο για τη χώρα μας θα αντιστρέψαμε την αποστροφή του λόγου του Καγκελαρίου και θα λέγαμε ότι από αυτήν και όχι από τη Γερμανία εξαρτάται η συμμετοχή της στις εξελίξεις που σηματοδοτεί η ONE ή η περιθωριοποίηση που συνεπάγεται ο αποκλεισμός από αυτήν. Οι φόβοι όμως δεν περιορίζονται στον οικονομικό τομέα, αλλά επεκτείνονται και στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής*”

στού των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης, τα οποία τυχαίνει εν μέρει να ταυτίζονται με τα ελληνικά σύνορα. Κοινή εξωτερική πολιτική χωρίς αυτές τις βασικές προϋποθέσεις μόνο ως παρωδία “κοινής” εξωτερικής πολιτικής μπορεί να χαρακτηριστεί, όπως απέδειξε η πρόσφατη πικρή εμπειρία από την κρίση στο Αιγαίο. Αντίθετα η τήρηση αυτών των προϋποθέσεων θα αποδείξει ότι η κοινή εξωτερική πολιτική δεν είναι το κακό που πολλοί φοβούνται.

Τελειώνοντας, θα θέλαμε να κάνουμε την ευχή οι επισημάνσεις αυτές από την ομιλία του H. Kohl στο Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης να γίνουν αντικείμενο προβληματισμού και στη χώρα μας για το πώς βλέπει την πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης η “με απόσταση ισχυρότερη οικονομικά χώρα της Ένωσης” ενόψει μάλιστα της Διακυβερνητικής Διάσκεψης και της αναζήτησης συμμαχιών για την καλλίτερη προώθηση των ελληνικών συμφερόντων.

iTEL-Net

Η ΑΛΛΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ INTERNET

- Φιλική Εξυπηρέτηση και συνεχή υποστήριξη στον πελάτη
- Πρόσβαση σε όλες τις υπηρεσίες του δικτύου σε περιβάλλον Windows
- Άμεση Σύνδεση
- Προσιτή τιμή
- Απεριόριστη χρονική χρήση του δικτύου
- Δημιουργία Εταιρικών ή Προσωπικών Σελίδων (Home Pages)
- Δημιουργία Υπηρεσιών προσαρμοσμένων στις ανάγκες του Πελάτη
- Σεμινάρια κατάρτισης στον INTERNET

Για περισσότερες πληροφορίες επικοινωνήστε με την

iTEL ΕΠΕ
Αιγιαλείας 21 & Χαλεπά 1,
151 25 ΜΑΡΟΥΣΙ,
Τηλ.: (01) 6810270, 6846932
E - Mail: sales@itel.gr

Τεχνολογική Εκπαίδευση και Ευρωπαϊκή Ένωση

Της ΕΛΕΝΗΣ ΤΡΟΒΑ,

ΔΝ Δικηγόρου, τακτικός συνεργάτης της Ευρωπαϊκής Έκφρασης

Πριν από μερικά χρόνια η εκπαίδευση ανήκε στα ζητήματα που περιφερειακά μόνο απασχολούσαν την ευρωπαϊκή πραγματικότητα. Η θεωρία το αντιμετώπιζε ως κατ' εξοχήν ζήτημα που αφορά τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών-μελών και η πρακτική περιοριζόταν σε εξαγγελίες μελλοντικών στόχων. Θεωρείτο ως αντικείμενο της αρμοδιότητας των χωρών-μελών ιδίως και δεν αποτελούσε ζήτημα αιχμής. Το δικαστήριο της ΕΕ όμως ήδη από το 1964 με την απόφαση UNGER προανήγγειλε αυτό που έμελλε να ακολουθήσει: τη σύνδεση της ελεύθερης εγκατάστασης με την άσκηση των επαγγελματιών.

Στα τέλη της δεκαετίας του '80 υποστηρίχθηκε εντελώς πρωτοποριακά, από την ελληνική μάλιστα θεωρία, ότι η τύχη της εκπαίδευσης ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την ελεύθερη εγκατάσταση και την καθιέρωση των βασικών σκοπών της ΕΕ². Έννοια κλειδί για τη σύνδεση της παιδείας με την ελεύθερη εγκατάσταση ήταν αυτή της επαγγελματικής κατάρτισης.

Πολλά άλλαξαν μέσα στα τελευταία χρόνια, η θεωρητική αυτή θέση δικαιώθηκε και η εκπαίδευση που οδηγεί σε επαγγελματική κατάρτιση των πολιτών της ΕΕ αποτελεί πλέον καθοριστικό παράγοντα για την ελεύθερη εγκατάσταση.

Ήδη η Παιδεία φιγουράρει στη Συνθήκη του Μάαστριχτ (αρθ. 126-7) και όλο το κεφάλαιο 3 τίτλος VII φέρει τον τίτλο "Παιδεία, Επαγγελματική Εκπαίδευση και νεολαία". Η επαγγελματική ιδίως εκπαίδευση αποτελεί

συγκεκριμένο στόχο της Κοινότητας κατά το άρθρο 127.

Με τον Κανονισμό 1360/90 συστήθηκε εξάλλου Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, ενώ σειρά προγραμμάτων και ψηφισμάτων αναφέρονται στην εκπαιδευτική πολιτική. Η Ευρώπη επενδύει στην εκπαίδευση με ζήλο. Εκ παραλλήλου νομοθετεί.

Η αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων με τις οδηγίες 89/48/ΕΟΚ και 91/51/ΕΟΚ ξεκαθάρισε οριστικά το τοπίο. Οι λεγόμενες τομεακές οδηγίες που κατοχύρωσαν για το καθένα τα προσόντα που απαιτούνται για την άσκηση των συγκεκριμένων επαγγελματιών δεν αφήνουν την παραμικρή αμφιβολία.

Η Ευρώπη των Πολιτών θα στελεχωθεί από επαγγελματίες, οι οποίοι θα εκλέγονται με κριτήρια ενιαία, θα ασκούν το επάγγελμα τους με ενιαίες προϋποθέσεις, θα αποκτούν τίτλους σπουδών τριτοβάθμιας και μετά - δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σύμφωνα με ένα κοινό σύστημα για όλες τις χώρες-μέλη. Οι ευρωπαίοι πολίτες θα ζήσουν σε μια κοινωνία ανοιχτή που θα κατοχυρώνει θεσμικά το δικαίωμα στην ελεύθερη εγκατάσταση χωρίς κανενός είδους υπεκφυγές.

Σήμερα κυκλοφορούν βιβλία με τίτλο "Η Ευρώπη των Πτυχίων και των Επαγγελματιών", "Η επίδραση του Κοινοτικού Δικαίου στη δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα", και ουδείς εκπλήσεται. Αντίθετα τούτο είναι το ζήτημα αιχμής.

Η θέση των κρατών-μελών, από την

άλλη μεριά, παραμένει αμυντική. Οι γνωστές μέθοδοι της παράλειψης ενσωμάτωσης οδηγίας ή της θέσπισης επιπλέον κριτηρίων εθνικού χαρακτήρα δίδουν άφθονες ευκαιρίες στη νομολογία του ΔΕΚ να αρθρώσει γλαφυρό λόγο. Η αμυντική αυτή στάση δεν μέλλει όπως φαίνεται να κρατήσει για πολύ ακόμη.

Κι αν για τους πτυχιούχους ΑΕΙ, γιατρούς, δικηγόρους, πολυτέχνες που το θέμα είναι φλέγον γιατί αφορά ιδίως την άρχουσα επαγγελματική τάξη, για τους πτυχιούχους τεχνολογικών σχολών το θέμα αποκτά μέγιστη οξύτητα καθώς αφορά την Ευρώπη των πολλών³.

Δεν είναι τυχαίο λοιπόν που και στη χώρα μας η τεχνολογική μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση δίνει αφορμές για σημαντικές δίκες και πολιτικές συγκρούσεις, όλες ενδείξεις της κοινωνικής επικαιρότητας του προβλήματος τόσο για την ΕΕ όσο και για την Ελλάδα. Βέβαια στην Ελλάδα η εκπαίδευση και τα πτυχία έδωσαν και άλλες ευκαιρίες νομικού και κοινωνικού διαλόγου με οξύτητα, όπως για το ζήτημα των ιδιωτικών πανεπιστημίων. Τα ΤΕΙ όμως και η μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση αφορούν μεγάλο αριθμό πολιτών τα επαγγελματικά δικαιώματα των οποίων κατοχυρώνονται το πρώτον από την ΕΕ, η οποία ως φαίνεται τα αξιολογεί ως εξίσου σημαντικά με τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων των σχολών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Προπομπός του κοινωνικού διαλόγου έγινε το προεδρικό διάταγμα 319/1994 το οποίο όρισε τα επαγγελ-

ματικά δικαιώματα των πτυχιούχων πολιτικών δομικών έργων, πολιτικών έργων υποδομής, τυπογραφίας της σχολής Τεχνολογικών Εφαρμογών και Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

Τα επαγγελματικά δικαιώματα που καθιέρωσε το συγκεκριμένο διάταγμα έθιγαν κατάφωρα τα δικαιώματα των πτυχιούχων ΑΕΙ. Πρέπει να σημειωθεί ότι το διάταγμα αυτό αφορούσε 40.000 Έλληνες πτυχιούχους ΤΕΙ και εκδόθηκε 11 χρόνια μετά τον εξουσιοδοτικό νόμο 1404/83 που προέβλεπε την κατοχύρωσή τους.

Το διάταγμα αυτό ενόψει της διαφαινόμενης σύγκρουσης μεταξύ ΑΕΙ και ΤΕΙ έμελλε να ανακληθεί από τον Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ παρ' όλη την τοποθέτηση του Συμβουλίου της Επικρατείας ότι κάτι τέτοιο δεν ήταν σύμφωνο με το Σύνταγμα.

Παρότι με την έναρξη αυτή του κοινωνικού διαλόγου δεν αναφέρθηκε ούτε για μία στιγμή το ζήτημα της εφαρμογής του δικαιού της ΕΕ, σιωπηρά όλοι το γνώριζαν. Η κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων αυτής της ομάδας πτυχιούχων τεχνολογικής εκπαίδευσης δεν άνοιγε την πόρτα σε 40.000 Έλληνες αλλά σε πολλά εκατομμύρια Ευρωπαίους Πολίτες. Ο ημερήσιος τύπος πλέον το συζητά φωναχτά (βλ. Επενδυτή της 25/5/1996).

Το ίδιο επαναλήφθηκε λίγο καιρό μετά με την έκδοση της απόφασης ΣτΕ 1260/95 που αφορούσε τα δικαιώματα των ειδικών νοσηλευτών και σημείωνε ότι η τυχόν εξομοίωση πτυχιούχων ΑΕΙ και ΤΕΙ είναι αντίθετη στο Σύνταγμα. Σιγή απόλυτη και πάλι για το ζήτημα του δικαιού της ΕΕ.

Σε λίγες εβδομάδες συζητείται στο ίδιο δικαστήριο (21/6/96) το πρόβλημα των ΤΕΙ και της κατοχύρωσης επαγγελματικών δικαιωμάτων. Αλλά πρακτικά επεξεργασίας προεδρικά διαταγμάτων από το ΣτΕ Ξεκαθάρισαν απόλυτα πλέον την ατμόσφαιρα με αφορμή το πρόγραμμα και τη διάρκεια σπουδών στα ΤΕΙ: το ΠΕ 555/95 διακριτικά και το ΠΕ 124/1996 με απόλυτη σαφήνεια.

Εν τω μεταξύ ήδη η Ελλάδα καταδικάστηκε από το ΔΕΚ για παράλειψη ενσωμάτωσης της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ, με την απόφαση C. 365/93 Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας. Βεβαίως και δεύτερη οδηγία δεν έχει ακόμη ενσωματωθεί και αυτή. Η Ελλάδα, πρέπει να σημειωθεί, δεν εί-

ναι η μόνη χώρα που ανθίσταται. Εντελώς πρόσφατα καταδικάστηκε από το ΔΕΚ και το Βέλγιο για το ίδιο ζήτημα¹.

Είναι πλέον ολοφάνερο ότι η τεχνολογική μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση πρόκειται να θέσει τη βόμβα στα θεμέλια της αμυντικής οργάνωσης των χωρών-μελών της ΕΕ, όσον αφορά την ελεύθερη εγκατάσταση. Το φάσμα της ανεργίας στην Ευρώπη δεν επιτρέπει άλλη αναβολή. Η Ευρώπη των πολλών είναι γεγονός και οι χώρες-μέλη θα πρέπει να αναθεωρήσουν τη στάση τους επιλέγοντας όραμα:

Είτε να παραμείνουν σ' έναν ορεινό μικρόκοσμο που θεωρεί τον ξένο κακό και τον αποδιώχνει με ευρηματικά μέσα. Είτε ν' ανοίξουν τις πόρτες στους πολίτες της Ευρώπης θεοπίζοντας ισότιμα κριτήρια κοινωνικής ανόδου και ελεύθερης εγκατάστασης για όλους.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η πλέον συνήθης διαδρομή προς την κοινωνική άνοδο είναι η επαγγελματική και ότι το πτυχίο αποτελεί το διαβατήριο για την απασχόληση και την επαγγελματική προοπτική των πολιτών.

Η Ελλάδα παραμένει όμως πιστή σε άλλη αντίληψη για την παιδεία και την εκπαίδευση, αντίληψη που απεικονίζει και το κείμενο του Συντάγματος (άρθρο. 16) και η ειδική της νομοθεσία. Για τους Έλληνες το πτυχίο ήταν πιστοποίηση κοινωνικής ανόδου ipso facto και ανεξαρτήτως άσκησης επαγγέλματος. Το πτυχίο-φαντασίωση (διδόδου αδικαιολόγητα) επέτρεψε στην μεταπολεμική γενιά στο σύνολό της να ονειρεύεται και παραμένει μια από τις πλέον σαφείς και θεμιτές νεοελληνικές υστερίες.

Να μου επιτραπεί ο νεολογισμός, για ένα λόγο μόνο, διότι η απόκτηση πτυχίου δεν συνδέθηκε με καμία απολύτως προσδοκία παιδείας ή έστω ουσιαστικής εκπαίδευσης, ούτε άσκησε την νεότερη γενιά στον πνευματικό μόχθο. Δεν έδωσε καν αφορμή για τη δημιουργία μιας προσωρινής και παροδικής έστω πνευματικής άρχουσας τάξης. Το πτυχίο παρέμεινε το άλλοθι του απαίδευτου και συχνά του ανεπάγγελτου Έλληνα. Η δε παιδεία παρέμεινε μοναχική οδός ιδιωτικού χαρακτήρα.

Για όλους αυτούς τους λόγους πιστεύω ότι η στρατηγική του κλεφτοπόλεμου ως προς την ελεύθερη εγκατάσταση οφείλει να σταματήσει. Η χά-

ραξη μιας εκπαιδευτικής πολιτικής με όραμα είναι υποχρέωση της πολιτικής τάξης προς τα ελληνόπουλα, τα οποία δικαιούνται να ελπίζουν ότι είναι και αυτά πολίτες της Ευρώπης των πολλών. Τα ελληνόπουλα μέχρι σήμερα ασκούνται στην παιδαγωγική απελπισία και το δημαγωγικό μηδενισμό φοιτώντας σε φροντιστήρια και περιφρονώντας τα σχολεία. Η Ευρώπη των πτυχίων και των επαγγελματιών απαιτεί μια εκ βάθρων μεταβολή της στάσης αυτής. Το ζήτημα αυτό, όπως φαίνεται, θα ανοίξει και τον διάλογο για το νομικό ζήτημα της σχέσης των συνταγματικών διατάξεων, όπως αυτή του άρθ. 16Σ., με το δίκαιο της ΕΕ.

Αντί λοιπόν να δυσκολεύει η ελεύθερη εγκατάσταση των Ευρωπαίων συμπολιτών μας, ας δυσκολέψει το όραμα. Ίσως έτσι η παιδεία (και η τεχνολογική και η τριτοβάθμια) από υστερία για το πτυχίο ή κοινωνική φαντασίωση, καταστεί φιλόδοξος στόχος όσων επιχειρούν να μοχθούν πνευματικά και να ονειρεύονται, αδιακρίτως εθνικής προελεύσεως.

Αν και η παιδεία παραμένει πάντα ιδιωτική, μοναχική πορεία των ανθρώπων, με βεβαιότητα μπορεί πλέον κανείς να διαγνώσει ότι η μέση τάξη της Ευρώπης των πολλών θα αποτελείται από υπεύθυνους απόφοιτους τεχνολογικής και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με κατοχυρωμένο θεσμικά επάγγελμα και σχετικό τίτλο. Η εκπαίδευση θα αποσυνδεθεί από τη μεταφυσική και το όραμα και θα επιτρέψει στους πτυχιούχους να διεκδικήσουν μια θέση στον ανοιχτό ενιαίο χώρο της Ενωμένης Ευρώπης. Η διαπίστωση αυτή δεν αναιρεί φυσικά την αναγκαιότητα να διατηρηθεί το υπό εξαφάνιση είδος του στοχαστή. Αλλά γι' αυτό δεν μπορούμε να περιμένουμε πολλά από τις Οδηγίες και τα κάθε είδους νομοθετήματα.

1 ΔΕΚ Unger C 75/63 της 19. 3. 1964, ο όρος εργαζόμενος κατά την έννοια του άρθ. 48 Συνθ ΕΟΚ έχει κοινοτική σημασία.

2 Β. Σκουρή, Το Δίκαιο της Παιδείας, Θεσσαλονίκη 1988, ήδη κυκλοφόρησε και η β' έκδοση 1995

3 J. Pertek, L' Europe des diplomes et des professions, Bruylant, Bruxelles, 1994

4 Ε. Μουαμελετζή, Σάκουλας, Θεσσαλονίκη, 1996

5 Επενδυτής, 25.5.1996, 6.54, Καζάνι που βράζει τα ΤΕΙ, του Φ. Καλατζή

6 C. 216/94 Επιτροπή κατά Βασιλείου του Βελγίου

Υπηρεσίες επίγειας εξυπηρέτησης

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ - ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ

Του ΣΤΑΜΑΤΗ ΒΑΡΣΑΜΟΥ

Ως υπηρεσίες επίγειας εξυπηρέτησης θεωρούνται αυτές οι οποίες παρέχονται σε ένα αεροδρόμιο και αφορούν το αεροσκάφος, τους επιβάτες και το φορτίο. Οι εν λόγω υπηρεσίες συνιστούν σημαντικότατο παράγοντα της εύρυθμης λειτουργίας ένα αερομεταφορέα τόσο από πλευράς λειτουργικού κόστους όσο και από πλευράς εσόδων¹ και συνεπώς η σημασία του θεσμικού πλαισίου μέσα από το οποίο διενεργούνται είναι προφανής. Στην Ευρώπη το κανονιστικό πλαίσιο παροχής υπηρεσιών εξυπηρέτησης ποικίλει. Στην πιο φιλελεύθερη εκδοχή του ε-

πιτρέπεται πλήρης αυτοεξυπηρέτηση και παροχή υπηρεσιών σε τρίτους μέσα από μια ευρεία γκάμα φορέων². Στην πιο αυστηρή μορφή³ του από την άλλη, αποκλειστικός φορέας του δικαιώματος είναι μόνο ο εθνικός αερομεταφορέας δίχως να επιτρέπεται ούτε η αυτοεξυπηρέτηση. Στις παραγράφους που ακολουθούν στο πρώτο μέρος περιγράφεται το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο ενώ στο δεύτερο επιχειρείται η εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού στις υπηρεσίες εξυπηρέτησης όπως αυτές έχουν δομηθεί στην Ελλάδα.

Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο

Το ΕΛΛΗΝΙΚΟ νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με την παροχή υπηρεσιών επίγειας εξυπηρέτησης στην Ελλάδα, καθορίζεται από το:

Α) Προεδρικό Διάταγμα 3560/1956⁴: το οποίο μεταξύ άλλων στο άρθρο (2) χορηγεί στην Ο.Α. το αποκλειστικό δικαίωμα παροχής υπηρεσιών επίγειας εξυπηρέτησης σε αεροσκάφη ξένου νηολογίου, εκτός αν τα τελευταία έχουν την δυνατότητα ολικής αυτοεξυπηρέτησης.

Β) Προεδρικό Διάταγμα 533/1981⁵: που τροποποιώντας μερικώς την παραπάνω διάταξη εισάγει στην ελληνική έννομη τάξη την έννοια της μερικής αυτοεξυπηρέτησης, επιτρέποντας στους ξένους αερομεταφορείς να εξυπηρετούνται, εν όλω ή εν μέρει, υπό του Εθνικού Αερομεταφορέα.

Γ) Κανονισμός Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας (Υ.Π.Α.) Β/2393/

236/92, βάσει του οποίου η εν λόγω υπηρεσία⁷ έχει το δικαίωμα παροχής υπηρεσιών επίγειας εξυπηρέτησης σε όλα τα ελληνικά αεροδρόμια και μπορεί να επιτρέψει: - σε έναν ή σε περισσότερους φορείς το δικαίωμα παροχής των εν λόγω υπηρεσιών [Άρθρο 4 (3)] - παροχή υπηρεσιών επίγειας εξυπηρέτησης σε τρίτους [Άρθρο 4 (2)], αν και σύμφωνα με το άρθρο 6 απαγορεύεται σε αυτοεξυπηρετούμενους η παροχή των παραπάνω υπηρεσιών σε τρίτους - αυτοεξυπηρέτηση [Άρθρο 4 (3γ)]

Δ) Μια σειρά από διμερείς συμφωνίες μεταξύ της Ελλάδας και των άλλων συμβαλλόμενων χωρών, κυρίως με αυτές του πρώην Ανατολικού Συνασπισμού⁸.

Αλληλεπίδραση

Το ΠΑΡΑΠΑΝΩ νομοθετικό πλαίσιο χαρακτηρίζεται από αντιφατικότητα, αφού ενώ με τα Προεδρικά Διατάγματα-

τα το μονοπώλιο παροχής υπηρεσιών επίγειας εξυπηρέτησης, παρέχεται στην Ο.Α. ο Κανονισμός της Υ.Π.Α. διαφυλάσσει αυτό το δικαίωμα για την ίδια και θεμελιώνει μια διαδικασία βάσει της οποίας ένας ή περισσότεροι φορείς μπορούν να παρέχουν τις εν λόγω υπηρεσίες. Επίσης μολονότι το Άρθρο 6 του παραπάνω Κανονισμού απαγορεύει σε αυτοεξυπηρετούμενους αερομεταφορείς να παρέχουν τις υπηρεσίες αυτές σε τρίτους, η Ο.Α. απολαύει αυτού ακριβώς του δικαιώματος και μάλιστα κατά αποκλειστικότητα. Επειδή ο Κανονισμός της Υ.Π.Α. είναι διοικητική πράξη, δεν μπορεί να υπεριοχύει των Π.Δ. και συνεπώς ισχύει στο βαθμό που οι διατάξεις του δεν βρίσκονται σε αντίθεση με τις ρυθμίσεις του 1956 και 1981. Άρα ενώ το άρθρο 6 του Κανονισμού είναι ανενεργό σε σχέση με την Ο.Α., είναι πλήρως εφαρμόσιμο σε σχέση με τους άλλους αερομεταφορείς. Από την άλλη, το μονοπώλιο της Ο.Α. εκτείνεται μόνο σε αεροσκάφη ξένου ηολογίου. Συνεπώς η Υ.Π.Α. μπορεί σύμφωνα με το Άρθρο 4 (2) να ορίσει άλλους φορείς που να παρέχουν αυτές τις υπηρεσίες σε αεροσκάφη ελληνικού ηολογίου. Το δικαίωμα της Ο.Α. είναι μονοπωλιακό. Θα πρέπει λοιπόν να εξεταστεί κατά πόσο βρίσκεται σε συμφωνία με τις περί ανταγωνισμού διατάξεις και ειδικότερα με τα Άρθρα 90 και 86 της Συνθήκης.

Η εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού

Η σχετική αγορά υπηρεσιών

Η ΣΧΕΤΙΚΗ αγορά γίνεται δεκτό ότι είναι αυτή της παροχής υπηρεσιών επίγειας εξυπηρέτησης και διακρίνεται τόσο από την αγορά των αεροπορικών μεταφορών όσο και από αυτή της διάθεσης αερολμμενικών εγκαταστάσεων⁹. Η γεωγραφική αγορά Ο προσδιορισμός της γεωγραφικής αγοράς εξαρτάται από το εάν ένα αεροδρόμιο μπορεί να υποκατασταθεί με ένα άλλο: Η τοποθεσία, οι προτιμήσεις του κοινού και η δυνατότητα χρησιμοποίησης του αεροδρομίου ως επιχειρησιακού κέντρου επιδρούν αποφασιστικά στον καθορισμό της. Στην Ελλάδα τα δύο μεγαλύτερα αεροδρόμια - Αθηνών και Θεσσαλονίκης - και χωρικά αλλά και από άποψη προ-

τιμήσεων του κοινού θεωρούνται ότι εξυπηρετούν διαφορετικές περιοχές. Επιπλέον η κακή οδική και σιδηροδρομική σύνδεση, καθιστά αδύνατη την αμοιβαία υποκατάστασή τους. Αντιθέτως, τα αεροδρόμια Ηρακλείου και Χανίων αποτελούν ενιαία αγορά, αφού ανήκουν στον ίδιο γεωγραφικό χώρο και έχουν παρόμοια υποδομή. Σημαντικό κομμάτι της Κοινής Αγοράς Η παραπάνω προϋπόθεση καλύπτεται από την ύπαρξη υψηλής κίνησης σε ένα ή περισσότερα υποκαταστήματα μεταξύ τους αεροδρόμια¹⁰. Το Αεροδρόμιο των Αθηνών με συνολική κίνηση 4.984.470 επιβάτες για το 1994 είναι σημαντικό τμήμα της Κοινής Αγοράς. Ομοίως, τα Αεροδρόμια Θεσσαλονίκης, Ρόδου, Κέρκυρας καθώς και τα υποκαταστήματα μεταξύ τους Αεροδρόμια Χανίων και Ηρακλείου, θεωρείται ότι καλύπτουν τη παραπάνω συνθήκη¹¹.

Επίδραση στις συναλλαγές

Ο εγγενής διεθνής χαρακτήρας των αερομεταφορών αναπόφευκτα επηρεάζει τις συναλλαγές μεταξύ των κρατών μελών. Για παράδειγμα από την συνολική κίνηση του αεροδρομίου των Αθηνών, και μόνο το 38% αφορά ενδοκοινοτικά δρομολόγια, ενώ από πλευράς εμπορευματικής κίνησης με κράτη μέλη αντιπροσωπεύει το 40%.

Δεσπόζουσα θέση

Η Ο.Α. λόγω της μονοπωλιακής άσκησης του εν λόγω δικαιώματος κατέχει δεσπόζουσα θέση στην υπό εξέταση αγορά.

Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης

Η καταγγελλόμενη από πολλούς αερομεταφορείς κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης της Ο.Α. αφορά αφ' ενός μεν το χαμηλό επίπεδο των προσφερομένων υπηρεσιών, αφ' ετέρου δε την υπό την Ο.Α. επιβαλλόμενη τιμολογιακή πολιτική η οποία, όχι μόνο κρίνεται ως υψηλότερη, αλλά και ότι καθορίζεται με βάση το ανώτατο βάρος του αεροσκάφους κατά την απογείωσή του, χωρίς να λαμβάνεται υπ' όψιν ο όγκος του φορτίου ή ο αριθμός των επιβατών. Οι ανωτέρω ενδείξεις κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης πηγάζουν από το αποκλειστικό δικαίωμα της Ο.Α. να παράσχει υπηρεσίες εξυπηρέτησης. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο με μια σειρά αποφάσεων του διέκρινε τρεις περιπτώσεις κατά τις οποίες η μονοπωλιακή άσκηση ενός δικαιώματος έρχεται σε αντίθεση με τις διατά-

ξεις της Συνθήκης. α) Ο φορέας ασκώντας το δικαίωμα του οδηγείται ή δεν μπορεί να αποφύγει κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης του. β) Ο φορέας του δικαιώματος επεκτείνεται χωρίς καμιά αντικειμενική δικαιολογία σε άλλη παραπλήσια αγορά. γ) Το παραχωρηθέν δικαίωμα ούτε συμβιβάζεται με την ως τώρα πρακτική ούτε δικαιολογείται αντικειμενικά. Η πρώτη κατηγορία - αντίθετα με τις άλλες δύο - προϋποθέτει τη τέλεση μιας συγκεκριμένης πράξης προκειμένου να θεμελιωθεί παράβαση των άρθρων 86 και 90 (Υποθέσεις EPT, Hofner, Λιμάνι της Γένουα)¹². Στον τομέα των υπηρεσιών επίγειας εξυπηρέτησης όμως η θεμελίωση κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης βασιζόμενη πάνω σε συγκεκριμένη παράβαση του άρθρου 86 ορισμένες φορές καθίστανται δύσκολη. Για παράδειγμα η κατάδειξη υπερτιμολόγησης προϋποθέτει συγκριτική μελέτη επιβολής τιμών σε περισσότερα του ενός αεροδρομίου. Οι σημαντικές διαφορές όμως στο κόστος εργασίας και στο επίπεδο υποδομής μεταξύ των διαφόρων αεροδρομίων κάνει δύσκολη την απόδειξη της συγκεκριμένης παράβασης. Στο αεροδρόμιο των Αθηνών, παρόλο που το συνολικό κόστος εργασίας είναι από τα πλέον χαμηλά στην Ευρώπη, οι επιβαλλόμενες τιμές θεωρούνται υψηλότερες. Το συνολικό κόστος όμως συνδέεται με το επίπεδο της υποδομής. Χαμηλό επίπεδο υλικότεχνικής υποδομής συνεπάγεται υψηλότερο κόστος και μέτρα ποιότητας υπηρεσιών. Εν όψει αυτών των δυσκολιών το ερώτημα είναι αν θα ήταν προτιμότερο να ακολουθηθεί η αρχή της "επέκτασης" όπως αυτή αναπτύχθηκε από το Δικαστήριο στις υποθέσεις RTT και Services¹³ στις οποίες έκρινε ότι ένας φορέας παραβιάζει το άρθρο 86 όταν επεκτείνοντας το δικαίωμα του σε άλλες αγορές περιορίζει τον ανταγωνισμό. Επιπλέον με βάση την υπόθεση Corbeau¹⁴, ένα τέτοιο δικαίωμα είναι per se αντίθετο με τις περί ανταγωνισμού διατάξεις εκτός αν είναι απαραίτητο προκειμένου να ασκηθεί μια συγκεκριμένη δραστηριότητα. Η απόδειξη της ανωτέρω αρχής στο πεδίο των υπηρεσιών εξυπηρέτησης προϋποθέτει ότι ο κάτοχος του δικαιώματος αυτού έχει δεσπόζουσα θέση και σε άλλους συναφείς τομείς όπως αυτοί των αεροπο-

οικών μεταφορών ή της διάθεσης αερολιμενικών εγκαταστάσεων. Αρμόδια αρχή για την εποπτεία και διάθεση των αερολιμενικών εγκαταστάσεων στην Ελλάδα είναι η Υ.Π.Α. Το ανακύπτον ζήτημα συνελπώς είναι αν η Ο.Α. και η Υ.Π.Α. μπορούν να θεωρηθούν ότι αποτελούν ενιαία οντότητα, παρόλο που είναι ξεχωριστές νομικές προσωπικότητες και χωρίς κανένα εμφανή νομικό δεσμό μεταξύ τους. Η Ο.Α. και η Υ.Π.Α. για περισσότερο από 40 χρόνια λειτουργούσαν μέσα σε μη ανταγωνιστικό περιβάλλον με κύριο χαρακτηριστικό την έλλειψη διοικητικής αυτοτέλειας και αυτονομίας. Η συνακόλουθη αλληλεξάρτηση μεταξύ των δύο οργανισμών καθόρισε την εξέλιξη του νομοθετικού πλαισίου καθώς και την εφαρμογή συγκεκριμένων στρατηγικών στον τομέα των αερομεταφορών. Σε ό,τι αφορά το νομοθετικό πλαίσιο είναι ενδεικτικό ότι η Υ.Π.Α. με το άρθρο 6 του υπ'αυτής εκδοθέντος Κανονισμού Β/2393/236/92 επεκτείνει de facto το μονοπωλιακό δικαίωμα παροχής υπηρεσιών εξυπηρέτησης της Ο.Α. και σε αεροσκάφη ελληνικού νηολογίου, συμπληρώνοντας έτσι τα Προεδρικά Διατάγματα που αφορούσαν αεροσκάφη ξένου μόνο νηολογίου. Αναφορικά με την χάραξη της εν γένει πολιτικής αερομεταφορών, όταν η Ο.Α. δεν δείχνει ενδιαφέρον για την εμπορική εκμετάλλευση ορισμένων γραμμών, η Υ.Π.Α. αποφεύγει να συνάψει διμερείς συμφωνίες ακόμα και όταν αρχική της επιδίωξη είναι αντίθετη με αυτή της Ο.Α.¹⁵ Σε άλλες περιπτώσεις η Υ.Π.Α. ζητάει την σύμφωνη γνώμη της Ο.Α. προκειμένου να εκδώσει προσωρινή άδεια¹⁶ - ελλείψει επίσημης συμφωνίας - εκτέλεσης πτήσεων μη κοινοτικών αερομεταφορέων, ενώ όταν τελικά εκδοθεί η άδεια, όρος απαράβατος είναι ότι τα αεροσκάφη θα εξυπηρετούνται από την Ο.Α.¹⁷ Τέλος, στο πεδίο της διάθεσης αερολιμενικών εγκαταστάσεων η Υ.Π.Α. πολ-

λές φορές προστατεύει την δεσπόζουσα θέση της Ο.Α., συναρτώντας σε πολλές περιπτώσεις τις ώρες λειτουργίας ορισμένων περιφερειακών αεροδρομίων με τις πτήσεις της Ο.Α., ή επιτρέποντας μόνο στον εθνικό αερομεταφορέα να επεκταθεί στις εγκαταστάσεις της πρώην στρατιωτικής βάσης των Η.Π.Α. στο Ελληνικό, εντείνοντας κατά αυτόν τον τρόπο το ήδη μεγάλο πρόβλημα χωρητικότητας του αεροδρομίου εις βάρος άλλων αεροπορικών εταιριών.

Συμπέρασμα

Η ΑΝΩΤΕΡΩ παρουσιασθείσα αλληλεξάρτηση η οποία απηχεί την ύπαρξη ισχυρών ιστορικών δεσμών μεταξύ των δύο οργανισμών, είναι περιοριστική του ανταγωνισμού και αναπόφευκτα τίθεται το ερώτημα της σταδιακής αυτονομίας της Υ.Π.Α. και της Ο.Α. από κάθε μορφής κρατικής επιρροής και παρέμβασης καθώς και αυτό του τρόπου εισαγωγής του ανταγωνισμού - εν όψει και της υπό έκδοση οδηγίας του Συμβουλίου - στο πεδίο των υπηρεσιών επίγειας εξυπηρέτησης. Συνίσταται λοιπόν ότι η επιδιωκόμενη αυτονομία πρέπει να έχει διττό χαρακτήρα. Από την μια πλευρά, οι αεροπορικές αρχές κάθε αεροδρομίου, θα πρέπει να θεωρούνται ως ξεχωριστές οντότητες, ανεξάρτητες από κάθε μορφή κρατικής παρέμβασης και με σκοπό την καλύτερη και αποδοτικότερη διαχείριση του αεροδρομίου, έχοντας αποκλειστική δικαιοδοσία αναφορικά με την διάθεση των αερολιμενικών εγκαταστάσεων. Μια τέτοια αρχή επιπλέον θα πρέπει να είναι ανεξάρτητη και από την κεντρική υπηρεσία πολιτικής αεροπορίας η οποία όντας και η ίδια ανεξάρτητη από κάθε κρατική επιρροή θα είναι υπεύθυνη για θέματα γενικότερης φύσης, όπως έκδοση αδειών σε αερομεταφορείς κ.λ.π. Το παραπάνω μοντέλο βέ-

βαια, προϋποθέτει υψηλή αεροπορική κίνηση. Σε μια χώρα με περιορισμένη αεροπορική δραστηριότητα, η παραπάνω μορφή αεροπορικής οργάνωσης θα σήμαινε περιττή αύξηση του συνολικού κόστους. Στην Ελλάδα η αύξηση της αεροπορικής κίνησης έχει εποχιακό χαρακτήρα. Στην δεκαετία 1981-1991 η ολική κίνηση παρουσίασε αύξηση της τάξης του 41% (3,9% αύξηση κατά έτος) κυρίως λόγω της σημαντικής αύξησης των ναυλωμένων πτήσεων (charter) που ενώ το 1990 αντιστοιχούσαν στο 46% των συνολικών πτήσεων, το 1995 έφτασαν να αντιπροσωπεύουν το 63%¹⁸. Επιπλέον η απόσταση της Ελλάδας από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες καθώς και η θέση της ανάμεσα στην Ευρώπη και την Ασία ευνοούν την ανάπτυξη των αερομεταφορών τουλάχιστον για αποστάσεις μεγαλύτερες των 600 ή 800 χλμ. Συνεπώς, στην Ελλάδα τα μεγάλα αεροδρόμια θα μπορούσαν να αναδιοργανωθούν στην ανωτέρω προτεινόμενη μορφή, ενώ τα περιφερειακά αεροδρόμια με όχι έντονη κίνηση θα μπορούσαν να παραμείνουν υπό την εποπτεία της Υ.Π.Α. Σε ό,τι αφορά τις προϋποθέσεις εισαγωγής του ανταγωνισμού στην Ελλάδα και ενόψει της υπό έκδοση οδηγίας η οποία κάνει λόγο για μια τουλάχιστον ανεξάρτητη εταιρεία παροχής υπηρεσιών σε αεροδρόμια με έντονη επιβατική κίνηση συνιστάται ότι πρέπει να ληφθούν υπόψη τα ακόλουθα:

1) Οι πολλές και απομονωμένες περιοχές της Ελλάδας, οι οποίες έχουν ελλιπή οδική ή θαλάσσια σύνδεση είτε μεταξύ τους είτε με το κέντρο.

2) Ο εποχιακός χαρακτήρας των αεροπορικών μεταφορών στην Ελλάδα.

3) Ο κίνδυνος ότι η απελευθέρωση των υπηρεσιών εξυπηρέτησης μπορεί να οδηγήσει τους νεοεισερχόμενους φορείς σε μια επιλεκτική παροχή εκείνων των υπηρεσιών που απαιτούν ελάχιστο κεφάλαιο αλλά είναι υψηλά κερδοφόρες, αφήνοντας τις άλλες να παρέχονται είτε από τις αεροπορικές αρχές είτε από τον μέχρι τώρα αποκλειστικό φορέα, την Ο.Α. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο στην υπόθεση Corbeau έκρινε ότι η μεταφορά κέρδους από κερδοφόρους σε μη κερδοφόρους τομείς είναι νόμιμη εάν είναι απαραίτητη προκειμένου να διαφυλαχθεί η οικονομική ισορροπία του παρέχοντος τις συγκεκριμένες υπηρε-

The provision at ground handling Services in Greece

A) The legal framework in Greece: The National flag-carrier enjoys the exclusive right to provide ground handling services to aircraft of foreign registration. B)

Application of the competition rules of Treaty of European Union to the ground handling sector: Application of the "extension" doctrine. C) Conclusion.

σίες. Η διαφαινόμενη λοιπόν εισοδος του ανταγωνισμού στο πεδίο των υπηρεσιών εξυπηρέτησης είναι εμφανές ότι μπορεί να διαταράξει την οικονομική ισορροπία της Ο.Α. η οποία βάσει του Π.Δ. του 1956 έχει όχι μόνο το δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση να παρέχει τις εν λόγω υπηρεσίες σε κάθε αεροδρόμιο ανεξαρτήτως

της κερδοφορίας που παρουσιάζει. Επίσης είναι εμφανές ότι τα μικρά περιφερειακά αεροδρόμια δεν μπορούν να μείνουν χωρίς την παροχή των υπηρεσιών αυτών αφού θα ισοδυναμούσε με παύση της λειτουργίας τους. Συνιστάται λοιπόν ότι οι υπηρεσίες επίγειας εξυπηρέτησης θα έπρεπε να χορηγούνται μέσα σε ένα πλαίσιο ανταγωνισμού σε όλα τα

μεγάλα αεροδρόμια υπό την προϋπόθεση ότι όλοι οι φορείς θα αναλάβουν την δημοσίευση χαρακτηριστικά υποχρέωση να παρέχουν αυτά τις υπηρεσίες και σε μικρά περιφερειακά αεροδρόμια μέσω μιας διαδικασίας παρόμοιας με αυτή που περιέχεται στον Κανονισμό 2408/92, ο οποίος αφορά την διενέργεια μη κερδοφόρων πτήσεων¹⁹.

Σημειώσεις

1. Η παροχή υπηρεσιών εξυπηρέτησης από την Ο.Α. εκτιμάται ότι αντιστοιχεί στο 13% των συνολικών εσόδων της.
2. Στα αεροδρόμια Heathrow και Gatwick του Λονδίνου.
3. Φορέας παροχής υπηρεσιών εξυπηρέτησης μπορεί να είναι μια αεροπορική εταιρία, οι αεροπορικές αρχές κάθε αεροδρόμιου ή μια ανεξάρτητη εταιρία.
4. Στα αεροδρόμια του Μιλάνου και την Ρώμη στην Ιταλία.
5. Προεδρικό Διάταγμα 3560/56: Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της 6/10/1956, τεύχος 2/222.
6. Προεδρικό Διάταγμα 553/81: Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της 26/09/81, τεύχος 1/278.
7. Κανονισμός Υ.Π.Α.: Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της 5/02/1992, τεύχος 2/62.
8. Στις Διμερείς Συμφωνίες με την Ουγγαρία, την Πολωνία, την Αλβανία, την Βουλγαρία, την Ρουμανία και την πρώην Τσεχοσλοβακία περιέχεται όρος βάσει του οποίου οι υπηρεσίες επίγειας εξυπηρέτησης ανταλλάσσεται αμοιβαία μεταξύ των εθνικών αερομεταφορέων των δύο συμβαλλομένων μερών.
9. Υπό ορισμένες προϋποθέσεις κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά υπηρεσιών εξυπηρέτησης θα μπορούσε να αποδοθεί στην ευρύτερη αγορά αεροπορικών μεταφορών. Ειδικότερα, όταν ο φορέας του δικαιώματος είναι αεροπορική εταιρία που ανταγωνίζεται άμεσα σε ορισμένες πτήσεις την λαμβά νουσα τις υπηρεσίες εταιρίες. Ομοίως, σε πολλές περιπτώσεις οι εν λόγω υπηρεσίες συνδέονται με αυτές για τη διάθεση αερολιμενικών εγκαταστάσεων καθιστώντας δύσκολη την μεταξύ τους διάκριση. (Αυτή ακριβώς είναι η θέση του Airport Council International που στην απάντησή της στην Επιτροπή αρνήθηκε την διάκριση μεταξύ αυτών των υπηρεσιών). Παρ' όλα αυτά για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου γίνεται δεκτό ότι οι υπηρεσίες εξυπηρέτησης αποτελούν αυτοτελή αγορά και είναι αυτές που περιέχονται στο παράρτημα Α της πρότυπης σύμβασης της I.A.T.A.: 1) Υπηρεσίες αντιπροσώπευσης. 2) Έλεγχος Φόρτωσης και τηλεπικοινωνίας. 3) Έλεγχος μονάδων φόρτωσης. 4) Επιβάτες και αποσκευές. 5) Εμπορεύματα και ταχυδρομείο. 6) Εξυπηρέτηση πύλας. 7) Εξυπηρέτηση αεροσκαφών. 8) Καύσιμα και λάδια. 9) Εναέριες επιχειρήσεις και διοίκηση πληρωμάτων. 10) Μεταφορά εδάφους. 11) Υπηρεσίες catering. 12) Εποπτεία και διοίκηση. 13) Συντήρηση ρουτίνας. 14) Ασφάλεια.
10. Για μια αναλυτική παρουσίαση των επί μέρους υπηρεσιών επίγειας εξυπηρέτησης, δεξ: Ι.Σ. ΛΑΙΝΟΣ: Οικονομική Εναέριων μεταφορών, 1995, Εκδόσεις Σταμούλης σελ. 267-285
11. Δεξ: Υποθέσεις British Midland V Aer Lingus και Band 1 Sealink (Ο.Ι. 10/4/1996) (XXII η Έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού 1992, σημείο 219).
12. Αεροδρόμιο Θεσσαλονίκης-αφίξεις το 1994: 1.113.927 Αεροδρόμιο Ρόδου-αφίξεις το 1994: 903.051 Αεροδρόμιο Κέρκυρας-αφίξεις το 1994: 1.056.569 Αεροδρόμια Χανίων και Ηρακλείου-αφίξεις το 1994: 2.413.333 (Πηγή: Στατιστική Αεροπορικής Κίνησης 1994)
13. Υπόθεση C-260/89 ERT V Dimotiki [1991] ECR σ. 1-2925. Υπόθεση C-41/90 Hofner and Fritz Elser V Macrotron [1991] ECR 1-979. Υπόθεση C-179/90 Merci Convenzionalls Porto di Genova Siderurgica Gabriell SpA [1991] ECR 1-5889.
14. Υπόθεση C-18/88 Regie des Telegraphes et des Telephones V.S.A.G.B.-Inno-BM [1991] ECR p. 5941. Υπόθεση C-71/90 και C-281/90 Spain and others V Commission [1992] ECR pj 1-5833.
15. Υπόθεση C-320/91 Paul Corbeau [1993] ECR p. 1-2533.
16. Όπως στην περίπτωση σύναψης διμερούς συμφωνίας με το Μπουρούντι. Βραζιλία: Memorandum: B1/52/20 του 1991. Taiwan: Απόφαση Υ.Π.Α. Νο 31/Γ/Δ/6 της 30/3/1992. Ινδία: Απόφαση Υ.Π.Α. Δ3/Β/41525 του 1994.
17. Όπως στην περίπτωση της Αιθιοπίας και της Ζιμπάμπουε.
18. Ενδεικτικά αναφέρονται: Air Sheyelles Απόφαση: Δ1/Δ/364/79/2559 του 1991. Air Afrique Απόφαση: Δ1/Γ/381/123/20 του 1993. Air Banglades Απόφαση: Δ1/Β/11724/672 και Δ1/Β/43673/248 του 1995. Maroc Απόφαση: Δ/Β/10192/855 του 1990.
19. Πηγή: Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου για τον εκσυγχρονισμό των σιδηροδρομικών και αεροπορικών μεταφορών- Οι επιπτώσεις της απελευθέρωσης. ΠΕΤΡΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ: Προβλέψεις ζήτησης, σελ. 315-320. Θα μπορούσε δηλαδή κατόπιν δημοσίας πρόσκλησης και διαγωνισμού, ο ενδιαφερόμενος να αναλάβει την υποχρέωση παροχής υπηρεσιών επίγειας εξυπηρέτησης σε περιφερειακά αεροδρόμια, λαμβάνοντας ταυτόχρονα αποζημίωση για την διενέργεια αυτών των φαινομενικά και αρχικά μη κερδοφόρων εργασιών.

WAY (World Assembly of Youth)

Το WAY είναι ένα διεθνές συντονιστικό όργανο που συμμετέχουν Εθνικά Συμβούλια Νεολαίας και διεθνείς οργανώσεις. Πλήρη μέλη του WAY είναι Εθνικά Συμβούλια Νεολαίας από όλες τις ηπείρους. Την Ελλάδα εκπροσωπεί με καθεστώς πλήρους μέλους το ΕΣΟΝΕ (Εθνικό Συμβούλιο Οργανώσεων Νέων Ελλάδας).

Με έτος ίδρυσης το 1949 το WAY έχει αποκτήσει το υψηλότερο δυνατό συμβουλευτικό status συνεργασίας (consultative status I) που μπορεί να αποκτήσει μια διεθνής μη κυβερνητική οργάνωση απέναντι στον ΟΗΕ και συνεργάζεται στενά με πολλές υπηρεσίες του οργανισμού.

Το WAY αναγνωρίζει την Παγκόσμια Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σαν τη βάση των αρχών του και των κατευθύνσεων της δράσης του και επικεντρώνει τις προσπάθειές του στην προώθηση θεμάτων νεολαίας όπως δημοκρατία, περιβάλλον, ανθρώπινα δικαιώματα, πληθυσμιακά θέματα, υγεία, ναρκωτικά, κοινωνική ανάπτυξη, και επιμόρφωση ηγετικών στελεχών στον χώρο της νεολαίας.

Το WAY, επίσης προβαίνει σε διεθνείς εκδόσεις που αναφέρονται στις δραστηριότητες, στις διεθνείς ομάδες εργασίας και τα προγράμματά του, προσφέροντας επίσης πληροφορίες προερχόμενες από τη γραμματεία του WAY, καθώς επίσης και αναφορές σε θέματα που ενδιαφέρουν τη νεολαία.

Από την ίδρυσή του, το WAY συνεργάζεται με ηγετικά στελέχη στον χώρο της νεολαίας από τον πολιτικό και τον κοινωνικό χώρο που προέρχονται από αναπτυσσόμενες χώρες, σε εκδηλώσεις που σκοπό έχουν, να δώσουν σε ηγετικά στελέχη της νεολαίας από διάφορες χώρες τη δυνατότητα να ανταλλάξουν ιδέες και εμπειρίες, και να συντονίσουν τις ενέργειές τους, αποσκοπώντας στην καλύτερη αλληλοκατανόηση και συνεργασία.

Τα γραφεία του WAY βρίσκονται στην Κοπεγχάγη.

Παρεμβαίνοντας στον ΟΗΕ για θέματα νεολαίας

Ο πρόεδρος του WAY, Datuk Ali Rustam στην Αθήνα!

Ο πρόεδρος του WAY (World Assembly of Youth) και αναπληρωτής υπουργός μεταφορών της Μαλαισίας κος Datuk Ali Rustam, βρέθηκε πρόσφατα για μερικές μέρες στην Αθήνα.

Στο πλαίσιο της επίσκεψής του συναντήθηκε με αντιπροσωπεία του Εθνικού Συμβουλίου Οργανώσεων Νέων Ελλάδας (ΕΣΟΝΕ) το οποίο και εκπροσωπεί την Ελλάδα στο WAY. Στο περιθώριο των συναντήσεων αυτών ο συνεργάτης της Ευρωπαϊκής Έκφρασης και μέλος του Δ.Σ. του ΕΣΟΝΕ Μιχάλης Τζωρτζής έκανε κάποιες ερωτήσεις στον κο Datuk Ali Rustam έχοντας κατά νου και τις δύο ιδιότητές του

Κύριε υπουργέ, πείτε μας με δύο λόγια ποιές είναι οι προτεραιότητες του WAY στο εγγύς μέλλον.

Το WAY θα συνεχίσει να παρέχει υπηρεσίες στους νέους όλου του κόσμου, στοχεύοντας σε δράσεις που προωθούν θέματα που απασχολούν τους νέους παγκοσμίως. Το WAY θα συνεχίσει να παρεμβαίνει στο επίπεδο των Ηνωμένων Εθνών αξιοποιώντας το status συμβουλευτικού χαρακτήρα που κατέχει απέναντι στον οργανισμό, συνεργαζόμενο με τις υπηρεσίες του.

Πιο συγκεκριμένα σε τι είδους παρεμβάσεις προβαίνει το WAY;

Πριν από κάθε σημαντική συνδιάσκεψη του ΟΗΕ το WAY κάνει γνωμοδοτικές συναντήσεις που αποσκοπούν στην παρέμβαση της διεθνούς νεολαίας στα τεκταινόμενα της συνδιάσκεψης. Αυτό έγινε στην πρόσφατη Συνδιάσκεψη για Πληθυσμιακά Θέματα στο Κάιρο και στη Συνδιάσκεψη για την Κοινωνική Ανάπτυξη της Κοπεγχάγης. Στο Habitat II (Συνδιάσκεψη για τη Ζωή στις Πόλεις) που θα ακολουθήσει, θα πράξουμε το ίδιο. Επίσης θα συμμετάσχουμε στις εκδηλώσεις για τα 50 χρόνια του ΟΗΕ και την 10η επέτειο του Διεθνούς Έτους Νεότη-τας.

Το WAY σύμφωνα με τα λεγόμενά του προωθεί τα θέματα νεολαίας κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες. Μπορείτε να μας δώσετε ένα παράδειγμα αυτής της δράσης;

Το πρόγραμμα στο οποίο επικεντρώνουμε αυτή την στιγμή τις προσπάθειές μας αφορά την εκπαίδευση youth leaders στις χώρες της Αφρικής.

Πώς βλέπετε τη συμμετοχή της Ελλάδας στα πλαίσια του WAY;

Το ελληνικό Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας, το ΕΣΟΝΕ, μπορεί να προσφέρει πολλά στο WAY. Η Ελλάδα είναι μια χώρα με πολιτισμό αιώνων, παγκόσμια γνωστό και μπορεί σε μια ευρύτερη γεωγραφική περιοχή να πρωτοστατήσει σε ανταλλαγές απόψεων και εμπειριών. Αλλά και σε σύγχρονα πρακτικά πράγματα θα ήταν ενδιαφέρον να ακούσει κανείς την ελληνική εμπειρία, όπως π.χ. στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της νεολαίας σε μια μεγαλουπόλη όπως η Αθήνα. (Πρέπει να αναφέρουμε ότι ο κος Datuk Ali Rustam εξέφρασε την άποψη ότι διαπίστωσε από την επίσκεψή του, ότι η Αθήνα φαίνεται να αντιμετωπίζει σε πολύ μικρότερο βαθμό προβλήματα που σε άλλες μεγαλουπόλεις είναι κοινός τόπος όπως π.χ. ναρκωτικά, επιθετικότητα των νέων, ανάγκη υπερβολικής αστυνόμευσης κλπ.)

Κύριε Rustam, ως περάσουμε στην άλλη σας ιδιότητα, αυτή του αναπληρωτού υπουργού μεταφορών στην Μαλαισιανή κυβέρνηση. Ποιά είναι η κατάσταση των μεταφορών στην χώρα σας;

Στη Μαλαισία αυτή την στιγμή κάνουμε μια μεγάλη προσπάθεια βελτίωσης των υποδομών στις μεταφορές.

Πέρα από τους αυτοκινητόδρομους, προχωράμε και σε εκσυγχρονισμό των σιδηροδρόμων αναβαθμίζοντας το βασικό σιδηροδρομικό δίκτυο σε διπλή γραμμή. Επίσης ξεκίνησαν οι εργασίες για την κατασκευή του νέου αεροδρομίου της πρωτεύουσας Kuala Lumpur που θα είναι έτοιμο πριν το έτος 2000. Οι επενδύσεις αυτές θα επιβαρύνουν κάπως την οικονομία μας αλλά δεν ανησυχούμε διότι περιμένουμε πολλαπλασιαστικά οφέλη. Πάντως στις εισαγωγές μας πρωτεύοντα ρόλο έχουν οι εισαγωγές κεφαλαιουχικών προϊόντων.

Οι μεγαλουπόλεις της Νοτιοανατολικής Ασίας πέρα από το ότι φιλοξενούν μεγάλο αριθμό παραγωγικών δραστηριοτήτων, φημίζονται και για κυκλοφοριακή ασφυξία. Τι λύσεις επιλέξατε εσείς για ανακούφιση αυτών των προβλημάτων στην πρωτεύουσα Kuala Lumpur;

Για την πρωτεύουσα που αναπτύσσεται ραγδαία, επιλέξαμε τη λύση επιφανειακού μέσου σταθερής τροχιάς LRT (Light Rail Transit - Σύγχρονο Επιφανειακό Τραμ-Μετρό). Αυτό διότι έτσι μπορέσαμε να φτιάξουμε γρήγορα (σε δύο χρόνια) 30 χλμ. επιφανειακού δικτύου που σε δεύτερη φάση θα υπογειωθεί όπου αυτό χρειαστεί.

Ποιά είναι η οικονομική φιλοσοφία της κυβέρνησης σας, που πιστώνεται και με το ρεκόρ του ετήσιου ρυθμού μεγένθυσης 9% τα τελευταία χρόνια;

Από τις αρχές της δεκαετίας του '80, η κυβέρνηση μας ακολουθεί μια πολιτική διαχείρισης της χώρας σαν επιχείρηση (Malaysia Inc.). Κατά κάποιον τρόπο, ο πρωθυπουργός είναι ο διευθύνων σύμβουλος και οι υπουργοί οι διευθυντές. Εάν η επιχείρηση πάει καλά, τότε και η κυβέρνηση είναι επιτυχημένη. Έχουμε προχωρήσει σε ένα ευρύτατο φάσμα ιδιωτικοποιήσεων και επιπλέον ο δημόσιος τομέας υπάρχει για να υποστηρίξει τον ιδιωτικό. Ακόμα οι δημόσιες υπηρεσίες και οργανισμοί ουσιαστικά λειτουργούν σαν επιχειρήσεις με αυτονομία και καθαρά ιδιωτικο-οικονομικά κριτήρια.

Στον μεσογειακό νότο υπάρχει και η άποψη ότι ιδιωτικοποίηση πολλές φορές σημαίνει και διαφθορά. Εσείς πώς έχετε αντιμετωπίσει τέτοια προβλήματα.

Στη χώρα μου υπάρχει ειδική υπηρεσία καταπολέμησης της διαφθοράς που έχει συμβάλει στον περιορισμό τέτοιων φαινομένων. Επιπλέον υπάρχει και ειδικό Υπουργείο Περιβάλλοντος που εγκρίνει τους

περιβαλλοντικούς όρους για κάθε μεγάλο έργο, έτσι ώστε η φιλελεύθερη διάσταση της οικονομίας να μην έρχεται σε σύγκρουση με την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος.

Κύριε υπουργέ, μια τελευταία ερώτηση. Ποιος νομίζετε ότι είναι ο κυριότερος παράγοντας που συμβάλει στην επιτυχία της οικονομικής πολιτικής της χώρας σας και τι είναι αυτό που διαφοροποιεί τη Μαλαισία από τις άλλες χώρες της περιοχής;

Η λέξη που πάντα έχουμε κατά νου είναι "ανταγωνιστικότητα". Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της κατάλληλης διαχείρισης της οικονομίας (ιδιωτικοποιήσεις, αποτελεσματική λειτουργία του δημόσιου τομέα) και ανταγωνιστικής πολιτικής στο θέμα των μισθών. Όσο για το τι διαφοροποιεί τη Μαλαισία από τις άλλες χώρες της περιοχής, νομίζω πως είναι η πολιτική σταθερότητα. Αυτή οφείλεται τόσο στην αρμονική συμβίωση και συνεργασία των διαφορετικών εθνοτήτων της Μαλαισίας και την επί 40 χρόνια διακυβέρνηση από τον συνασπισμό κομμάτων του Εθνικού Μετώπου φυσικά με την εντολή του λαού της Μαλαισίας που προκύπτει από εκλογές.

Δημοσιεύσεις στην Ευρωπαϊκή Έκφραση

1. Σκοπός της έκδοσης είναι η **παρουσίαση διαφορετικών απόψεων** - αρχεί να μην εκφέρονται αυθαίρετα - και η δημιουργία κατάλληλου πλαισίου διαλόγου και ανταλλαγής ιδεών με επίκεντρο την **ευρωπαϊκή ολοκλήρωση** και την ελληνική συμμετοχή σ' αυτήν. Οι απόψεις που εκφράζονται δεν δεσμεύουν αποκλειστικά την ιδιοκτησία, τον εκδότη ή τη σύνταξη.

2. Τα άρθρα τα οποία δημοσιεύονται στην Ευρωπαϊκή Έκφραση, επιλέγονται από τη σύνταξη με κριτήρια την **επιστημονική εγκυρότητα**, την **ποιότητα**, τη **θεματική** κάθε τεύχους, την **προσφιλότητα** και την **επικαιρότητα**. Μπορεί να δημοσιευθεί κείμενο και σε **ξένη γλώσσα** (κυρίως αγγλικά ή γαλλικά) κατόπιν συνεννόησης. Η έκταση του κειμένου δεν πρέπει να είναι μεγαλύτερη από 900 λέξεις.

3. Όσον αφορά τις **επιστημονικές δημοσιεύσεις**, υποβάλλονται οποτεδήποτε, σε **τρία αντίτυπα**, υπακούουν στις διεθνείς προδιαγραφές επιστημονικής μεθοδολογίας, δεν έχουν δημοσιευθεί ούτε με παραπλήσια μορφή ή περιεχόμενο σε άλλα έντυπα, κρίνονται από μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Έκφρασης, με πλήρη διασφάλιση της **αντικειμενικής κρίσης** (ανωνυμία του κρινόμενου και των κρινόντων, ο κρινόμενος πληροφορείται βέβαια ολόκληρη την κρίση) και η έκτασή τους κυμαίνεται μεταξύ 2.000 - 3.000 λέξεων. Ο υποψήφιος αποστέλλει σύντομο βιογραφικό σημείωμα.

4. Σε όλες τις περιπτώσεις μαζί με κάθε υποβολή κειμένου συμπεριλαμβάνεται και **περίληψη στα γαλλικά ή στα αγγλικά** (100 - 200 λέξεις). Το κείμενο θα πρέπει να αποστέλλεται και σε **δισκέτα PC** ώστε να αποφεύγονται οι αδυναμίες της δακτυλογράφησης και γενικά να επιταχύνεται η έκδοση. Καλό είναι επίσης να αποστέλλεται **φωτογραφία** του συγγραφέα. Χειρόγραφα, δισκέτες και άλλα πρωτότυπα δεν επιστρέφονται.

5. Απαγορεύεται αυστηρά η **μερική ή ολική αναδημοσίευση** ή αναδιανομή με οποιονδήποτε τρόπο, εκτός αν υπάρχει έγγραφη άδεια του εκδότη. Οι συγγραφείς, μετά την ανακοίνωση σ' αυτούς της θετικής κρίσης για μελλοντική δημοσίευση του άρθρου στην Ευρωπαϊκή Έκφραση, δεσμεύονται αυτό να μην δημοσιευθεί οπουδήποτε αλλού. Οι συγγραφείς λαμβάνουν δωρεάν δύο αντίτυπα του οικείου τεύχους. Η ιδιοκτησία διατηρεί το αποκλειστικό δικαίωμα να διανέμει με οποιουδήποτε όρους, άρθρα, περιλήψεις και ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Έκφραση διαμέσου του δικτύου **Intergnet**.

Παιδεία: Προσφορά γνώσεων ή κατάρτιση;

Της ΒΑΛΙΑΣ ΚΑΓΚΑ

Ως παιδεία νοούνται οι γνώσεις οι οποίες μας παρέχονται και οι κατευθύνσεις οι οποίες δίνονται στη ζωή μας. Η γνώση, "η διδασκόμενη θεωρία", αποτελεί το κυρίαρχο στοιχείο της Παιδείας και παρέχεται κυρίως από το σχολείο. Πρέπει να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να εκμεταλλευθεί τις δυνατότητες αφομοίωσης που διαθέτει και οι οποίες θα χαθούν με την πάροδο του χρόνου και να του μάθει πολλά πράγματα, γρήγορα και... καλώς. Στο σχολείο αποκτάται ένα ολόκληρο σύνολο γνώσεων και δεξιοτήτων, διανοητικών ή χειρωνακτικών. Είναι κυρίως τα επιστημονικά, λογοτεχνικά ή καλλιτεχνικά μαθήματα και η μελέτη των γλωσσών που τρέφουν και τονώνουν την εξυπνάδα. Όμως Παιδεία σημαίνει επίσης άνοιγμα του πνεύματος, απόκτηση ευρύτητας ιδεών και πλατιάς αντίληψης. Μας κάνει να ανοιγόμαστε στον κόσμο των αισθημάτων και του πνεύματος και στη συνέχεια στην κοινωνική ζωή. Δεν μεταδίδει μονάχα την καλλιέργεια, αλλά αφορά επίσης και τη δημιουργία της ατομικής συνείδησης σε διάφορα επίπεδα: αισθητηριακό, ενεργητικό, συγκινησιακό, πνευματικό. Δεν προσφέρει μονάχα γνώσεις αλλά δημιουργεί επιπλέον ανθρώπους. Οφείλουμε να διδάξουμε στα παιδιά όλα όσα χρειάζονται να ξέρουν, οφείλουμε όμως επίσης να τα παρατηρούμε προσεκτικά, να παρακολουθούμε τις δραστηριότητές τους για να τα κατευθύνουμε προς το είδος των σπουδών όπου και θα έχουν τη μεγαλύτερη δυνατή επιτυχία. Η Παιδεία προσπαθεί να ασκήσει το παιδί στην ανάπτυξη της πρωτοτυπίας του και της δημιουργικής φαντασίας του. Προσπαθεί επίσης να του εμφυσήσει τις ηθικές ιδιότητες που δημιουργούν ένα (επιστημονικό) πνεύμα, καθώς και να το κάνει έναν καλλιεργημένο άνθρωπο. Ενώ η εκπαίδευση μπορεί να αρκестεί σε μία περιορισμένη γνώση, η πνευματική καλλιέργεια παραμένει κυρίως δημιουργία του πνεύματος, οδηγεί σε συνειδητοποίηση και προϋποθέτει μια προσωπική εργασία. Το καθήκον του εκπαιδευτή συνίσταται στο να παρακολουθησει αυτό το εγώ για να το ελευθερώσει, να βοηθήσει αυτήν την ατομικότητα να συνειδητοποιήσει ενεργά αυτό το εγώ και τον κόσμο, κατά τρόπον ώστε να κατορθώσει να προσανατολιστεί και να μάθει να προσαρμόζεται. Όπως είπε ο Henry Bordeaux, "Η Παιδεία δεν είναι τίποτε άλλο από την τέχνη του να αποκαλύπτεις στο ανθρώπινο ον την εσωτερική έννοια που οφείλει να κυβερνά τις πράξεις του, να προετοιμάζει τη χρησιμοποίηση των ενεργειών του, της ενεργητικότητάς του και να του μεταδίδει

την όρεξη και τη δύναμη για να διάγει μια ολοκληρωμένη ζωή". Ο άνθρωπος που διαθέτει Παιδεία έχει εκπαιδευθεί στην έλλογη αναζήτηση των γνώσεων, στη σαφή έκφραση των ιδεών, στις δυσκολίες μιας δημιουργικής εργασίας. Έχει συνειδητοποιήσει το μικρό μέγεθος των γνώσεων της ανθρωπότητας, "του απέραντου μεγέθους όλων όσων αγνοεί και αναζητεί να μάθει". Δεν έχει την εντύπωση ότι έχει αφομοιώσει όλες τις γνώσεις, ότι γνωρίζει τη ζωή σε βάθος. Ποιος όμως τύπος πνευματικής καλλιέργειας είναι αναγκαίος για τον σύγχρονο άνθρωπο; Μια τεχνική παιδεία, εφόσον εδραιώνεται ο αυτοματισμός, με αποτέλεσμα να προκύπτει μια ολοένα και περισσότερο προωθημένη εξειδίκευση των επαγγελματιών και μία ταχεία ανανέωση των μεθόδων εκτέλεσης. Τα καινούρια χαρακτηριστικά του σύγχρονου κόσμου - η κινητικότητα του, η επιτάχυνση του γρήγορου ήδη ρυθμού των μεταβολών του - έχουν ως αποτέλεσμα να απαιτείται σε σημαντικό βαθμό σήμερα, εκτός από την απόκτηση γνώσεων, όπως συνέβαινε άλλοτε, και η αλλαγή του ανθρώπου. Πρέπει να προσαρμοστεί σε αυτήν την κινητικότητα, μέσα στην οποία καλείται να ζήσει: ο ολοένα γρηγορότερος ρυθμός με τον οποίο απορροούνται οι γνώσεις, αποτελεί μία από τις συνέπειες της ταχύτητας με την οποία αλλάζουν τα πάντα. Σε αυτόν τον τομέα, κάθε τι υποτιμάται ιδιαίτερα γρήγορα. Θα πρέπει συνεπώς να επιστήσουμε την προσοχή του ανθρώπου στο μέλλον που ετοιμάζεται και το οποίο εξαρτάται από τις πράξεις του. Το να εξοπλισουμε καλά τον άνθρωπο για να του επιτρέψουμε να ζήσει σε έναν κόσμο που ακολουθεί επιταχυνόμενους ρυθμούς, ισοδυναμεί με το να του δώσουμε, μαζί με την αναγκαία επιστημονική γνώση, τον ενθουσιασμό, την πνευματική διαύγεια και το θάρρος. Μπροστά σε αυτόν τον κόσμο που εξελίσσεται τόσο γρήγορα και ο οποίος μεταβάλλεται τόσο βαθιά, μας συμβαίνει μερικές φορές να σκεφθούμε τις εκπληκτικές βιολογικές επαναστάσεις που μετατρέπουν μια κάμπια σε πεταλούδα. Η πνευματική καλλιέργεια που προσδίδει η ιστορία - όταν δεν αναζητούμε απλά τη διαδοχή των γεγονότων, αλλά τα ίχνη των πεισμών που προσαθειών του ανθρώπου - τον βοηθά να ξαναβρεί το νόημα του πεπρωμένου του. Κάθε πραγματική πνευματική καλλιέργεια έχει ερευνητικό χαρακτήρα. Δεν συνίσταται διόλου στη στείρα αναφορά και εκμάθηση νεκρών πραγμάτων, αλλά στην ανακάλυψη μιας δημιουργικής ορμής που μεταδίδεται από γενιά σε γενιά και η οποία φωτίζει και ζεσταίνει ταυτόχρονα. Σε έναν κόσμο που εξελίσσεται αδιάκοπα, θα πρέπει να αντι-

στοιχεί μία διδασκαλία η οποία θα φροντίζει ανά πάσα στιγμή να προσαρμόζεται. Οφείλουμε να κρατήσουμε τα σχολικά προγράμματα σε αρμονία με τις απαιτήσεις της επιστημονικής προόδου, να εισάγουμε τις νέες τεχνολογίες στην Παιδεία, να αναπτύξουμε τις νέες εξειδικεύσεις, να μειώσουμε στο ελάχιστο τη σχολική αποτυχία. Ο σημερινός πολιτισμός απαιτεί επιπλέον να διαθέτουμε μία αυθεντική γενική παιδεία, πνευματική καλλιέργεια. Οι σημαίνοντες βιομήχανοι, ακόμη και οι ίδιοι οι επιστήμονες, έχουν την τάση να αναζητούν περισσότερο συνεργάτες καλλιεργημένους παρά ενημερωμένους γιατί οι ενημερωμένοι, είναι μεν καλώς πληροφορημένοι, καθώς όμως έχουν φθάσει στο απόγειο των πνευματικών δυνατοτήτων τους, δεν προοδεύουν πλέον. Θα πρέπει όμως να αναγνωρίσουμε ότι η εποχή μας είναι η εποχή των ειδικών που περιχαραινώνονται σε ολοένα και στενότερους τομείς. Γι' αυτόν τον λόγο η ανάγκη μιας "τεχνικά εξειδικευμένης" παιδείας γίνεται ολοένα και περισσότερο αισθητή καθημερινά. Δημιουργεί δε πάνω από όλα πλήρεις ειδικούς: ειδικευμένους εργάτες, μηχανικούς κάθε τύπου. Όμως, ακόμη και σε ανώτερο επίπεδο όλοι αυτοί οι άνθρωποι του εργαστηρίου δεν καταλήγουν να γίνουν "πνευματικά αυτόματα" μέσα σε ένα στενά καθορισμένο πλαίσιο δραστηριοτήτων; Το σημαντικό για τον σύγχρονο άνθρωπο δεν είναι να γνωρίζει τα πάντα - αυτό άλλωστε είναι αδύνατον - αλλά το να μην αγνοεί ότι πέρα από όλα όσα γνωρίζει καλά, τίθεται ένα πλήθος ερωτημάτων. Δεδομένης της τόσο μεγάλης πολυπλοκότητας του σημερινού κόσμου, δεν θα ήταν δυνατόν να περικλείουμε τα πάντα μέσα στην επιστήμη. Σε τελική ανάλυση, η καλύτερη παιδεία θα ήταν εκείνη που θα συνέδεε στενά τη γενική πνευματική καλλιέργεια με την επαγγελματική παιδεία. Η παιδεία είναι πάνω από όλα ένα εργαλείο κατάρτισης, και αυτό που ζητάμε κυρίως από αυτήν είναι να δώσει στον εκπαιδευόμενο την δυνατότητα να γίνει ένα άτομο, το οποίο να έχει συνείδηση των ορίων του αλλά και των δυνατοτήτων του, "το οποίο θα μοιράζει γενναίως τα φάτα του" και το οποίο θα μένει μέχρι το τέλος της ζωής του ανοιχτό και διατεθειμένο να εμπλουτίσει τις γνώσεις του από τις εμπειρίες των άλλων.

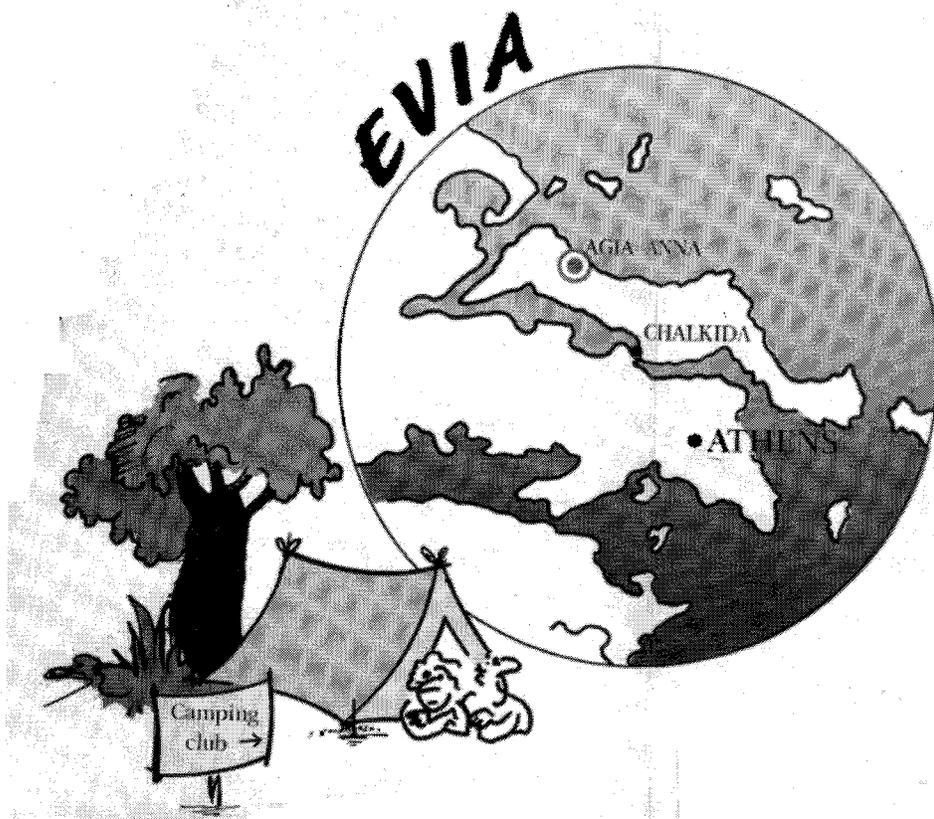
Βιβλιογραφία

Louis Porcher, *La Civilisation* (CLE international)

Παπανούτσος, *Αγώνες και αγωνία για την Παιδεία* (ΙΚΑΡΟΣ)

Παπανούτσος, *Η παιδεία το μεγάλο μας πρόβλημα* (ΔΩΔΩΝΗ).

ΑΓΙΑ ANNA camping club

ΕΝΑ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΟ πρόγραμμα με μαθήματα κολύμβησης στην πισίνα των ημιολυμπιακών διαστάσεων άρχισε να προσφέρεται από φέτος στο κλαμπ Αγία Άννα (Κάμπινγκ - Μπάγκαλους).

Ειδικοί εκπαιδευτές αναλαμβάνουν την εκπαίδευση των μικρών παραθεριστών σε κολύμβηση, δίνοντάς τους έτσι ουσιαστικά ερεθίσματα να συνεχίσουν...

Συμπληρωματικά η εκπαίδευση περιλαμβάνει μαθήματα μπάσκετ, βόλλειϋ, πιγκ - πογκ, ποδηλατικών αγώνων και σκάκι.

Μετά από την εκπαίδευση, διοργανώνονται αγώνες αφού οι παραθεριστές χωρισθούν σε ομάδες.

Η ανάδειξη των νικητριών ομάδων συνοδεύεται με έπαθλα τα οποία απονέμοναι σε ειδική τελετή την οργάνωση της οποίας αναλαμβάνει το τμήμα δημοσίων σχέσεων του κλαμπ.

ΑΚΟΜΗ ειδικοί εκπαιδευτές αναλαμβάνουν την εκπαίδευση των παραθεριστών σε θέματα Πληροφορικής και τους φέρνουν σε επαφή με τους Ηλ. Υπολογιστές δίνοντάς τους έτσι ουσιαστικά ερεθίσματα να συνεχίσουν...

ΕΠΙΣΗΣ ειδικοί παιδαγωγοί αναλαμβάνουν την εκπαίδευση των μικρών παραθεριστών σε θέματα ζωγραφικής - χειροτεχνίας - κουνιλοθέατρου δίνοντάς τους έτσι ουσιαστικά ερεθίσματα για να συνεχίσουν...

Ένας ευχάριστος συνδυασμός εκπαίδευσης και διακοπών που με τη μορφή αυτή δύσκολα το συναντά κανείς στα τουριστικά συγκροτήματα.

ΠΑΡΑΛΙΑ ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΑΣ Β. ΕΥΒΟΙΑ
ΤΗΛ.: (0227) 97250, 97185 FAX: (0227) 97100

MARIO TELO:

Δημοκρατία και Ευρωπαϊκή Ένωση

Παρουσίαση από τον ΑΘΑΝΑΣΙΟ ΚΟΤΣΙΡΗ

Στις 2 Μαΐου 1996 στο πλαίσιο μιας εκδήλωσης της Ελληνικής Εταιρείας Πολιτικής Επιστήμης ο Πρόεδρος της καθηγητής Νικηφόρος Διαμαντούρος παρουσίασε τον καθηγητή Mario Telo. Ο Mario Telo είναι Ιταλός, πρώην καθηγητής του Πανεπιστημίου της Φλωρεντίας και τωρινός καθηγητής της πολιτικής φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο των Βρυξελλών (U.L.B.). Ο καθηγητής Telo τα τελευταία χρόνια ασχολείται με τα θέματα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης από την οπτική γωνία της Πολιτικής Επιστήμης και των κλάδων της. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης εκδήλωσης ο καθηγητής Telo ανέπτυξε τις θέσεις του για τη δημοκρατία στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ουσιαστικά επρόκειτο για μια παρουσίαση των θέσεών του που διατυπώνονται στο βιβλίο "Democratie et construction européenne". Το ανωτέρω βιβλίο είναι συλλογικό και έχει εκδοθεί από τις εκδόσεις του U.L.B. (Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Βρυξελλών) στη σειρά Ευρωπαϊκές Μελέτες που είναι υπό την αιγίδα του Ινστιτούτου Ευρωπαϊκών Σπουδών του ίδιου Πανεπιστημίου.

Στη συνέχεια ο καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών Κων/ος Στεφάνου ανέπτυξε κάποιες σημαντικές παρατηρήσεις στην εισήγηση του Telo καθώς και κάποιες διαφορετικές προσωπικές του απόψεις. Τέλος ο ομιλητής απάντησε σε ερωτήσεις που του υπεβλήθησαν από τους δύο συμμετέχοντες στο

panel και από τους ακροατές. Σ' αυτό το σημείο θα θέλαμε να επισημάνουμε με λύπη μας τον μικρό αριθμό συμμετεχόντων σε αυτή την εκδήλωση. Είναι ειλικρινά δυσάρεστο να λαμβάνουν χώρα τέτοιου είδους σημαντικές εκδηλώσεις με ακροατήριο της τάξεως των 20-30 ατόμων!!! Με αφορμή αυτή την εκδήλωση κρίνουμε σκόπιμο να παρουσιάσουμε περιληπτικά τις απόψεις του, οι οποίες διατυπώνονται στο εισαγωγικό κεφάλαιο του παραπάνω βιβλίου.

Ο καθηγητής Telo παρουσιάζει το ιδιαίτερο πρόβλημα των σχέσεων και της συνάρθρωσης της διεθνούς δημοκρατίας με την υπερεθνική δημοκρατία στην Ευρώπη. Συγκεκριμένα ο καθηγητής Telo υπογραμμίζει την ιδιαίτερη μορφή που λαμβάνει η "υπερεθνική δημοκρατία" η οποία θέτει πολλά όρια στην έννοια της εθνικής κυριαρχίας. Είναι γνωστά τα θέματα που συζητούνται σήμερα και ενόψει της Διακυβερνητικής Διάσκεψης 1996 για τον ρόλο των εθνικών κρατών και των περιορισμών ή ρωγμών της εθνικής τους κυριαρχίας χάριν της "κοινοτικής κυριαρχίας", τις διαφορετικές και διυστάμενες απόψεις όσον αφορά τη μετεξέλιξη της Ε.Ε., τις αρχές της δημοκρατικότητας, της διαφάνειας, της αποτελεσματικότητας στα πλαίσια λειτουργίας των ευρωπαϊκών θεσμών, τα θέματα της ιθαγένειας, της αντιπροσώπευσης, του συντάγματος, του δημοσίου χώρου, τα οποία βρισκονται στο επίκεντρο μελέτης του καθηγητή Telo στο πλαίσιο μιας υπερεθνικής δη-

μοκρατίας. Βέβαια η πρόκληση εκδημοκρατισμού της Ευρώπης διαφέρει από το όραμα που είχαν οι "πατέρες-ιδρυτές" των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και μόνον "οικοδομώντας, ενδυναμώνοντας και εκδημοκρατικοποιώντας την ευρωπαϊκή κοινωνία θα είμαστε σε θέση να βοηθήσουμε αυτούς που ζούν πέρα από τα σύνορα μας".

Το βιβλίο του Telo χωρίζεται σε τέσσερις βασικές ενότητες: Η πρώτη ενότητα έχει τίτλο "Η υπερεθνική δημοκρατία". Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται στη "διάδραση ανάμεσα στην υπερεθνική δημοκρατία και την εσωτερική δημοκρατία ανάμεσα στις δύο Ευρώπες". Η τρίτη ενότητα τιτλοφορείται "Η λειτουργία της δημοκρατίας στα πλαίσια της Ε.Ε.". Η τέταρτη και τελευταία ενότητα έχει τίτλο "Ο θεσμικός μετασχηματισμός της Ε.Ε. ανάμεσα στην ορθολογικότητα και στο Σύνταγμα". Το κύριο και βασικό πρόσόν του συλλογικού αυτού βιβλίου είναι η διεισδυτική, ακριβής και ιδιαίτερα προσεγμένη προσέγγιση των διαφόρων θεμάτων από ανθρώπους που είναι σοβαροί και αξιόπιστοι γνώστες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η συνεισφορά των K.A. Eliassen, K. Von Beyme, T.-V. Louis, B. de Giovanni, Ph. Schmitter και πολλών άλλων μπορεί να χαρακτηριστεί ιδιαίτερα σημαντική και μάλιστα τώρα που έχουν αρχίσει οι συζητήσεις της Διακυβερνητικής Διάσκεψης '96 για την αναθεώρηση της κοινοτικής έννομης τάξεως και την περαιτέρω ανάπτυξη της Ευρώπης των κρατών και της Ευρώπης των πολιτών.

Η Ακαδημία Αθηνών βραβεύει τον Κωνσταντίνο Στεφάνου και τον Πάνο Καζάκο

Η Ακαδημία Αθηνών απένειμε το Βραβείο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, με χρηματικό έπαθλο 1.800.000 δραχ., στους κ.κ. Κωνσταντίνο Στεφάνου και Πάνο Καζάκο για ανέκδοτες μελέτες τους με θέμα: "Θεσμικές Μεταρρυθμίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Προβλήματα και προτάσεις".

Ο κ. Κωνσταντίνος Στεφάνου επεξεργάζεται εκτεταμένα τις θεωρίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις κοινωνιολογικές προεκτάσεις των συζητούμενων μεταρρυθμίσεων και εξετάζει το θέμα από την οπτική γωνία των συνταγματικών κυρίως κατασκευών που αναφέρονται στην όλη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Από τη μελέτη του προκύπτουν γενικά συμπεράσματα ως προς τη συγκρότηση των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη διαμόρφωση των θεσμών της. Ο κ. Πάνος Καζάκος μελετά τα θέματα που συνδέονται με τις "θεσμικές μεταρρυθμίσεις" της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τους λόγους που τις υπαγορεύουν. Επεξεργάζεται κατά κύριο λόγο τις συγκεκριμένες λύσεις που ενδεχομένως διαγράφονται, με επισήμανση των οικονομικών και πολιτικών τους προεκτάσεων και δίδει ιδιαίτερη προσοχή στα ειδικά προβλήματα και τις επιδιώξεις της Ελλάδας.

Διεθνής συνάντηση για την ευρωπαϊκή συνεργασία στους Δελφούς

Η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς και το Συμβούλιο της Ευρώπης διοργάνωσαν από τις 6 έως τις 9 Ιουνίου 1996 στο Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών διεθνή συνάντηση, στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι ελληνικών οργανώσεων νεολαίας καθώς και εκπρόσωποι της Δ/σης Νεότητας του Συμβουλίου της Ευρώπης, του Youth Forum της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του CENYC και του ECB. Πίσω από την ενδιαφέρουσα ενημέρωση για τις ευρωπαϊκές δομές νεολαίας και τα ευρωπαϊκά προγράμματα ήταν δύσκολο να κρυφθεί η πρόθεση και η διάθεση των περισσοτέρων να συζητηθεί επιτέλους ανοικτά η ανάγκη δημιουργία ενός πιο αντιπροσωπευτικού Εθνικού Συμβουλίου Νεολαίας στην Ελλάδα. Την ανάγκη φαίνεται να έχει κατανοήσει και να υποστηρίζει την ιδέα με τρόπο εποικοδομητικό ο νέος

Γ.Γ.Ν.Γ. Πέτρος Σφημάκης.

Για τον Όμιλο Ευρωπαϊκή Έκφραση που είχε ιδιαίτερα ενεργό συμμετοχή στη συνάντηση αυτή, όπως είναι γνωστό, η δημιουργία αντιπροσωπευτικού Εθνικού Συμβουλίου Νεολαίας αποτελεί έναν από τους βασικούς πολιτικούς στόχους και περιεχόμενο της δραστηριότητάς του για αρκετά χρόνια. Επομένως θεωρεί ότι από τέτοιου είδους συναντήσεις αυτό θα πρέπει να είναι το ζητούμενο κάτι που μάλιστα είναι εξαιρετικά επείγον. Η συνάντηση αυτή είχε κατ' αρχήν θετική συμβολή στην κατεύθυνση αυτή και ελπίζουμε να συνεχισθεί με πιο συγκεκριμένα βήματα από όλες τις πλευρές. Σε ό,τι μας αφορά θα υπερασπισθούμε τον μη κυβερνητικό και ανεξάρτητο από οποιοδήποτε κομματικές επιρροές χαρακτήρα του μελλοντικού Εθνικού Συμβουλίου Νεολαίας, όπως επίσης και την ισορροπία μεταξύ των οργανώσεων νεολαίας των πολιτικών κομμάτων και οργανώσεων νεολαίας της κοινωνίας πολιτών, καθώς και των θεωρούμενων "μεγάλων οργανώσεων" και των "μικρών οργανώσεων" στο πλαίσιο της αρχής της ισοτιμίας. Η Ευρωπαϊκή Έκφραση, όπως έχει κάνει κι άλλες φορές στο παρελθόν και από τις στήλες του περιοδικού αυτού, θα διατυπώσει έγκαιρα συγκεκριμένες προτάσεις γιατί πιστεύει ότι το θέμα αυτό έχει ξεχωριστή σημασία.

Συνάντηση Εθνικών Συμβουλίων Νεολαίας του Νότου της Ευρώπης

Πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα με πρωτοβουλία του ΕΣΟΝΕ συνάντηση των Εθνικών Συμβουλίων Νεολαίας του Νότου της Ευρώπης στις 9 και 10 Ιουνίου στο Ξενοδοχείο "Αλέξανδρος". Σε αυτήν συμμετείχαν ηγετικά στελέχη νεολαίας από όλες τις χώρες του νότου καθώς και οι Γενικοί Γραμματείς του Youth Forum και του CENYC. Δεδομένου του πολύ περιορισμένου χρόνου για την προετοιμασία της εκδήλωσης (10 ημέρες) και των περιορισμένων μέσων που διαθέτει το ΕΣΟΝΕ, η επιτυχία της συγκεκριμένης διοργάνωσης κρίνεται οπωσδήποτε ως πολύ ικανοποιητική. Αυτό έγινε σαφές ιδιαίτερα κατά τη λήξη της συνάντησης, όπως αναγνώρισαν ενώπιον του Δημάρχου της Αθήνας Δημήτρη Αβραμόπουλου οι ξένοι συμμετέχοντες.

Στη συνάντηση συζητήθηκαν σε βάθος ζητήματα σχετικά με τη νέα κοινή πλατφόρμα όλων των ευρωπαϊκών δομών νεολαίας, ο ευρωπαϊκός διάλογος, θέματα βορρά - νότου, και η εθελοντική υπηρεσία (voluntary service). Επίσης, δημιουργήθηκε ομάδα εργασίας από τον εκπρόσωπο του CNAJEP R.Amalvy, και του CENYC V.Borsus για να προετοιμάσει ένα κείμενο εργασίας σχετικά με τη φυσιογνωμία της συνάντησης και της συνεργασίας των Εθνικών Συμβουλίων του Νότου της Ευρώπης και την περαιτέρω βελτίωση της. Ο εκπρόσωπος του ΕΣΟΝΕ και Γ.Γ. της Ευρωπαϊκής Έκφρασης Νίκος Γιαννής προήδρευσε στη συνάντηση και ενημέρωσε για την πορεία της Διακυβερνητικής Διάσκεψης και τη σχετική δραστηριότητα της Ομάδας Εργασίας του Youth Forum. Από πλευράς ΕΣΟΝΕ στην επιτυχία της συνάντησης συνέβαλε η Μαρία Φαγογένη από το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών, ενώ συμμετείχαν και βοήθησαν επίσης οι Στ.Μίχος, Μ.Καράκιζα και Ν.Αθανασιάδου. Τη συνάντηση υποστήριξε ο Γενικός Γραμματέας Νέας Γενιάς Πέτρος Σφηκάκης.

Για 4η χρονιά το πετυχημένο σεμινάριο-θεσμός της Ευρωπαϊκής Έκφρασης

Ο Όμιλος Ευρωπαϊκή Έκφραση και οι Νέοι Ευρωπαίοι για την Ασφάλεια διοργάνωσαν με επιτυχία από κοινού τον Μάιο και Ιούνιο 1996 σεμινάριο περιορισμένης συμμετοχής με θέμα: "Η Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και η Ελλάδα στο κατάφλι του 2000". Οι συναντήσεις πραγματοποιήθηκαν από τη Δευτέρα 13 Μαΐου και κάθε Δευτέρα στην αίθουσα εκδηλώσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων σύμφωνα με το παρακάτω πρόγραμμα:

Δευτέρα 13/5/1996, Το σύγχρονο διεθνές περιβάλλον και η ελληνική στρατηγική", Χρυσάνθος Λαζαρίδης, Δημοσιογράφος, "Η γεωπολιτική του πετρελαίου και οι επιπτώσεις της στον ελληνικό χώρο", Δρ Θάνος Ντόκος, Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΛΙΑΜΕΠ

Δευτέρα 20/5/1996, Η Νέα ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφαλείας, "Γεωπολιτική της Ευρασίας και η αμερικανική εξωτερική πολιτική",

Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Δευτέρα 27/5/1996, III. Η Ευρωπαϊκή ασφάλεια, η κοινή εξωτερική πολιτική και το "τουρκικό πρόβλημα", Γιώργος Καπόπουλος, Δημοσιογράφος, "Είναι απειλή ο ισλαμισμός για τα ελληνικά συμφέροντα;" Κωνσταντίνος Πάτελος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου, "Απολογισμός του πρώτου χρόνου συμμετοχής της Ελλάδας στην ΔΕΕ", Γιώργος Κουμουτσάκος, Διπλωμάτης

Δευτέρα 3/6/1996, IV. Ευρωπαϊκή ενοποίηση και νοτιοανατολική Ευρώπη, Παναγιώτης Ιωακειμίδης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Παιδιά και Διακυβερνητική Διάσκεψη

"Μια φωνή για τα παιδιά και τους νέους: Διακυβερνητική Διάσκεψη 1996" ήταν το θέμα ημερίδας που έλαβε χώρα τη Δευτέρα 24 Ιουνίου 1996 από τις 9:15 το πρωί έως τις 1:45 το μεσημέρι στο αμφιθέατρο του Υπουργείου Εξωτερικών. Σκοπός της ημερίδας ήταν η ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση εκπροσώπων της κυβέρνησης, εκπροσώπων της χώρας σε ευρωπαϊκούς θεσμούς αλλά και εκπροσώπων κυβερνητικών και μη οργανώσεων, όσον αφορά την ανάγκη τα παιδιά και οι νέοι ν' αποκτήσουν θέση και φωνή στην Ευρώπη, να συμπεριληφθούν στις Ευρωπαϊκές Συνθήκες και να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα γι' αυτά. Στην ημερίδα συμμετείχαν ως ομιλητές εκπρόσωποι του Ευρωπαϊκού Φορέου για τη Μέριμνα του Παιδιού και του Συμβουλίου της Ευρώπης, η πολιτική ηγεσία των συναρμοδίων Υπουργείων,

Ευρωβουλευτές και Εκπρόσωποι κομμάτων.

Στο πρώτο στρογγυλό τραπέζι με θέμα "Μια φωνή για τα παιδιά και τους νέους στην Ευρώπη" θέμα της κεντρικής εισήγησης ήταν "Γιατί πρέπει να γίνεται αναφορά των παιδιών στις Ευρωπαϊκές Συνθήκες".

Στο δεύτερο στρογγυλό τραπέζι συζητήθηκαν οι προτάσεις που υιοθετήθηκαν τον Ιανουάριο του 1996 από την Κοινοβουλευτική Ολομέλεια του Συμβουλίου της Ευρώπης και αφορούν στρατηγικές για τα παιδιά. Ο προβληματισμός που αναπτύχθηκε περιστράφηκε γύρω από την ανάγκη και την έκκληση τα παιδιά και οι νέοι να αποτελέσουν θέμα πολιτικής προτεραιότητας στις χώρες-μέλη.

Διανεμήθηκε πλήρης φάκελλος με υλικό από τις εισηγήσεις, καθώς και στοιχεία για την κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα.

Η ημερίδα οργανώθηκε από τον Εθνικό Οργανισμό Πρόνοιας, το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, την "Άρσις" - Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων, το Κέντρο Μέριμνας Οικογένειας και Παιδιού και την οργάνωση "Σώστε τα Παιδιά". Η ημερίδα ήταν υπό την αιγίδα του Ευρωπαϊκού Φόρουμ για τη Μέριμνα του Παιδιού, του ευρωπαϊκού δικτύου φορέων παιδικής μέριμνας και του EURONET, άτυπου συνασπισμού φορέων παιδικής προστασίας που λειτουργεί ειδικά για να προωθήσει τα θέματα των παιδιών και των νέων στην Διακυβερνητική Διάσκεψη και να συντονίσει την ευρωπαϊκή εκστρατεία για τον σκοπό αυτό και διοργανώθηκε με την προσφορά της Γ.Γ. της Νέας Γενιάς και με την ευγενική χορηγία της Κτηματικής Τράπεζας.

ΔΩΡΕΑΝ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΧΟΡΟ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

ΠΡΟΣΦΟΡΑ: Όποιος εγγραφεί συνδρομητής ή ανανεώσει την εγγραφή του για τα έτη 1997 και 1998 (7.000 δρχ.) μέχρι την Πέμπτη 31 Οκτωβρίου 1996 θα έχει δωρεάν πρόσκληση για τον μεγάλο ετήσιο χορό της Ευρωπαϊκής Έκφρασης την Παρασκευή 10 Ιανουαρίου 1997 στη Μεγάλη Βρετανία.

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ

Πανεπιστημίου 13 - Τηλ.: 32.39.682-5

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΑΔΕΙΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ 154/26/10.3.1977

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ 31.12.1995 (ΠΔ. 360/85)

	31.12.1995 ποσά σε Δρχ.	31.12.1994 ποσά σε Δρχ.
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		
Δαπάνες πολυετούς απόσβεσης (μείον αποσβέσεις)	8.669.582	35.596.096
Πάγιο ενεργητικό (μείον αποσβέσεις)	16.438.200	22.195.423
Συμμετοχές & άλλες μακρ/μες απαιτήσεις	408.000.000	204.000.000
Απαιτήσεις	1.288.961.727	54.286.842
Επενδύσεις σε χρεώγραφα	11.972.136.386	13.313.285.114
Διαθέσιμα	209.493.200	212.081.201
Μεταβατικοί λογ/σμοί	-	32.021.356
Διαφορά από αποτίμηση χρεωγράφων	2.883.322.826	1.910.023.653
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	16.787.021.921	15.783.489.685
Λογαριασμοί τάξεως χρεωστικοί	2.923.486	2.923.486
ΠΑΘΗΤΙΚΟ		
Μετοχικό κεφάλαιο	4.095.207.500	4.095.207.500
Διαφορά από εκδ. υπέρ το άρτιο	9.175.497.000	9.175.497.000
Διαφορές αναπρ. Ν.1249/82	832.460	832.460
Αποθεματικά Κεφάλαια	1.319.114.212	498.664.354
Μερίσματα πληρωτέα	655.233.200	1.310.466.400
Λοιπές βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις	1.527.577.338	683.948.782
Μεταβατικοί λογ/σμοί Παθητικού	13.560.211	18.873.189
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ	16.787.021.921	15.783.489.685
Λογαριασμοί τάξεως πιστωτικοί	2.923.486	2.923.486
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ		
Αποτελέσματα εκμετάλλευσης	1.998.637.369	2.417.421.133
Μείον: δαπάνες διαχ/σεως χαρτ/κίου	76.217.549	131.723.721
Μείον: έξοδα διοικ. λειτουργίας	231.124.205	253.760.776
Χρεωστικοί τόκοι	186.939.576	233.676.242
Αποτελέσματα (κέρδη) εκμετάλλευσης διαχ. χαρτ/κίου	1.504.356.039	1.798.260.394
Πλέον: έκτακτα & ανόργανα έσοδα	15.587.124	42.734.862
Μείον: έκτακτα & ανόργανα έξοδα	16.763.734	(1.176.610)
ΚΑΘΑΡΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (ΚΕΡΔΗ) ΧΡΗΣΕΩΣ	1.503.179.429	1.830.361.523
ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΘΕΣΕΩΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ		
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΧΡΗΣΕΩΣ	1.503.179.429	1.830.361.523
Μείον: Φόρος εισοδήματος	7.430.769	7.430.769
Λοιποί μη ενσωμ/νοι στο λειτ. κόστος φόροι	6.265.602	13.696.371
ΚΕΡΔΗ ΠΡΟΣ ΔΙΑΘΕΣΗ	1.489.483.058	1.822.930.754
Η διάθεση κερδών γίνεται ως εξής:		
2. Μέρισμα 1995: 40 δρχ. ανά μετοχή	655.233.200	1.310.466.400
6 Αφορολόγητο αποθεματικό από χρεώγραφα (Ν.1969/91)	820.449.858	498.664.354
7. Αμοιβές Μελών Δ.Σ.	10.800.000	10.800.000
7α. Αμοιβές Προσωπικού	3.000.000	3.000.000
	1.489.483.058	1.822.930.754

Αθήνα, 30 Απριλίου 1996

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ Δ.Σ.
ΗΛΙΑΣ Μ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ Δ.Σ. & ΟΙΚ. ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Δ/ΝΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Τί είναι το ΕΣΟΝΕ

Είναι όργανο συντονισμού και συνεργασίας μη κυβερνητικών και εθελοντικών Οργανώσεων Νεολαίας. Τα Μέλη-Οργανώσεις, διατηρούν την πλήρη αυτοτέλειά τους (τόσο ως προς την εσωτερική τους οργάνωση, όσο και ως προς τις δραστηριότητές τους). Συνεργάζονται όμως στα πλαίσια του ΕΣΟΝΕ για την αποτελεσματικότερη και πληρέστερη εξυπηρέτηση των αναγκών της Ελληνικής Νεολαίας και την κοινή εκπροσώπηση απέναντι σε Εθνικούς και Διεθνείς οργανισμούς Νεολαίας. Η προώθηση κομματικών στόχων είναι αντίθετη στους σκοπούς του ΕΣΟΝΕ.

Ιδρύθηκε το 1963 και είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Από το 1992 είναι πλήρες μέλος του Council of European National Youth Committees (CENYC) και από το 1990 μέλος του Youth Forum of the European Union (YF) καθώς και του World Assembly of Youth (WAY).

Πώς λειτουργεί

Τα μέλη-οργανώσεις ορίζουν τους αντιπροσώπους τους (8 τα τακτικά και 2 τα συνεργαζόμενα και οι παρατηρητές) στην Γενική Συνέλευση, η οποία είναι και το Ανώτατο Όργανο του ΕΣΟΝΕ. Επίσης τα

μέλη-οργανώσεις ορίζουν για διετή θητεία εκπροσώπους (2 τα τακτικά και 1 τα συνεργαζόμενα) στο Διοικητικό Συμβούλιο που ασχολείται με την διοίκηση και τη διαχείριση των υποθέσεων του ΕΣΟΝΕ. Η Γενική Συνέλευση εκλέγει μεταξύ των εκπροσώπων των τακτικών μελών στο Διοικητικό Συμβούλιο το Προεδρείο (Πρόεδρος, 2 Αντιπρόεδροι, Γεν. Γραμματέας και Ταμίας) το οποίο και επιμελείται των τρεχουσών υποθέσεων του ΕΣΟΝΕ σύμφωνα με τις αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου.

Ποιός μπορεί να είναι μέλος

Τακτικά μέλη μπορούν να γίνουν Οργανώσεις Νέων που:

α. Έχουν Νομική προσωπικότητα, λειτουργούν και έχουν δημιουργική δράση τουλάχιστον για 5 συνεχή χρόνια.

β. Έχουν Πανελλήνια οργανωτική διάθρωση (σε 3 τουλάχιστον Νομούς, από τους οποίους ο ένας με πληθυσμό μεγαλύτερο από 200.000 κατοίκους).

γ. Τα μισά τουλάχιστον μέλη τους ή δεχόμενοι τις υπηρεσίες τους είναι νέοι ηλικίας μικρότερης των 30 ετών.

δ. Δεν έχουν κερδοσκοπικούς σκοπούς ή δραστηριότητες, ούτε στενά συνδικαλιστική ή αθλητική χαρακτηρισμό, δεν αποτελούν παράλληλη δομή άλλης οργάνωσης και δεν εξαρτώνται στην λήψη των αποφάσεων τους

από άλλες Οργανώσεις ή φορείς.

ε. Έχουν τουλάχιστον 500 μέλη.

Συνεργαζόμενα μέλη γίνονται όσες Οργανώσεις επιθυμούν, ακόμα και αν δεν έχουν Πανελλήνια οργανωτική διάρθρωση ή πενταετή δράση ή τουλάχιστον 500 μέλη (βλ. παραπάνω προϋποθέσεις με στοιχεία α, β και ε), πληρούν όμως τα υπόλοιπα κριτήρια.

Επίσης τμήματα Νέων Οργανώσεων, οι οποίες περιλαμβάνουν ανάμεσα στα μέλη τους σημαντικό αριθμό Νέων.

Παρατηρητές τέλος, μπορούν να γίνουν όσες Οργανώσεις ή Φορείς δεν πληρούν τα παραπάνω κριτήρια αλλά περιλαμβάνουν στους σκοπούς και στις δραστηριότητές τους τη μέριμνα για τη Νέα Γενιά της χώρας.

Πώς γίνεται μια οργάνωση μέλος

Υποβάλλει αίτηση εισδοχής στη Γραμματεία του ΕΣΟΝΕ με αντίγραφο του καταστατικού της και του εσωτερικού κανονισμού, αν υπάρχει καθώς και πρόσφατη έκθεση για την δράση της.

Η αίτηση συζητείται στο Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο και στη συνέχεια εισηγείται ανάλογα, με πλήρως αιτιολογημένη απόφαση, στη Γενική Συνέλευση, η οποία και αποφασίζει τελικά με πλειοψηφία των 2/3 του συνολικού αριθμού των μελών της.

Γραφτείτε συνδρομητές στην Ευρωπαϊκή Έκφραση. Προσφέρετε πολύτιμη στήριξη στην προσπάθειά μας και ταυτόχρονα λαμβάνετε εκτός από το περιοδικό προσκλήσεις, ενδιαφέροντα έντυπα, επίσημες εκδόσεις και χρήσιμες πληροφορίες γύρω από την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

Επιθυμώ να γραφτώ συνδρομητής στο περιοδικό "Ευρωπαϊκή Έκφραση" ως:

ΕΤΗΣΙΑ ΔΥΟ ΕΤΩΝ

Δρχ. Δρχ.

☐ Τακτικός συνδρομητής.....	3.500	6.000
☐ Δημόσιο, Οργανισμοί, Τράπεζες, ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ, Εταιρείες, Σύλλογοι.....	5.000	10.000
☐ Ευρώπη.....	5.000	9.000
☐ Άλλες Ηπείροι.....	5.500	10.000
☐ Φοιτητική, σπουδασική, στρατιωτική.....	2.500	4.500
☐ Συνδρομή ενίσχυσης - υποστήριξης.....	10.000	20.000

ΔΕΛΤΙΟ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΟΥ

ΕΠΩΝΥΜΟ.....

ΟΝΟΜΑ.....

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ.....

ΤΚ..... ΠΟΛΗ..... ΤΗΛ:.....

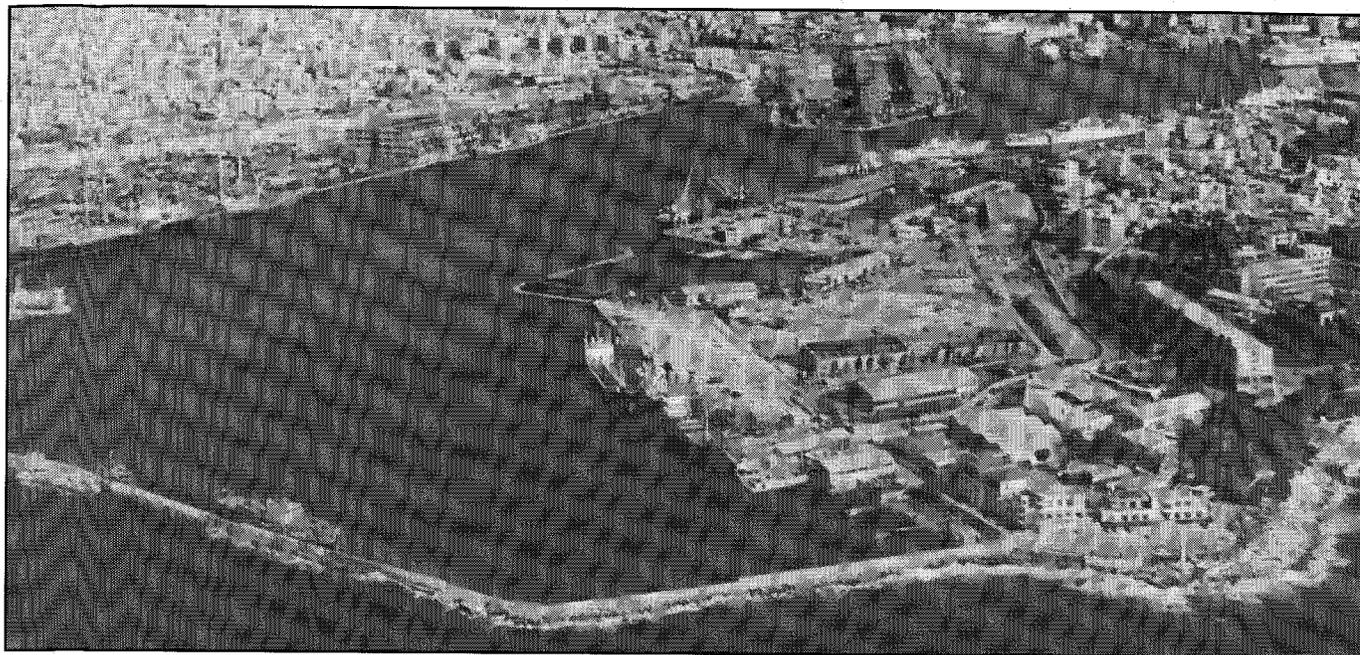
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ.....

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ: ΝΕΥΡΑΛΓΙΚΟΣ ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΚΟΜΒΟΣ

Η ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΥΛΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

• Το λιμάνι του Πειραιά, ένα από τα πιο νευραλγικά λιμάνια της Διεθνούς Ναυτιλίας, με επαρκή, σύγχρονη υλικοτεχνική υποδομή και εξειδικευμένο προσωπικό, εξυπηρετεί με ταχύτητα, ασφάλεια και κατά τον οικονομικότερο τρόπο, το πλοίο, το φορτίο και τον επιβάτη, όλο το 24ωρο, όλες τις ημέρες του χρόνου.

Κατέχει, την πρώτη θέση στην Ανατολική Μεσόγειο στη διακίνηση containers και την πρώτη σ' όλη τη Μεσόγειο, στην επιβατική.

Έχει τη μεγαλύτερη ναυπηγοεπισκευαστική βάση στην Ελλάδα.

Διαθέτει ειδικότερα:

• Στο επιβατικό, στο Κεντρικό Λιμάνι:

- Άνετη εξυπηρέτηση της ακτοπλοΐας και των κρουαζιερόπλοιων, με ένα σταθμό επιβατών εξωτερικού και τέσσερις επιβατών εσωτερικού.

- Δίκτυο υδροδότησης των πλοίων, παροχής ηλεκτρικού ρεύματος και τηλεφώνων.

- Κέντρα εφοδιασμού και ανεφοδιασμού των πλοίων.

- Σύστημα αποκομιδής απορριμμάτων και συλλογής πετρελαιοειδών καταλοίπων.

- Σύγχρονο εκθεσιακό κέντρο.

• Στο εμπορικό, στο Ικόνιο.

- Δέκα θέσεις παραβολής πλοίων containers και Ro - Ro.

- Σύγχρονο σταθμό εμπορευματοκιβωτίων (Ελ. Βενιζέλος) με έξι γερανογέφυρες, που συμπληρώνονται μέσα στο 1997 με άλλες τέσσερις.

- Επαρκή μηχανολογικό εξοπλισμό.

- 470 ρευματολήπτες για ψυψεία - εμπορευματοκιβώτια (reefers).

- Αποθήκη πλήρωσης και εκκένωσης containers.

- Σύνδεση με το εθνικό και διεθνές οδικό δίκτυο, μελετάται και η σιδηροδρομική.

- Συγκρότημα εξυπηρέτησης συμβατικών φορτίων.

• Στη ναυπηγοεπισκευαστική βάση, στο Πέραμα

- Διακόσιες, περίπου, επισκευαστικές θέσεις στο Πέραμα και τη Σαλαμίνα.

- Επαρκής χώρος και μηχανικά μέσα εξυπηρέτησης των ναυπηγοεπισκευών.

- Εγκαταστάσεις δεξαμενισμού πλοίων.

• Ο Οργανισμός Λιμένος Πειραιώς απόκτησε, μετά από 65 χρόνια, το δικό του μέγαρο, όπου στεγάζονται η Διοίκηση και άλλες υπηρεσίες του. Πρόκειται για ένα σύγχρονο, επαρκές και λειτουργικό κτιριακό συγκρότημα στο Κεντρικό Λιμάνι, Ακτή Μιαούλη 10, πάνω από τον επιβατικό σταθμό εξωτερικού.

Η Διοίκηση του ΟΛΠ, Πρόεδρος κ. Γεώργιος Πρασιανάκης και Γενικός Διευθυντής κ. Σπύρος Σταλιας, έχει Πενταετές Επενδυτικό Πρόγραμμα, ύψους 60 περίπου δις δραχμών που αφορά, κυρίως τη μετατροπή ολόκληρου του κεντρικού λιμανιού σ επιβατικό, την αξιοποίηση της κτιριακής του και άλλης υποδομής, την ολοκλήρωση του τέρμιναλ «Ελευθέριος Βενιζέλος», τη συμπλήρωση εξοπλισμού του, την εγκατάσταση Πληροφορικής και Τηλεματικής, τη σιδηροδρομική σύνδεση, τον εκσυγχρονισμό της ναυπηγοεπισκευαστικής βάσης κ.ά.

Το λιμάνι του Πειραιά, είναι έτοιμο για να αντιμετωπίσει την πρόκληση των καιρών.

ATTICA CARD VISA NEA VISA, NEA ΔΥΝΑΜΗ

Δική σας σε 48 ώρες

ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΤΤΙΚΗΣ

φιλικότητα

ΑΘΗΝΑ: • Ομήρου 23 • Πανεπιστημίου 19 & Ομήρου • Πατησίων 46 • Πλατεία Μοναστηρακίου 12 **ΠΕΙΡΑΙΑΣ:** • Ηρώων Πολυτεχνείου 40 & Σωτ. Διάκ.
• Ηρώων Πολυτεχνείου 14 & Καραολη Δημητρίου **ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ:** Μεσογείων 392Α **ΙΛΙΣΙΑ:** Ευφρονίου 47-Ουμπλιανής 2 & Βασ. Αλεξάνδρου (ΚΑΡΑΒΕΛ)
ΚΑΛΛΙΘΕΑ: Ελ. Βενιζέλου 49 & Καλυψούς **ΜΑΡΟΥΣΙ:** Διονύσου 23 **ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ:** Γ. Παπανδρέου 159 **ΝΕΑ ΕΡΥΘΡΑΙΑ:** Αναξαγόρα 13
ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ: Λ. Ηρακλείου 318 & Παρνασσού **ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ:** Λ. Βουλιαγμένης 113 **ΝΕΑ ΣΜΥΡΝΗ:** Ελ. Βενιζέλου 55 **ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ:** Θηβών 215 & Ευκλείδου
ΤΑΥΡΟΣ: Πειραιώς 204 **ΧΑΛΑΝΔΡΙ:** Βασ. Κων/νου 47 **ΘΕΣ/ΝΙΚΗ:** • Λέοντος Σοφού & Φράγκων 13 • Βασιλίσσης Όλγας 205 • Μοναστηρίου 225
• Ν. Εγνατίας 287 • Μητροπόλεως 58 & Βογατσικού **ΒΕΡΟΙΑ:** Βενιζέλου 1 **ΒΟΛΟΣ:** Δημητριάδος 227 **ΠΛΑΝΗΤΙΣΤΑ:** Ελ. Βενιζέλου 131 **ΗΡΑΚΛΕΙΟ:** • Εβαν 10
• Λ. Δημοκρατίας 83 **ΚΑΒΑΛΑ:** Ομονοίας 113 & Αβερύφ **ΚΟΜΟΤΗΝΗ:** Αγ. Γεωργίου & Πλατεία Ειρήνης **ΚΟΡΙΝΘΟΣ:** Κολιάτσου 44 **ΛΑΜΙΑ:** Πλ. Πάρκου
ΛΑΡΙΣΑ: Κύπρου & Ανδρούτσου **ΠΑΤΡΑ:** Κορίνθου 289, Πλ. Γεωργίου Α' **ΧΑΝΙΑ:** Κριάρη 31-33